

Міністерство освіти і науки України
Уманський національний університет садівництва
Академія імені Якуба з Парадижу в Гожуві Великопольському
Гродненський державний аграрний університет

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
МАТЕРІАЛИ IV МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«ФІЛОСОФІЯ САДУ І САДІВНИЦТВА В СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ;
ДЖЕРЕЛА ТА НОВІТНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»

Умань - 2020

Рецензенти

Филипович Л.О. доктор філософських наук, професор (Інститут філософії імені Г.С.Сковороди Національної Академії Наук України)

Карасевич А. О., кандидат філософських наук, професор (Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини);

Мудрак Р. П., доктор економічних наук, професор (Уманський національний університет садівництва);

Комісаренко Н.О. кандидат педагогічних наук, доцент (Уманський національний університет садівництва)

Редакційна колегія:

Машиковська Л.В., кандидат юридичних наук, доцент (головний редактор);

Шатохін А.М., доктор соціологічних наук, професор;

Ямчук П.М., доктор філософських наук, професор, академік НАН ВО України (відповідальний секретар);

Ухвалено на засіданні Вченої ради Уманського національного університету садівництва протокол № 6 від 10.06.2020 року.

«Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації»: збірник наук. статей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції / М-во освіти і науки України, Уманський НУС [та ін.]. Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2020.133 с.

Збірник наукових статей містить матеріали IV Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції: «Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації». Призначений для викладачів, науковців та студентів аграрних вузів.

The collection of scientific articles contains materials of IV international scientific and practical Internet conference: "Philosophy of the garden and gardening in world culture: sources and newest interpretations". Designed for teachers, scholars and students of agrarian universities.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	6
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ	
<i>Авраменко О.О.....</i>	<i>8</i>
ІЄРОТОПІЯ МОНАСТИРСЬКОГО КЛУАТРУ	
<i>Арістова А.В.....</i>	<i>12</i>
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	
<i>Білошкурська З. П.....</i>	<i>16</i>
ПРОБЛЕМА ЄДНОСТІ ЛЮДИНИ І СВІТУ У ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО	
<i>Василик О.Б.....</i>	<i>23</i>
МАКС ВЕБЕР ПРО РАЦІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬСТВОМ	
<i>Вуйченко М.А., Шатохін А. М.....</i>	<i>27</i>
СИМИРЕНКИ – РІД УКРАЇНСЬКИХ ПАТРІОТІВ	
<i>Гарбар О. П.</i>	<i>31</i>
СИСТЕМА ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	
<i>Гейко Б. В.....</i>	<i>36</i>
МАЛОРОСІЙСТВО ТА ЙОГО ПРОЯВИ У ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДЕПУТАТІВ І ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	
<i>Доморослий В. І.....</i>	<i>45</i>
ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	
<i>Журавка Т.В.....</i>	<i>48</i>
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	
<i>Каричковська С.П.....</i>	<i>52</i>
ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
<i>Карнаух Л.П.....</i>	<i>54</i>

ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В УКРАЇНІ <i>Коваленко-Чукіна І.Г.</i>	57
АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ: ДУШПАСТИР ТА УНІКАЛЬНИЙ САДІВНИЧИЙ <i>Кожушко Т.В.</i>	60
РОЛЬ ІЗ ІСТОРІЇ САДІВНИЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: УМАНСЬКЕ ГОЛОВНЕ УЧИЛИЩЕ САДІВНИЦТВА (1844 – 1868 рр.) <i>Костюк М.В.</i>	64
ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІ <i>Масельська Р.В.</i>	70
АКТУАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ ТА ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРАВІ <i>Маслак І.В.</i>	73
ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ТА ЇХ ВИКОНАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ІНСТИТУТІВ <i>Машиковська Л.В.</i>	78
«ІСТОРІЯ НАУКИ І ТЕХНІКИ» В КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРІЗАЦІЇ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ <i>Мельник О.О.</i>	81
ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ЗРОСТАННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ: ВІД ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ВИЩОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ <i>Некопаненко М.Г.</i>	85
ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА ЯК ЗАПОРУКА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ <i>Осадча Л.А.</i>	90
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ ОСНОВ СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ <i>Очеретенко Л.Ю.</i>	93

**МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В КОМУНАЛЬНОМУ ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «УМАНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-
ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ імені Т. Г. ШЕВЧЕНКА»**

Пахольчук І.С.....96

**ЗНАЧЕННЯ РОСЛИН АКТИНІДІЇ (ACTINIDIALINDL.)
В УРБАНІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ З УРАХУВАННЯМ
АНТРОПОАДАПТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ**

Поліщук В.В., Балабак А.В., Пиж'янов В.В.....101

**ПРАВОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО
РОСТУ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА**

Поліщук О.А., Поліщук В.В.....106

**ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ПРИ
ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ»**

Супрун С.О.....109

**СВІТОГЛЯДНО-ЕТИЧНІ УНІВЕРСАЛІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ
ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ СЕМІОСФЕРІ (декілька розмислів)**

Ухто Г., Рибчак В.І., Ямчук П.М.....114

САДИ ПРАВЕДНИКІВ СВІТУ: ВІД ІДЕЇ ДО ВТІЛЕННЯ

Филипович Л.О.....117

**ВІЧНИЙ САД ГАРМОНІЇ В ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА
ДОВЖЕНКА ТА ДМИТРА ШОСТАКОВИЧА (кіношедевр «Життя в
цвіту» як дотепер неосмислений естетичний феномен)**

Ямчук П.М.....125

Відомості про авторів.....130

ВСТУПНЕ СЛОВО

IV Міжнародна науково-практична конференція «Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела і новітні інтерпретації» через низку об'єктивних і суб'єктивних обставин проведена в інтернет-форматі. З одного боку це добре, оскільки живемо в епоху інформаційного суспільства, де кожен має посутній доступ до будь-яких джерел поповнення знань. А з іншого боку, дотримуємось принципів філософської об'єктивності – не зовсім, оскільки жодне електронне спілкування ніколи не зможе замінити живого діалогу людини з людиною. Того діалогу, що його започаткував як у своїй діалектиці так і у мистецтві майєвтики – у мистецтві пізнання Істини Сократ. Особливого світоглядного діалогу, що його завжди практикували вітчизняні митці-мислителі в добу святокиївської Русі-України. Діалогу вітчизняних полемістів доби Пізнього Середньовіччя та Бароко. Діалогічного й полілогічного духовного філософування у Мазепиних «Чернігівських Афінах», де живе спілкування вчених і духовних діячів, професорів зі студентами неодмінно породжувало нові відкриття й перспективні концепти.

В презентованому нині електронному Збірнику матеріалів IV Міжнародної конференції «Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела і новітні інтерпретації», попри відсутність попереднього особистого, так би мовити, «конференційного» діалогу між автором та реципієнтом, на наше переконання, вдалося зберегти основне. *Дух та розуміння філософії саду й садівництва як трансцендентальної семіосфери людського буття.* А відтак - сутність спільного пошуку шляхів пізнання Істини. А те, що пізнання Істини повсякчас триває у різних царинах науки про людину та її буття в суспільстві й світі – у філософії, правознавстві, релігієзнавстві, економічних теоріях, природознавстві, агрономії, історії, педагогіці, психології, українознавстві, то на цій очевидній світоглядній домінанті зайве й наголошувати. Таку повноосязність наукового пізнання заснували в європейській цивілізаційній одиниці ще античні мислителі, які, як відомо, були не лише філософами, але й

природознавцями, фундаторами багатьох соціально-гуманітарних дисциплін. Дана традиція триває й нині.

Вчені, що долучилися до участі в IV інтернет-конференції «Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації» своїми неординарними працями, які є наслідком повсякчасного духовно-інтелектуального подвижництва ясно засвідчують тривання, започаткованої класиками філософії, гносеологічної традиції в гармонійному універсумі саду науково-пізнавальних ідей ХХІ століття. А таке тривання дарує надію, що V Міжнародна науково-практична конференція «Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела і новітні інтерпретації» відбудеться в живому сократівсько-діалогічному форматі та матиме підсумком своєї роботи не менш цікавий та панорамний, ніж презентований нині, Збірник наукових праць.

**Доктор філософських наук, професор, академік НАН ВО України,
професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського НУС**

П.М. Ямчук

Авраменко О.О.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології
та педагогіки розвитку дитини*

Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ

У Державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ століття» одним із завдань є те, що необхідно «формувати екологічну культуру людини в гармонії її відносин з природою».

Закон України «Про дошкільну освіту» одним із завдань дошкільної освіти визначає «виховання морально-етичного ставлення до навколишнього світу, явищ живої і неживої природи». А у Концепції дошкільного виховання в Україні зазначено, що «природа рідного краю є основою матеріальної і духовної культури народу... Дитяче чутливе сприймання природи як живого організму, зустріч з її таємницями, прагнення досягнути їх породжує любов до природи, екологічне світобачення».

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає зміст знань дошкільників з різних сфер людської життєдіяльності; зокрема, в ньому зазначені загальні підходи до формування особистості через сферу життєдіяльності в природі: екологічне спрямування, виховання різнобічної і гармонійної особистості, орієнтованої на відтворення екологічної культури суспільства, комплексний підхід, що передбачає розвиток чуттєвої сфери, засвоєння певного кола знань та оволодіння практичними вміннями.

Метою освітньої роботи в закладі дошкільної освіти є формування елементів екологічної компетентності дітей, їхньої екологічної вихованості, розвиток у дитини позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля, формування реалістичних уявлень про явища природи, практичних умінь, дбайливого ставлення до її компонентів. Питанням природоохоронного виховання дітей дошкільного віку присвячені також наукові роботи: зокрема,

дослідження В. Грецової, Г. Земцової, Н. Кондратьєвої, З. Плохій, Н. Лисенко, Г. Марочко, Н. Кот.

Отже, екологічне виховання є невід'ємною частиною освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти, де передбачено проведення різних форм природознавчої роботи (занять, екскурсій, прогулянок у природу, доступної праці в природі тощо).

Зазначимо, при достатньо широкому трактуванні терміну «екологічна освіта» це поняття стосується навіть дітей раннього віку. Проте, на наш погляд, в змісті і методиці екологічного виховання дітей старшого і молодшого дошкільного віку існують значні відмінності, обумовлені, перш за все, їхніми психофізіологічними можливостями. До трьох років мислення дитини переважно пов'язане з безпосереднім сприйняттям, вона замислюється лише над тим, що сприймає в даний момент. У молодшому віці, коли дитина пізнає світ, важливо, щоб в сферу її діяльності обов'язково входили об'єкти природи (кімнатні рослини, тварини, природний матеріал), за якими вона могла б спостерігати та емоційно співпереживати. Звідси дітей молодшої і середньої груп необхідно знайомити (на конкретних прикладах) з елементарними взаємозалежностями, наприклад, зв'язками живого організму з середовищем існування (кімнатні рослини, тварини потребують їжі, води, світла, тепла). У програмах по ознайомленню з навколишнім світом для дітей молодшого дошкільного віку достатньо багато уваги приділяється сфері ознайомлення з природою. До 5 років у дитини вже має бути сформована низка уявлень про навколишнє середовище і ставлення до нього, що може служити основою екологічної освіти в старшому віці.

Відтак, стосовно 5-7-річних дітей можна стверджувати необхідність більш поглибленого вивчення і сприйняття природи, її явищ і особливостей, що обумовлено їхніми психофізіологічними особливостями. О. Запорожець відзначав, що діти старшого дошкільного віку вже не обмежуються пізнанням окремих конкретних фактів, а прагнуть проникнути в сутність речей, зрозуміти зв'язок явищ. Стає можливим формування уявлень і елементарних понять, які

можуть стати ядром екологічної компетенції. Доведено, що в 5-7 річної дитини відбувається перехід до мислення загальними уявленнями, розвивається здатність порівнювати предмети за уявленням, об'єднувати їх за схожими ознаками, оформляти свої думки словесно, виробляти певні умовисновки. З'являється здатність до логічного мислення. Як відзначають науковці, старшому дошкільнику цілком доступним є формування нових способів узагальнення, оскільки воно відбувається на основі розгорненої предметної діяльності. В цьому випадку самі поняття спочатку виступають в почуттєво-предметній формі.

Психолого-педагогічні дослідження багатьох вчених доводять можливості освоєння старшими дошкільниками різних взаємозв'язків, залежностей, що існують в природі.

Так, дослідження С. Ніколаєвої засвідчують, що діти 5-7 років характеризуються особливо великими можливостями пізнання різноманітних залежностей природи. Автор вважає, що формування екологічних уявлень може йти впродовж всього дошкільного віку, але в молодшому дошкільному віці діти можуть простежувати тільки поодинокі зв'язки, тоді як в старшому – при послідовній роботі – розуміти зв'язки комплексу ознак.

У роботах І. Хайдурової і З. Плохий наголошується, що при спеціальній організації спостережень старші дошкільники можуть простежувати і розуміти ланцюжки зв'язків усередині співтовариства рослин.

Є. Терентьєва також вказує, що старші дошкільники здатні встановлювати складніші (багатоланкові) зв'язки, ланцюжки зв'язків, деякі біоцентричні взаємозалежності усередині лісового простору, луку, водоймища, причини відльоту птахів, зв'язок комплексу ознак, залежності життя рослин і тварин одночасно від низки чинників. Тобто у дітей цього віку вже формуються достатньо правильні і повні картини оточуючої їх природи.

Сучасні старші дошкільники володіють досить великим об'ємом знань про природу, проте часто ці знання формуються стихійно, під впливом телепередач, реклами, літератури і мультфільмів. Як відзначав Л. Виготський, у

стихійному досвіді дошкільників спочатку виникають передпонятійні утворення – комплекси, псевдопоняття. Повноцінні поняття зможуть сформуватися лише в процесі цілеспрямованого, організованого навчання, на що і повинен бути, зокрема, направлений процес екологічного виховання в закладі дошкільної освіти.

Ще однією важливою з погляду екологічної освіти особливістю дитини є анімізм. Для дошкільників, характерне сприйняття природних об'єктів «на рівних». Вони вважають, що тварини і рослини можуть «думати», «відчувати», «спілкуватися». Неживі предмети наділяються дитиною свідомістю і життям. На думку дитини, вони небайдужі до людей, підкоряються їх бажанням (вперше існування анімізму було доведено швейцарським психологом Ж. Піаже). Звідси – сприятливі умови для формування сприйняття об'єктів природи як живих організмів, співпереживання, співчуття, емпатії, перевтілення, що відображається, в першу чергу, в методиці екологічної освіти.

Велику роль в екологічному вихованні дошкільників відіграють також казки та інші елементи фольклору. Також для дітей цього віку притаманна емоційність, яка відіграє велику роль в сприйнятті природи, її краси. Дитина мислить, перш за все, образами, але від окремих образів поступово переходить до деяких узагальнених понять. З цих позицій великого значення набуває систематичне цілеспрямоване ознайомлення дитини з природою.

Ця особливість дітей дошкільного віку виявляється і у провідній для цього віку діяльності – грі, що впливає на вибір методики і організацію роботи з екологічного виховання у дитячому садку. Окремо слід підкреслити особливості фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку, якій характерні збільшенням координаційних і рухових здатностей, що значно розширює використання активних форм навчання (екскурсії, походи).

Отже, екологічне виховання дошкільників розглядається нами як самоцінний ступінь системи безперервної екологічної освіти, що відповідає теорії О. Запорожця про ампліфікацію дошкільного дитинства як самоцінного періоду розвитку особистості. Екологічне виховання сприяє не тільки

формуванню екологічної компетентності, але і розвитку дитини в цілому, готовності (а не підготовки) її до школи.

Список використаних джерел:

1. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посібник. К.: Генеза, 2013. 112с.
2. Калашник В., Курлянцева О. Екологічна стежина для розвитку. *Дошкільне виховання*. 2011. №4. С. 27 - 29.
3. Кот Н.М. Спільна робота дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання. *Дитячий садок*. 2001. №45.
4. Лисенко Н. В. Використання спостережень в роботі з екологічного виховання дошкільників. *Дитячий садок*. 2004. № 25-26. С. 10-44.
5. Плохій З.П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». К.: Світич. 2010. 144 с.

Арістова А. В.

*доктор філософських наук, професор,
завідувачка відділу соціогуманітарних наук
Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»*

ІЄРОТОПІЯ МОНАСТИРСЬКОГО КЛУАТРУ

Термін «клуатр» походить від лат. *claustrum* – закрите місце, огорожа, притулок; пізніше набув значення території монастиря і зрештою, у низці європейських мов, став вживатися на позначення монастиря. Втім, нижче йдеться про клуатр саме як внутрішній двір-мінісад обителі, що примикав до споруди монастирського храму (собору), був облаштований для потреб братії й кліру та лишався недоступним для мирян. Ієротопія монастирського клуатру – це феномен середньовічної західно-християнської культури. Візантійським, східно-християнським традиціям було невласливе використання клуатрів у храмово-монастирських комплексах. Як елемент церковної архітектури клуатр набув остаточних обрисів десь до IX ст. (ранні взірці VIII–IX ст. відомі завдяки археологічним розвідкам [1]), але обов'язковою складовою монастирського ансамблю в Західній Європі став у XII–XVI ст.

Цікаво, що історики мистецтва вбачають витoki саме такого способу улаштування внутрішнього подвір'я-саду в східній сакральній архітектурі, традиції якої були прищеплені на європейський ґрунт (найперше в Іспанії) завойовниками-мусульманами. Закриті внутрішні подвір'я мусульманських палаців, сховані від сторонніх очей, оточені галереями і аркадами, з їхньою чіткою симетрією, що символізувала Божественний порядок і гармонію, алюзією на описаний Кораном рай, центральним фонтаном-джерелом, зеленню і затишком, мерехтінням світла й тіні – стали, імовірно, прототипом для перших монастирських клуатрів.

Звісно, багаті й чисельні монастирі середньовічної Європи мали власні земельні угіддя, оливкові гаї, фруктові та аптекарські сади. Однак, поряд із ними існував і унікальний сакральний простір клуатрів – синтез архітектури, садівничої майстерності, релігійного символізму, духовних сенсів, дивний симбіоз аскези і насолоди, призначений і для праці, і для споглядання, і для християнського подвижництва.

Традиційно клуатр – квадратний чи прямокутний в плані – був розташований біля південної (рідше – північної) стіни базиліки і схований від стороннього ока під захистом міцних монастирських стін. Розташування саме з південного боку могло бути зумовлене потребою в сонячному освітленні (зокрема для сонцелюбних, екзотичних рослин) та економією тепла. Вхід у клуатр відкривався через спеціальні двері (браму) в трансепті. Внутрішнє подвір'я по периметру було оточене галереєю (часто вишуканою, з майстерно вирізьбленими капітелями колон, фресками, ліпниною, декоративними готичними елементами, іноді – кількаповерховою), котра сполучала між собою монастирські приміщення – трапезну, дорміторій, бібліотеку та ін. Чотирикутна форма клуатру не випадкова – спільножитні монастирі будувалися за планом Небесного Єрусалима, що був описаний в «Об'явленні Івана Богослова» саме як «чотирикутник», «а довжина його така, як і ширина» (Об. 21:16).

Замкнена анфілада з ритмічним повторенням арок і колон зачаровувала грою світла й тіні. Роль архітектурних і скульптурних форм, що оточували

декоративний міні-сад – надзвичайна: тут нерідко перемішувалися античні, християнські, «варварські» (германські), східні мотиви. Різьблені капітелі колон розгортали цілу панораму старозавітних і євангельських образів і сюжетів, слугували ілюстрацією до життя святих та відомих середньовічних манускриптів, зображали фантастичних і реальних істот, птахів і тварин, казкових чудовиськ і епізоди народних байок, а їхнє споглядання живило розум і віру.

Увесь простір сада-клуатру просякнутий символічними смислами – космологічними, магічними, біблійними; сповнений метафорами, до яких християнину належало докопатися [2]. Так, закритий відгороджений топос саду символізував неприступну для гріха дівочу цноту Діви Марії; обов'язкові трояндові кущі (доглянуті й ретельно сформовані) – носії багатозначної символіки Богородиці, досконалості, Божественної світобудови, вранішньої зорі, Христової жертви (шипи нагадували монахам про терновий вінець Христа, червоні квітки – Його пролиту кров, а розкішна краса втішала надією на потойбіччя); вічнозелені дерева – образи раю та безсмертя; зелені лабіринти ретельно підстрижених чагарників – символізували непростий шлях людської душі до Бога; відкритість простору до горішнього неба, світла й повітря – алюзія піднесення, духовного вивищення тощо.

Садово-архітектурна композиція клуатру відкривається з будь-якого місця галереї. Подвір'я-сад, призначене для неспішних прогулянок, духовних розмірковувань, благочестивих помислів, наставницьких розмов, омовіння джерельною (колодязною) водою – один із найдревніших образів ідеального світу, втраченого і знов набутого раю, благословення Ісусова як Божого Садівничого. За традицією, центр клуатру – священне живоносне джерело (фонтан, колодязь), що ніби витікає з-під Древа Життя і дає початок чотирьом річкам, які течуть в різні боки світу. Хрестоподібний простір клуатру, сегментований охайними перпендикулярними доріжками, часом доповнено діагональними вісями, що формує відтак вісім міні-зон. Втілена в монастирському саді вісімка – символ оновлення та відродження життя – має

не менш важливе сакральне значення, ніж квадрат і коло. Ще одна символічна рослина – виноград: якщо дозволяє клімат, пергола чи арка з виноградною лозою стають елементом саду. Ароматні трави й рослини несли ковток свіжого райського повітря на противагу важким запахам і антисанітарії середньовічних міст.

Чи не найбільше вражають контрасти романської й готичної епох – коли за суворими і глухими стінами монастирів заховані вишукані острівці архітектури, скульптури й садового мистецтва: від крихітного клуатру з кущем троянд, лавою і колодязем – до чималого внутрішнього саду-парку з апельсиновими деревами, пальмами, павільйонами, штучними озерцями тощо.

Кожен монастирський клуатр промовляє власною мовою, втіленою в камені, дереві, зелені, формах і символах. Зовнішня простота і стриманість середньовічних клуатрів цистерціанських обителів співіснує зі строгістю і величністю бенедиктинських, а вишуканий стиль «мудехар» і гранатові сади каталонських монастирів із живописно-видовищною французькою готикою [3]. Монастирі могли мати кілька клуатрів різного розміру, з'єднаних між собою галереями (особливо в багатих італійських містах-республіках, де збільшення чисельності братії потребувало спорудження нових приміщень для сну і занять). Насамперед це характерно для тих монастирів, що ставали королівськими резиденціями. Такі клуатри отримували власні назви на честь святих (наприклад, св. Антонія, св. Домініка) або ж за їхніми відмітними ознаками (Великий клуатр, або Зелений, з фонтаном, з брамою тощо).

Але класичним взірцем лишаються клуатри-образи одночасно пустелі та Едема, що слугували місцем медитації, молитви, духовного подвигу, читання, учительства, хресної ходи. Підкреслено-співмірні, охайні, ретельно доглянуті міні-сади, сповнені стриманої шляхетності. Аскетизм монастирського життя проступав і в масивних кам'яних лавах (деколи критих дерном), простих формах колодязів, строгих контурах альтанок – нагадував людині про вторинність і марнотність багатства, закликав до поміркованості й скромності, усердної фізичної праці, духовних вправлянь, відмови від розкошів і веселоців.

Хоча клуатри виникли при монастирях, іноді їх облаштовували і при міських соборах, де могли використовувати навіть як кладовища(згідно статуту Бенедикта Нурсійського у землі монастирських клуатрів не можна було ховати померлих); а також в ансамблях середньовічних університетів.

Список використаних джерел:

1. Hodges R., Leppard S., Mitchell J. Reconstructing the Later Eighth-century «claustrum» at San Vincenzo al Volturno. *Papers of the British School at Rome*. 2012. Vol. 80. P. 145 –155.
2. Дюбі Ж. Доба соборів: Мистецтво та суспільство 980 – 1420 років / Пер. з фр. Київ: Юніверс, 2003. 320 с.
3. Каптерева Т. П. Сады Испании. Москва: Прогресс-Традиция, 2007. 240 с. URL:<https://litresp.com/chitat/ru/K/kaptereva-t-p/sadi-ispanii/4>

Білошкурська З.П.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» визначає аграрний ринок як сукупність правових відносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових та господарсько-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції.

Аграрний ринок включає біржовий ринок сільськогосподарської продукції, оптові ринки сільськогосподарської продукції (іноді у поєднанні з регіональними аграрно-маркетинговими центрами), оптово-роздрібні ринки сільськогосподарської продукції, аукціони, фірмові магазини сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарські виставки та ярмарки тощо.

Український біржовий ринок сільськогосподарської продукції (організований аграрний ринок) пройшов нелегкий шлях становлення, що характеризувався періодичними сплесками біржової активності та недосконалістю нормативно-правової бази.

У структурі біржового сільськогосподарського ринку можна виділити:

- товарні біржі, в яких працюють секції продажу сільськогосподарської продукції;
- аграрні біржі, у складі засновників і членів яких повинно бути не менше як половина вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників та представників переробної промисловості.

В Україні порядок укладення біржових угод на законодавчому рівні врегульований відповідними актами цивільного законодавства (стаття 650 ЦК України), Господарським Кодексом України (ст.ст.278 - 282), а також Законами України «Про товарну біржу», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні», Статутом біржі, Правилами біржової торгівлі та біржового арбітражу та інших нормативних актів.

Невід'ємним елементом біржового ринку сільськогосподарської продукції є Аграрна біржа, яка створена на підставі Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», який визначив порядок створення та функціонування цієї біржі і яка фактично посідає монопольне становище на аграрному біржовому ринку.

Даний закон визначає, що Аграрна біржа - це юридична особа, створена згідно з Законом України «Про товарну біржу», яка підпадає під регулювання як вказаного закону, так і статей 279-282 ГК України та надає послуги суб'єктам господарювання з укладення біржових договорів (контрактів) щодо сільськогосподарської продукції, товарних деривативів, базовим активом яких є сільськогосподарська продукція, іпотечних сертифікатів та іпотечних закладних, а також з проведення розрахунково-клірингової діяльності за ними.

Особливості правового становища Аграрної біржі наступні:

- Аграрна біржа є неприбутковим (непідприємницьким) підприємством;
- засновником Аграрної біржі може бути Кабінет Міністрів в особі Аграрного фонду;

- членами Аграрної біржі можуть бути виключно резиденти;

- якщо засновником Аграрної біржі є Кабінет Міністрів країни в особі Аграрного фонду, то члени біржі не мають права приймати рішення щодо призначення або зміни керівництва Аграрної біржі, введення плати за здійснення Аграрним фондом будь-яких операцій, пов'язаних з державним ціновим регулюванням, будь-яких обмежень щодо торгівлі об'єктами державного цінового регулювання, зміни положень статутних документів Аграрної біржі, ліквідація або реорганізація Аграрної біржі, інших рішень, які перебувають у виключній компетенції Аграрного фонду або Кабінету Міністрів.

Для проведення розрахунків за укладеними біржовими угодами (договорами) та надання (обліку та виплати) біржових гарантій Аграрна біржа створює розрахунково-кліринговий центр та систему гарантування виконання зареєстрованих нею біржових угод (контрактів). При створенні такої системи можуть використовуватись послуги одного з найбільших за сумою активів банків України.

Аграрна біржа наділена повноваженнями надавати право на участь у біржовій торгівлі іншим товарним біржам, за умови попередньої їх сертифікації щодо стандартів продажу або поставки біржового товару відповідно до порядку, визначеного Кабінетом Міністрів України, а також впливати на ціноутворення на ринку продукції аграрного сектора.

Відповідно до ст.9 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» та постанови Кабінету Міністрів України створений Аграрний фонд. Даний фонд є державною спеціалізованою бюджетною установою, уповноваженою реалізувати цінову політику в аграрному секторі економіки.

Структуру Аграрного фонду складає центральний апарат та 25 регіональних відділень.

Основними завданнями Аграрного фонду є:

- проведення цінової політики в АПК у межах, визначеними законом;

- виконання від імені держави функції кредитора на період дії режиму заставних закупівель окремих об'єктів державного цінового регулювання;
- виконання бюджетних програм, визначених законом про Державний бюджет України на відповідний рік;
- формування державного інтервенційного фонду об'єктів цінового регулювання виключно для здійснення товарних та фінансових інтервенцій на організованому аграрному ринку.

У Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» дається законодавче визначення таких понять як державна аграрна інтервенція, товарна і фінансова інтервенція, державний інтервенційний фонд, заставна закупівля.

Так, державна аграрна інтервенція – це продаж або придбання сільськогосподарської продукції на організованому аграрному ринку з метою забезпечення цінової стабільності. Вона поділяється на товарну та фінансову.

Товарна інтервенція – це продаж сільськогосподарської продукції при зростанні цін на організованому аграрному ринку понад максимальний рівень, що здійснюється з метою досягнення рівня рівноваги, у тому числі шляхом продажу товарних деривативів.

Фінансова інтервенція - це придбання сільськогосподарської продукції при падінні спотових цін на організованому аграрному ринку нижче мінімального рівня, яка здійснюється з метою досягнення рівня рівноваги, у тому числі шляхом придбання товарних деривативів.

Державний інтервенційний фонд – фонд, який формується Аграрним фондом за рахунок фінансових інтервенцій, заставних, форвардних і ф'ючерсних закупівель та використовується для здійснення товарних інтервенцій з метою забезпечення цінової стабільності.

Заставна закупівля – це зарахування до державного інтервенційного фонду об'єкта державного цінового регулювання – предмета застави у разі коли бюджетна позика та/або плата за її використання не були погашені у строк, передбачений договором.

Таким чином, Аграрний фонд – це впливова державна установа, яка здійснює державне цінове регулювання і сприяє забезпеченню продовольчої безпеки населення.

На товарній біржі укладають різні угоди (біржові операції). Біржовим угодам притаманні всі юридичні ознаки цивільно-правових (позабіржових) угод, і водночас вони мають свої характерні особливості. Угоди, зареєстровані на біржі, не потребують нотаріального посвідчення і вважаються укладеними з моменту їх реєстрації на біржі.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про товарну біржу» біржовою операцією визнається угода, яка здійснюється з додержанням таких умов: а) якщо вона являє собою купівлю-продаж, поставку або обмін товарів, допущених до обігу на товарній біржі; б) якщо її учасниками є члени біржі; в) якщо вона подана до реєстрації та зареєстрована на біржі не пізніше наступного за її вчиненням дня. Правилами біржової торгівлі, які приймаються загальними зборами членів біржі або її біржовим комітетом, можуть бути передбачені різні види біржових угод (касові, форвардні, ф'ючерсні, опціони тощо).

В міру налагодження діяльності спеціалізованих аграрних бірж закупівлі частини сільськогосподарської продукції здійснюється шляхом торгів ф'ючерсними та форвардними контрактами на цих біржах. Оскільки біржова торгівля сільськогосподарською продукцією ще не досягла належного рівня, заготівельні та інші організації закупають цю продукцію безпосередньо у її виробників переважно за договорами контрактації.

Учасниками біржових торгів виступають члени біржі - засновники і прийняті у встановленому порядку до складу біржі українські та іноземні юридичні і фізичні особи, біржові брокери, які діють на підставі договорів доручення, що укладаються ними з членами біржі.

Біржове посередництво можуть здійснювати й дилери - особи, які укладають біржові угоди від власного імені та за власний рахунок з метою

подальшого перепродажу товару на біржі. Надання послуг щодо укладення біржових угод здійснює ведучий торгів, який є службовцем біржі.

За певну кількість днів до початку торгів, які визначені у правилах біржової торгівлі, клієнт-продавець або покупець повинен подати брокерові замовлення, брокер має право перевірити інформацію, зазначену в замовленні, фінансовий стан клієнта, кількість та якість товару, який є стандартизованим. Клієнт має передати брокеру належно оформлену довіреність і перерахувати на його рахунок гарантійний внесок (маржу), розмір якого визначається в угоді сторін. Продавець товару зазначає у замовленні мінімальну продажну ціну. Після цього брокер складає картку замовлення, один примірник якої залишається брокера, а другий передається маклерові, який веде торги.

Заявка на продаж має характер публічної оферти, оскільки вона адресована невизначеному колу можливих покупців. Вираження оферти на укладення біржової угоди відбувається у два етапи. Спочатку проводиться прийом і реєстрація заявок на продаж, на підставі яких формується бюлетень продажів на конкретний день біржових торгів. Другий етап пов'язаний з початком ведення біржових торгів, коли ведучий торгів послідовно оголошує номер позиції відповідно до бюлетеня продажу поточного дня (найменування, ціну, умови поставки тощо). Брокери-покупці підтверджують свою готовність до укладення договору шляхом підняття реєстраційного номера. Реєстрацію укладених угод здійснює служба реєстрації біржі як під час торгів, так і після завершення їх у певний строк, встановлений у правилах біржової торгівлі на даній біржі.

Продаж на аукціоні полягає у прямій передачі права власності на об'єкт покупцеві, який запропонував під час торгів його найвищу ціну. Аукціон проводиться відповідним органом приватизації або уповноваженою ним юридичною особою за наявності не менше ніж трьох покупців, які повинні зареєструвати себе як учасники аукціону. Торги на аукціоні здійснює безпосередньо ведучий (ліцитатор), який спочатку описує об'єкт приватизації та умови його продажу. Початком торгів вважається момент оголошення

початкової ціни об'єкта. Якщо протягом трьох хвилин після оголошення не буде запропонована вища ціна, ліцитатор одночасно з ударом молота робить оголошення про придбання об'єкта тією особою, яка запропонувала найвищу ціну. Результати продажу майна на аукціоні оформлюються договором купівлі-продажу, який укладається між покупцем та уповноваженим представником органу приватизації. Цей договір підлягає нотаріальному посвідченню та реєстрації у відповідному органі.

Договори можуть укладатись і на основі результатів різного роду проведення конкурсів (договори купівлі-продажу об'єктів приватизації, закупівлі продукції для державних потреб, оренди майна, підряду на капітальне будівництво, на користування надрами тощо). Порядок конкурсного відбору покупців (виконавців) регулюється, як правило, підзаконними актами органів виконавчої влади. Це, зокрема, Порядок проведення конкурсів (тендерів) з вибору виконавців державного оборонного замовлення, Положення про проведення концесійного конкурсу та укладання концесійних договорів на об'єкти права державної і комунальної власності, які надаються у концесію, Положення про застосування способів приватизації майна державних підприємств та інші.

Приватизація майна державних підприємств може здійснюватись, зокрема, шляхом проведення:

- 1) некомерційного конкурсу, за яким власником об'єкта стає покупець, що запропонував найкращі умови подальшої експлуатації об'єкта;
- 2) комерційного конкурсу, за результатами якого власником об'єкта стає покупець, який за рівних фіксованих умов запропонував найвищу ціну.

Добір покупців за конкурсом проводить конкурсна комісія, яку створює орган приватизації. Конкурсна комісія визначає умови і строки проведення конкурсу. Для участі в конкурсі покупець подає до конкурсної комісії свій план приватизації об'єкта.

Конкурс здійснюється у два етапи. На першому етапі оголошується попередній переможець конкурсу. Інформація про його пропозиції доводиться

до відома усіх учасників конкурсу. Якщо протягом п'яти робочих днів від них не надійдуть додаткові пропозиції, то попередній переможець оголошується покупцем. За наявності інших пропозицій проводиться додаткове засідання конкурсної комісії, яка розглядає ці пропозиції та визначає остаточного переможця. Працівники підприємства, які створили товариство покупців і беруть участь у конкурсі, за інших рівних умов мають пріоритетне право на його придбання. Результати конкурсу оформлюються протоколом і затверджуються органом приватизації. З переможцем конкурсу укладається договір купівлі-продажу об'єкта, який підлягає нотаріальному посвідченню та реєстрації у відповідному органі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 6.01.2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 462.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.

Василик О. Б.

*кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри української та іноземних мов
Уманського національного університету садівництва*

ПРОБЛЕМА ЄДНОСТІ ЛЮДИНИ І СВІТУ У ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Тема взаємовідношення людини, природи, цивілізації проходить через усю творчість української письменниці Ліни Василівни Костенко. Це людина, яка здатна особливо глибоко сприймати природу, розуміти її.

У пошуках вирішення проблем буття Ліна Костенко часто розмовляє з природою – деревом, річкою; блукає лісом, полем, намагаючись знайти відповідь на болісні для неї питання. Її найбільше бажання – це зрозуміти мову природи, збагнути її таємниці і через це досягнути сенс існування людини, єдиної живої істоти, яка може вивчити закони природи і діяти відповідно до

них. Усе оживає під люблячим, прозорливим оком поетеси: «*дерева, неприкаяні, як ми*», «*тихесенько ростуть здивовані гриби*» [3, 122]. Вона чує «*осінній плач калини*», у неї звичайний одуд «*моїх полів маленький чичероне*» [4, 329], коли ліс живий, то «*у нього добрі очі*» [5, 57].

Для Ліни Костенко спілкування з природою є способом відновлення фізичних та духовних сил. Щоб зберегти душевну рівновагу, вона відвідувала ліс. Набиралася спокою і духовної сили:

*Я побуду з тобою. Я тихо з тобою побуду.
Нахилися до мене і дай мені жменьку суніць.
Подивлюся на сонце. Поклонюся знайомому дубу.
Розпитаю, як справи у сосен, і звірів, і птиць* [5, 60].

У поезіях Ліни Василівни над усім домінують ліс і сад. Вони переважно персоніфіковані, тобто наділені особливостями живих людей. У вірші «Виходжу в сад, він чорний і худий» змальовано старий сад – «*йому вже ані яблучко не сниться*». До того ж в осінню пору він негарний – «*чорний і худий*». За настроєм він співзвучний поетесі – вони обоє сумні й неначе рівноправні у цьому смутку:

*І він спитав: – Чого ж ти не прийшла
У іншу пору, в час мого цвітіння?
А я сказала: – Ти мені один
О цій порі, об іншій і довіку.
І я прийшла не струшувать ренклюд
І не робить з плодів твоїх набутку.
Чужі приходять в час твоїх щедрот
А я прийшла у час твого смутку* [5, 63].

Але ліс «за характером» сильніший, аніж сад [2, 68]. Ліс – то місце реабілітації, санаторій для душі. У нього можна просити захисту, від нього йде велика життєдайна енергія.

Поетеса гостро порушує проблему громадянської відповідальності за життя на землі. Для неї питання взаємодії людини і лісу – не просто

господарська проблема, а значно ширша, що охоплює різноманітні сторони життя і діяльності суспільства. Ліс – учасник незабутніх історичних подій у житті українського народу, його національна гордість. Тривогою за майбутнє цієї зеленої скарбниці землі проникнута поезія Л. Костенко. Письменниця розповідає про нього, як про одну з найбільших дорогоцінностей, яку природа подарувала людині. Поетеса часто мріє про затишок в якомусь ідилічному куточку, де, зустрічаючи заблукану людину, *«трава стає навшпиньки»* й *«кошлатий морок лапу подає»* [4, 202].

Ірина Жиленко в своєму щоденниковому записі початку 60-х років занотувала виразний епізод: розраюючи її у хвилину прикrostі, Ліна Костенко обіцяла повезти подругу у свої улюблені ліси, щоб там разом ... мовчати, і це було як посвячення в найсокровенніші таємниці, запрошення в *«terraincognita»* душі, свого художницького і людського *«я»* – так відкриваються тільки справді духовно близьким людям [1, 93].

Але зараз уже неможливо поетесі поїхати, як колись, у ліс, злитися з його живою душею, відчутти давнє й, мабуть, зовсім безповоротне. Оксана Пахльовська, донька Л. Костенко, з прикrostю говорить: *«Немає вже наших лісів. Немає тих лісів, які мама так любила. Єдине місце її відпочинку. Вона знала в них, де який гриб росте, якого кольору в нього шапочка, і яким листочком де вкрився який їжак, загортаючись спати на зиму. А зараз там – ні грибів, ні їжаків, ні зими. А зона і смерть. Що побажати? Відродження тих лісів. А якщо вони не відродяться – мама очима вичаклує із землі молоді ліси, – надто вона їх любила, ті горді, старі і так брутально знівечені ліси* [6, 5].

У віршах Ліни Костенко природа постає як *«стражденний»* об'єкт уваги письменниці [5, 252]. Українська поетеса своїм потаємним, прадавнім, ірраціональним чуттям пізнає свою спорідненість з деревом, цим прекрасним витвором природи, найліпшою окрасою землі. І відчуває вразливість і незахищеність його перед руйнівними суспільними силами:

Я на планеті дерево людське.

Мене весь час підрубують під корінь [3, 60].

Навіть у намальованій апокаліптичній картині сучасності на передньому плані – дерево. Саме нею й відкривається трагічний цикл «Коротко – як діагноз»:

Дерева хитаються. Дохитують ХХ століття.

Підбиті народи в огонь випадають із гнізд [3, 208].

Природа, її рослинний світ ваблять Ліну Костенко своєю пантеїстичною всенаповненістю, чистотою й таємничістю, тут знаходяться витoki міфу про «золотий вік» людства, що був і, як сподівається поетична уява, ще можливо, буде на землі, тут відбувається пригадування свого «я», ще не виокремленого із синкретичної цілості буття. Це пригадування екстраполює на потойбічний «едем обітований», і у спілкуванні з природою душа ніби відновлює втрачені зв'язки з Творцем, насотується глибинною силою буття, омивається від бруду й марнотних пристрастей буденщини, повертає собі первинні властивості [1, 92]. Поетеса-мислитель постійно у пошуках сокровенної суті речей, мислить масштабно, планетарно, усепроникливою мудрістю серця прагне осягти таємниці природи, таємницю буття, гармонійно зливаючись думкою і словом власного мікрокосмосу із макрокосмосом Всесвіту.

Отже, образ природи стає одним з центральних у поезії Ліни Костенко, бо набуває всесвітнього масштабу. Образ автора-оповідача втілює світовідчуття людини кінця ХХ століття. Це виражається в усвідомленні «світу в єдності» [2, 64], зв'язку усього з усім, відповідальності за все, що відбувається, у безмірному відчутті трагізму буття.

Список використаних джерел:

1. Ковалевський О. В. Екзистенціалізм і кордоцентризм у «тихій ліриці» Ліни Костенко. *Київ*. 2002. № 1–2. С. 88–95.
2. Коляда Т. Ф. Інтенціональний світ поезії Ліни Костенко. Одеса: ОКФА, 1999. 112 с.
3. Костенко Л. В. Вірші. Поеми. К.: Молодь, 1980. 222 с.
4. Костенко Л. В. Вибране. К.: Дніпро, 1989. 559 с.
5. Ліна Костенко: Навчальний посібник-хрестоматія / Ідея, упорядкування, інтерпретація творів Григорія Ключека. Кіровоград: Степова Еллада, 1999. 320 с.
6. Ференець С. Духовне перехрестя. Інтерв'ю з донькою Ліни Костенко О. Пахльовською. *Радянська жінка*. 1990. № 3. С. 4–5.

Вуйченко М.А.

*доктор економічних наук, професор кафедри
публічного управління та адміністрування*

Шатохін А.М.

*доктор соціологічних наук, професор кафедри
соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва*

МАКС ВЕБЕР ПРО РАЦІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬСТВОМ

Видатний німецький вчений, що зробив величезний внесок в цілу низку наук: політологію, політичну економію, соціологію, філософію, історію, релігієзнавство, управління, право - **Макс Вебер** (1864-1920). Повне його ім'я - Максиміліан Карл Еміль Вебер (нем. *Maximilian Carl Emil Weber*). Вважається одним із засновників соціологічної науки, зокрема став автором так званої «розуміючої соціології». До речі, помер Макс Вебер сто років тому від пандемії, так званої «іспанки» [1].

Розглядаючи зміст запропонованого ним терміну «соціальна дія», Вебер стверджував, що для дослідження соціальних дій найкраще підходить «пояснюючий», «інтерпретуючий» метод. В центрі уваги вченого було вивчення процесів переходу суспільства від традиційного (аграрного) до сучасного (індустріального) через такі поняття, як раціоналізація, секуляризація, «розколдування світу». Ці ідеї Макс Вебер виклав у фундаментальній праці «Протестантська етика і дух капіталізму» (нім. *Die protestantische Ethik und der «Geist» des Kapitalismus*). Вивчаючи соціальне становище батраків, які наймалися на сезонні роботи в латифундіях, він звернув увагу на те, що при формуванні мотивацій трудової діяльності великий вплив має традиційна селянська психологія і релігійна віра. Сучасне капіталістичне виробництво, підкреслює Вебер, ґрунтується на засадах рентабельності, одержання прибутку (раціональності), що практично відсутнє у традиційному селянському господарстві [2, с.24; 3].

В праці «Політика як покликання і професія» Вебер визначав механізми влади і управління, зокрема історичні форми легітимності влади, умови і право на насильство. Вебер переконував, що сучасна державна влада у більшості цивілізованих країн має раціонально-правовий характер.

Як член професійної асоціації німецьких економістів «Союзу соціальної політики» Макс Вебер вважав, що економічна наука повинна бути інструментом розв'язання соціальних проблем відповідної епохи.

Наукові інтереси Макса Вебера були спрямовані на дослідження фундаментальних проблем соціології та інших гуманітарних і поведінкових наук. Він вивчав вплив культурних і релігійних факторів на формування економічних інститутів і систем, співвідношення об'єктивності та суб'єктивності. Принципово, на думку вченого, відрізняються дефініції «соціальна дія» і «соціальна поведінка». Соціальна дія проявляється у взаємовідносинах між індивідами, які ґрунтуються на розумінні смислів і цілей такої взаємодії, а соціальна поведінка залежить від певних моделей поведінки індивідів, які Вебер в книзі «Економіка і суспільства» називав *«ідеальними типами»*. Ідеальні типи ніколи не зустрічаються у чистому вигляді, проте є певними стандартами, що дозволяють співставляти конкретних індивідів [4]. Вебер відрізняв історичні та соціологічні ідеальні типи за ступенем узагальнення. *Історичні ідеальні типи* локалізовані в часі та просторі, а *соціологічні історичні типи* є більш абстрактними [7, с.70].

Розмірковував М. Вебер й про методологічні засади соціальних наук. Він вважав, що соціальні дії багато в чому визначаються особливостями історичного середовища, через те важливо чітко уявляти ці соціальні обставини. Свою концепцію Вебер називав *«розуміючою соціологією»*. Метою і завданням соціологічної науки, за Вебером, є аналіз та обґрунтування процесу соціальної дії через смисл, який вкладає в дану дію сам її суб'єкт. Саме через те Вебер вважав соціологію «наукою про культуру» [5].

Соціальною дією, зауважує Вебер, є дія, котра за смислом співставна із діями інших людей та орієнтується на них. Вчений виділяє чотири типа

соціальної дії: *цілераціональна* (предмети або люди трактуються як засоби для досягнення власних раціональних цілей); *ціннісно-раціональна* (усвідомлена віра в цінність певної дії незалежно від її успіху); *традиційна* (визначається традицією або звичкою); *афективна* (визначається емоціями). Відповідно видам соціальних дій виділяються чотири типи законного (легітимного) порядку: *традиційний, афективний, цінностно-раціональний і легальний*.

В праці «Політика як поклик і професія», яку називають есе Вебера, наведене визначення держави як інституту, котрий має виключне право на легітимне застосування насильства і примусу. Політика уявлялася як процес розподілу державної влади між різними групами, а політичні лідери – як володарі цієї влади.

Вебер по-новому розглядає питання змісту і механізму влади одних людей над іншими. Легальне, ненасильницьке, панування людини над людиною можливо, за Вебером, лише тоді, коли підлеглі бачать якісь розумні підстави того, що ними повелівають інші люди, чиє панування є обґрунтованим і прийнятним. Вебер виділив три ідеальних типи політичної влади: *харизматичний* (притаманний сімейним і релігійним інститутам влади); *традиційний* (патріархальний, патримоніальний і феодалний); *раціонально-легальний* (притаманний сучасній державі і бюрократії. При усій привабливості харизматичного і традиційного типів, був переконаний Вебер, на певній стадії розвитку суспільство неминуче звертається до раціонально-легального типу, одним з переваг якого є використання інституту державної служби [4] .

Аналізу бюрократизації суспільства присвячена значна частина праці «Господарство і суспільство» (нем. *Wirtschaft und Gesellschaft*). Вебер вперше досліджував чиновництво як соціальний інститут. Бюрократизація як найбільш дієвий і раціональний спосіб організації державного управління є для Вебера ключовою характеристикою раціонально-легального типу влади. Він називав умови формування бюрократичного апарату: збільшення підконтрольної території й числа підконтрольних осіб; підвищення складності виконання адміністративних задач; поява монетарної економіки [4].

Ідеальний тип бюрократії, за Вебером, передбачає наявність чіткої ієрархії посад і строго визначених компетенцій, формальних правил діяльності. Чиновники мають одержати кваліфіковану освіту і просуватися по службі виключно на підставі професійної зрілості, рівень якої повинен визначатися групами експертів. Разом з тим Макс Вебер бачив й недоліки «раціональної» бюрократії, зокрема виникнення загрози особистій свободі громадян через прагнення бюрократів загнати усіх людей в «залізну клітку» бюрократичного контролю.

Вебер сформулював трикомпонентну теорію стратифікації, в якій основними чинниками становища індивіда в суспільній ієрархії є *клас, соціальний статус, належність до політичної партії*. При цьому Вебер відрізняв поняття класу та соціального класу. Під «*класом*» він розумів набір економічно детермінованих відносин індивіда, а під «*соціальним класом*» - його позицією на ринку. Кожний з трьох статусів індивіда надає йому можливостей для покращення своїх позицій у суспільстві «*життєві шанси*») [5].

М. Вебер поділяв погляди маржиналістів щодо граничних економічних величин, зокрема про те, що маржинальна теорія вартості описує форму психологічної реакції людини на економічні стимули.

Як відомо, багато наукових праць Макса Вебера були опубліковані після смерті вченого. Згідно оцінці Міжнародної соціологічної асоціації, праця «Господарство і суспільство» займає перше, а «Протестантська етика і дух капіталізму» — четверте місце у списку десяти найкращих соціологічних книг XX століття [1].

Список використаних джерел:

1. Макс Вебер. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81_%D0%92%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D1%80
2. Погорілий О.І. Соціологічна думка XX століття: Навч. посібник. К.: Либідь, 1996. 224 с.
3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К.: Основи, 1994. 261 с.
4. Вебер М. Господарство і суспільство / пер. з нім. М. Кушнір. К.: Всесвіт, 2013. 1112 с.

5. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Пер.с нім. О. Погорілий. К.: Основи, 1998. 534 с.

6. Вебер М. Политика как призвание и профессия. Рипол Классик, 2016. 292 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/politika-kak-prizvanie-i-professija.html#tab-attributes>

7. Ручка А.О., Танчер В.В. Курс історії теоретичної соціології. Навч.посібник. К.: Наукова думка, 1995. 225 с.

Гарбар О.П.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва*

СИМИРЕНКИ – РІД УКРАЇНСЬКИХ ПАТРІОТІВ

Левко Платонович Симиренко увійшов в історію науки України як видатний помолог. Помологія, або плодове сортознавство, це агрономічна наука, яка займається вивченням сортів плодових і ягідних культур.

Все своє життя вчений-новатор мріяв про те, щоб плоди були доступні кожній людині, тому створив підґрунтя для розвитку промислового садівництва і помологічного розсадника.

Він задумав зібрати з усього світу сорти плодових, ягідних, квіткових і декоративних рослин, вивчити їх, відібрати і розповсюдити найкращі.

Узявшись за цю титанічну роботу, Л. П. Симиренко, вже через десяток років, перетворив батьківський сад на величезну наукову лабораторію вітчизняного плодівництва. Тут були зібрані майже всі місцеві і закордонні сорти: 900 сортів яблунь, 880 – груш, 82 – слив, 350 – черешень, 115 – персиків, 56 – абрикосів, 63 – порічок, 165 – агрусу, 927 різних форм троянд, 305 різновидів кущів і хвойних дерев.

Народився Симиренко Левко Платонович у селі Млієві, нині Городищенський район, Черкаська область, Україна (тоді Черкаський повіт, Київська губернія, Російська імперія). Був сином Платона Симиренка. У 1879 р. – закінчив природничий факультет Новоросійського університету і у 1879–1887 рр. за участь у русі народників перебував на засланні у Східному Сибіру, де працював садівником.

Перебуваючи в Мценській пересильній в'язниці (Орловська губернія), арештант Л. Симиренко довідався, що вчена рада Новоросійського університету за одну з останніх наукових робіт надала йому науковий ступінь кандидата природничих наук [1].

Перебуваючи в сибірському засланні, кандидат природничих наук започаткував вивчення рослинності Красноярського краю, організував вирощування в оранжереях промисловця Кузнєцова овочевих і навіть цитрусових культур, запровадив промислову культуру сланкого (низкорослого) садівництва. Українського вченого з повним на це правом науковий світ вважає основоположником сибірського садівництва.

Після повернення до Млієва Симиренко створив у ньому маточний колекційний сад і помологічний розсадник, який став найкращим у Російській імперії й однією з найбагатших в Європі помологічних колекцій. При своєму розсаднику організував школу садівників і виховав низку висококваліфікованих фахівців, серед яких свого сина Володимира Симиренка. Перші результати вивчення помологічної колекції свого розсадника виклав у «Генеральному каталозі». У 1912 р. видав капітальну працю «Кримське промислове плідівництво».

6 січня 1920 р. Левко Симиренко трагічно загинув від рук чекістів.

Геніальний український учений-садівник і помолог створив першу в Російській імперії науково-дослідну установу – Помологічний розсадник Л. П. Симиренка (1887) та найбільшу в Європі помологічну колекцію плодових, горіхоплідних, ягідних та декоративних культур, яка налічувала три тисячі сортів і форм. Опрацював наукові засади інтродукції плодових рослин і розвінчав хибну теорію московського професора-акліматизатора О. Греля. Обґрунтував помологію як науку, започаткував новий виробничо-біологічний напрямок в ній. Обґрунтував теоретичні і практичні засади промислового садівництва, створив перші промислові сади в Україні. Підготував тритомну працю «Кримське промислове плідівництво» та видання її першого тому. Створив центри промислового плідівництва: Крим, Мелітополь, Поділля,

Бессарабія, Північний Кавказ, Київщина та вітчизняну наукову школу садівництва і розсадництва. Опрацював технології промислового садівництва та плодового розсадництва. Організував в Російській імперії науково-дослідну садівничу установу – Салгирську помолого-садівничу станцію. Відкрив, популяризував та поширював в Україні й світі славетний сорт яблук Ренет Смиренка. Підготував першу вітчизняну наукову працю з помології, яка побачила світ лише через 40 років після вбивства видатного ученого. Створив приватну смирєнківську школу садівництва та сприяв створенню училища садівництва в Городищі [2].

Л. П. Смиренко представляв Україну і Росію на всеросійських та міжнародних виставках садівництва. Брав участь у міжнародних садівничих форумах та конференціях, одержував високі нагороди.

Левко Платонович Смиренко – основоположник українського садівництва вважав, що завданням вітчизняного плодівництва має стати турбота про популяризацію плодів і виробництво достатньої кількості фруктів, і за цінами, доступними для широких верств населення.

Василь Смиренко – український промисловець, інженер-конструктор та технолог у галузі цукроваріння. Серед українського громадянства відомий як «Великий Хорс». Навчався у вищому комерційному пансіоні в Москві, потім продовжив навчання у Санкт-Петербурзькому технологічному інституті, після чого протягом двох років – у Паризькій вищій політехнічній школі, по закінченні якої отримав фах інженера-технолога цукроваріння. Знання механіки і талант до неї дав йому можливість сконструювати кілька цукрових машин на основі нових принципів фізики і механіки.

У 1876 р. Василь Смиренко зареєстрував патент на випаровувальний апарат, що вдвічі скорочував витрати палива на переробку цукрового буряка, а працюючи в хімічній лабораторії, винайшов нові способи виварювання цукру. Організував у себе на заводі виробництво пастилки «Українська» та мармеладу, який успішно експортували за кордон і який прописували хворим у місцевій лікарні. Дорогий делікатес давав високий прибуток і звільнив країну від

потреби імпортувати пастилу. Василь Симиренко турбувався не лише про технічне вдосконалення виробництва, а й про достатній освітньо-культурний розвиток місцевого населення. У Сидорівці діяли дві школи – ремісничі і сільськогосподарські. Викладання у них велось винятково українською мовою. Помер Василь Симиренко, 7 грудня 1915 р. у Києві. Його поховали на Аскольдовій могилі.

Володими́р Левко́вич Симире́нко український помолог і селекціонер плодових культур в Україні, один із перших агроекологів та розробників дослідницької справи методології сучасного садівництва. Професор Київського політехнічного інституту, Уманського і Полтавського сільськогосподарських інститутів.

Народився 29 грудня 1891 року в с. Млієві, нині Городищенський район, Черкаська область, Україна (тоді Черкаський повіт, Київська губернія, Російська імперія) в сім'ї українського вченого-помолога Левка Симиренка. З 1904–1910 рр. – навчався в 7-й Київській гімназії. Після закінчення (1915 р.) сільськогосподарського факультету Київського політехнічного інституту працював у відділі садівництва Міністерства земельних справ. У 1920 р. – очолив секцію садівництва та городництва Всеукраїнського сільськогосподарського комітету. На його пропозицію, на терені створеного батьком помологічного розплідника було засновано Млієвську садово-городню дослідну станцію та Центральний державний плодовий розсадник України. Директором цих установ призначили В. Симиренка (1921–1930 рр.). У 1930–1933 роках – організатор і директор Всесоюзного науково-дослідного інституту південних плодових і ягідних культур у Китаєві (передмістя Києва; нині Український науково-дослідний інститут садівництва).

Довгий час очолював створену в 1923 році Всеукраїнську помологічну комісію при Наркомземі УРСР (тепер Державна комісія для сортовипробування плодових, ягідних культур і винограду), що функціонувала на науковому підґрунті Млієвської дослідної станції садівництва. У 1932–1933 роках – професор Уманського сільськогосподарського інституту. У 1933 р. –

заарештований і ув'язнений за участь у «антирадянській шкідницькій організації». У 1933 р. – кінець грудня 1937 р. – перебував у Херсонській виправно-трудовій колонії. Наприкінці 1937 року був звільнений з колонії з формулюванням «за чесну працю і високі показники діяльності». У 1938 році – заарештований утретє. Постановою генерального прокурора НКВД СРСР від 2 вересня 1938 року засуджений до страти через розстріл. Місцем поховання Смирєнка вважають урочище «Солянка» в міській зоні Курська.

Після злочинного вбивства чекістами українського вченого всесвітньої слави Левка Смирєнка, репресування 1933 року його сина, професора, директора Всесоюзного інституту плодового та ягідного господарства Володимира Смирєнка їхні імена на кілька десятиліть вилучили з української історії і науки, а численні безцінні праці знищили.

Політична, громадянська і наукова реабілітація видатних учених розпочалася в добу хрущовської відлиги.

1958 року Мліївській станції садівництва, започаткованій професором Володимиром Смирєнком на базі батьківського помологічного розсадника, присвоєно ім'я Л. П. Смирєнка. За рішенням президії Академії сільськогосподарських наук упродовж 1961–1963 рр. вийшло три томи раніше репресованої і забороненої «Помології» Левка Смирєнка. Вона витримала два видання і стала окрасою вітчизняної та світової науки.

1980 року за рішенням Ради Міністрів УРСР Академія наук запровадила премію ім. Л. П. Смирєнка за видатні досягнення в садівничій науці.

Верховна Рада України ще 2002 року ухвалила постанову про «вшанування пам'яті видатних українських учених-садівників Л. П. Смирєнка та В. Л. Смирєнка». Аналогічний документ ухвалив і Кабінет Міністрів України.

Проте значна частина заходів, передбачених урядовими постановами, до цього часу залишаються не виконаними. Так, ім'я вченого світової слави не вшановано ні в Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, ні в

Одеському університеті ім. І. Мечникова. Не впорядкована могила видатного вченого на родинному цвинтарі у Платоновому хуторі.

Ім'я великого вченого і патріота України відсутнє в назвах вулиць у місцях, пов'язаних з його життєвим шляхом.

Ще гіршою є ситуація із вшануванням пам'яті знищеного 1938 року енкаведистами професора Володимира Смиренка. Навіть у Києві це ім'я жодним чином не вшановано [2].

Список використаних джерел:

1. Бойко О. Д. Смиренко Левко Платонович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2012. Т. 9 : Прил. С. 557. 944 с. : іл.
2. Вольвач П. До 165-річчя від Дня народження Левка Смиренка та сотих роковин його трагічної загибелі. URL: Режим доступу. <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/poshta-dnya/za-yogo-pracyamy-sadivnyky-vchatsyadosi>
3. Прометей українського садівництва: до 160-річчя від дня народження Л. Смиренка (1855–1920). *Дати і події*, 2015, перше півріччя: календар знамен. дат № 1 (5) / Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2014. С. 54–58.

Гейко Б.В.

провідний юрисконсульт

Уманського національного університету садівництва

СИСТЕМА ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Стаття 92 конституції України визначає адміністративну відповідальність одним з основних видів юридичної відповідальності в Україні. Вона виступає наслідком невиконання чи неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства, що тягне невідворотність реагування держави на адміністративні правопорушення (проступки) та встановлюється виключно її законами.

Поняття «адміністративна відповідальність» не слід зводити до поняття «адміністративне стягнення», оскільки адміністративна відповідальність включає такі елементи, як державний осуд діяння і особи, яка його скоїла, і

застосування до порушника заходів, визначених санкцією порушеної статті закону, тобто адміністративного стягнення.

Адміністративна відповідальність настає за скоєння адміністративного проступку. До неї притягують уповноважені органи виконавчо-розпорядчої влади (контролери, інспектори, начальники та ін.), в окремих випадках - суди. Її суб'єктами можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Адміністративну відповідальність не можна сприймати інакше, ніж у контексті з іншими видами відповідальності, бо синтезуючим началом тут виступає необхідність відповідати за власні дії, протиправні вчинки, брати на себе вину за їхні наслідки. Особливо неможливо сприймати цей вид відповідальності без порівняння його з кримінальною відповідальністю, яку вона доповнює. Так, законодавець в ч. 2 ст. 9 КУпАП зазначає, що «адміністративна відповідальність за правопорушення настає, якщо ці порушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність».

У статті 22 КУпАП встановлюється умова, за якої можливо звільнення від адміністративної відповідальності, тобто якщо особа вчинила малозначне правопорушення. В цьому випадку уповноважений орган або посадова особа, що уповноважена вирішувати справу, може обмежитись усним зауваженням.

Виявлення правопорушень, вчасне та виважене накладення адміністративних стягнень на правопорушників, усунення причин та умов, які сприяють вчиненню проступків, забезпечення невідворотності покарання нормами адміністративної відповідальності виступають ефективним засобом запобігання та профілактики більш суспільно небезпечних правопорушень. І у цьому значна роль приділяється адміністративній відповідальності.

Адміністративні правопорушення – одні з найпоширеніших з усіх видів правопорушень. І хоча суспільна шкідливість кожного окремого адміністративного правопорушення є незначною, але їх сумарна кількість становить загрозу для держави і суспільства, прав і свобод громадян, що підкреслює необхідність адекватного реагування на такі протиправні прояви з боку держави.

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (стаття 9 КУпАП).

Важливою умовою і основою індивідуалізації адміністративного стягнення є врахування обставин справи, які пом'якшують або обтяжують відповідальність.

Ці обставини врегульовані в ст.ст.34, 35 КУпАП. Так, до обставин, що пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення відносяться: 1) щире розкаяння винного; 2) відвернення винним шкідливих наслідків проступку, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди; 3) вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу тяжких особистих чи сімейних обставин; 4) вчинення правопорушення неповнолітнім; 5) вчинення правопорушення вагітною жінкою або жінкою, яка має дитину віком до одного року.

Закон не встановлює вичерпного переліку обставин, що пом'якшують відповідальність. Органу адміністративної юрисдикції (посадовій особі) надається право визнати такими обставинами, які не вказані в законодавстві.

З іншої сторони законодавство передбачає вичерпний перелік обставин, що обтяжують відповідальність. Врахування інших обтяжуючих обставин не передбачених ст. 35 КУпАП є неможливим і впливає на законність прийнятого рішення.

В адміністративному законодавстві існують обставини, які виключають суспільну шкідливість і протиправність проступку.

В теорії права до обставин, що виключають юридичну відповідальність, відносять: 1) необхідну оборону; 2) крайню необхідність; 3) затримання злочинця; 4) виправданий професійний ризик; 5) виконання наказу; 6) виконання професійних функцій; 7) згода потерпілого; 8) виконання службового обов'язку; 9) здійснення свого права тощо.

Адміністративна відповідальність реалізується шляхом застосування до винних осіб адміністративних стягнень, тобто у своїй сукупності вони й складають систему заходів адміністративної відповідальності.

Загальною особливістю адміністративних стягнень є їх виховний, репресивний, каральний та профілактичний характер. Вони застосовуються лише до винних у вчиненні адміністративних проступків осіб.

Адміністративні стягнення, як правило, полягають у позбавленні або обмеженні певних прав, благ. Цим досягається мета покарання порушника, запобігання скоєнню нових правопорушень. Про те покарання не є самоціллю, воно виступає необхідним засобом виховання правопорушника і запобігання правопорушенням. За вчинений проступок громадянин або позбавляється будь якого суб'єктивного права, або обмежується його правосуб'єктність, або на нього покладаються спеціальні «штрафні» обов'язки.

Тобто, можна дати наступне поняття адміністративного стягнення - це заходи примусу, що застосовуються уповноваженими державними органами, як правило виконавчої влади, від імені держави до осіб, винних у скоєнні адміністративного правопорушення.

Систему адміністративних стягнень закріплено в ст.24 КУпАП, в якій їх перераховано з врахуванням зростання суворості:

- попередження (ст.26 КУпАП);
- штраф (ст.27 КУпАП);
- оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом правопорушення (ст.28 КУпАП);
- конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (ст.29 КУпАП);
- позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (ст.30 КУпАП);
- виправні роботи (ст.31 КУпАП);
- адміністративний арешт (ст.32 КУпАП).

До осіб, які не є громадянами України, може бути застосоване видворення за межі України.

Попередження полягає в офіційному осуді вчиненого проступку і застереженні правопорушника від його повторення. Це найменш суворе адміністративне стягнення, яке застосовується за незначні адміністративні проступки. Воно спрямоване на інформування правопорушника, що його поведінка носить антигромадський характер і засуджується нормами адміністративного права, і що йому слід припинити вчинення подібних проступків, в протилежному випадку він буде притягнутий до більш суворого покарання.

Як правило, попередження виноситься щодо осіб, протиправні дії яких не становлять підвищеної суспільної небезпеки. Попередження виконує свою виховну роль тоді, коли застосовується не заочно, а у присутності правопорушника. Попередження вважається тільки тоді адміністративним стягненням, якщо воно оформлене у відповідному порядку письмовою постановою або у передбачених законодавством випадках фіксується іншим встановленим способом (наприклад, запис у талоні до посвідчення водія). Тобто, якщо попередження оформляється усно, це не є адміністративним стягненням.

Штраф - найбільш поширений вид адміністративного стягнення майнового характеру. Він накладається на правопорушників в адміністративному або судовому порядку у випадках і межах, передбачених актами вищих органів державної влади і управління.

Розмір штрафу визначається переважно щодо офіційно встановленого розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян або, в окремих випадках у кратному розмірі до вартості проїзду або товару. Що стосується посадових осіб на відміну від громадян, чинним законодавством встановлені більш високі розміри стягнень.

Адміністративні штрафи можуть встановлюватись у відносно визначеному розмірі (при наявності верхньої межі), — наприклад, ст.2111

КУпАП; з визначенням верхнього та нижчого рівнів у випадках підвищеної адміністративної відповідальності — ст.173 КУпАП; у твердому розмірі, що визначає конкретний розмір штрафу.

Оплатне вилучення предмету - специфічний вид грошово-матеріальних стягнень, накладених за вчинення адміністративних проступків з використанням спеціальних предметів, приладів, або безпосереднім об'єктом яких є заборонений предмет. Оплатне вилучення даного предмету складається з його примусового вилучення у особи, яка правомірно нею володіє та подальшої реалізації з передачею одержаної суми колишньому власнику за винятком збитків по реалізації предмета (ч.1 ст.28 КУпАП).

Оплатне вилучення слід відрізняти від інших видів вилучення, таких як: реквізиція та конфіскація.

Конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, означає безоплатну передачу майна у власність держави. Цей вид стягнення характеризується тим, що конфіскується не все майно порушника, не будь-які речі, що мають споживчу вартість, а лише предмети, що пов'язані із вчиненням адміністративного правопорушення, і які знаходяться в особистій власності порушника. Конфісковано може бути лише предмет, який є у приватній власності порушника, якщо інше не передбачено законами України. Цей вид стягнення вважається більш суворим заходом ніж оплатне вилучення, застосовується виключно за рішенням судді.

Позбавлення спеціального права, наданого громадянину, застосовується за грубе або систематичне порушення порядку користування цим правом. Фактичне позбавлення спеціального права виявляється у вилученні відповідного документа, який надає таке право (посвідчення водія, свідоцтва, диплома, мисливського квитка).

Позбавлення спеціального права керувати транспортним засобом, річковими та маломірним судами, права на мисливство та зайняття рибною ловлею в системі адміністративних стягнень займає особливе місце.

Тому щоб попередити в майбутньому порушення законодавець застосовує такий серйозний за своїми наслідками захід адміністративного стягнення. Для заняття певним видом діяльності або виконання певних видів робіт держава встановлює дозвільний порядок.

Виправні роботи - захід адміністративного стягнення, який поєднує в собі два аспекти матеріального та обмежувального характеру.

Матеріальний аспект знаходить свій вияв в тому, що правопорушник на протязі терміну до двох місяців працює за постійним місцем роботи і з його заробітку за рішенням суду (судді) відраховується до 20 відсотків заробітку в доход держави.

Строк виправних робіт не повинен перевищувати двох місяців. Виправні роботи, що призначаються постановою суду (судді) в адміністративному порядку, не тягнуть судимості, і їх необхідно відрізняти від виправних робіт, передбачених кримінальним кодексом (ст.57 КК України). Останні призначаються згідно вироку суду за скоєння злочину на термін від 6-и місяців до 2-х років і тягнуть за собою судимість.

Адміністративний арешт - найбільш суворий захід адміністративного стягнення, який застосовується у виключних випадках.

Призначається лише за постановою суду (судді) у тому разі, якщо за обставинами справи, з урахуванням особи порушника, суддя прийде до висновку, що застосування інших видів стягнення буде недостатньо.

Призначається цей захід на строк до 15 діб (ст.32 КУпАП). Винятковість адміністративного арешту виявляється в тому, що він встановлюється за вчинення адміністративних проступків з особливою антигромадською спрямованістю, які найбільш наближені до кримінальнокараних.

Адміністративний арешт не може застосовуватись до вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до 12 років, до осіб, які не досягли 18 років, до інвалідів I та II груп (ч.2 ст.32 КУпАП), військовослужбовців та призваних на збори військовозобов'язаних, осіб рядового та начальницького складів органів внутрішніх справ (ст.15 КУпАП).

Видворення за межі України як захід адміністративного стягнення застосовується за рішенням органів внутрішніх справ або Служби безпеки України виключно до іноземців, якщо: - їх дії суперечать інтересам забезпечення безпеки України або охорони громадського порядку; - це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України; - вони грубо порушили законодавство про правовий статус іноземців.

У випадку ухвалення рішення про видворення іноземець зобов'язаний покинути територію України в терміни, зазначені в цьому рішенні. Якщо іноземець ухиляється від виконання такого рішення, то він підлягає затриманню і примусовому видворенню, проте для цього необхідна санкція прокурора.

Крім стягнень, передбачених ст.24 КУпАП, Законодавець передбачив заходи виховного впливу, які застосовуються до неповнолітніх, які скоїли правопорушення у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років.

Стаття 24-1 КУпАП передбачає наступні заходи виховного впливу: 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) застереження; 3) догана або сувора догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за його згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

При вчиненні однією особою двох або більше адміністративних правопорушень адміністративне стягнення накладається за кожне правопорушення окремо (ч. 1 ст.36 КУпАП).

Такий порядок застосування стягнень зумовлений тим, що справи про адміністративні правопорушення однієї і тієї ж особи вирішують частіше за все різні державні органи (посадові особи) в межах своєї підвідомчості.

Адміністративні стягнення в законодавстві спрямовані на дії лише осудних осіб. Осудність є передумовою притягнення до відповідальності та реалізується, при наявності вини, в нормах КУпАП.

В адміністративному законодавстві неосудність визначається як вчинення особою протиправної дії чи бездіяльності у стані, в якому вона не могла усвідомлювати своїх діянь або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану (ст.20 КУпАП).

Вчинення адміністративного правопорушення неосудною особою виключає відповідальність, порушене адміністративне провадження припиняється за відсутністю складу правопорушення.

Для визначення неосудності використовують поєднані між собою два критерії: медичний та юридичний. Застосування одного з цих критеріїв без зв'язку з іншим при кваліфікації проступків та проведенні медичного обстеження не допустима.

Адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні - два місяці з дня його виявлення (ч. 1 ст.38 КУпАП).

Таким чином, для більшості правопорушень точкою відліку строку давності притягнення до адміністративної відповідальності є день вчинення правопорушення. При цьому день вчинення правопорушення в 2-місячний строк не включається. Строк спливає о 24 годині останньої доби другого місяця.

Адміністративне стягнення за корупційні діяння або інші правопорушення, пов'язані з корупцією, може бути накладено не пізніше як через шість місяців з дня його вчинення (ст.12 Закону України «Про боротьбу з корупцією»).

С.39 КУпАП встановила строк, після закінчення якого особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню. Цей строк обчислюється з моменту закінчення адміністративного стягнення і становить один рік. Для визнання особи такою, що не була піддана адміністративному стягненню не потрібно видання будь-якого спеціального документа.

Стягнення погашається автоматично після закінчення річного строку і при не вчиненні протягом цього строку нового адміністративного проступку. Якщо ж особа вчинить нове правопорушення до погашення стягнення за попереднє, перебіг строку переривається. Давність в цих випадках починається з моменту закінчення виконання адміністративного стягнення призначеного за новий вчинений проступок.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984 р., №8073-Х,(в редакції станом на 17.03.2020, №530-ІХ,ОВУ, 2020р., №26,ст.955).
2. Кодекс України про адміністративне судочинства №2234-УШ, ОВУ,2018р., №6, ст.246.
3. Адміністративне право України. Академічний курс: Підручник у двох томах: Т. 1. Загальна частина, ред.колегія: В.Б. Авер'янов (голова), К., Юрид. думка, 2004р., 584с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Т. 2. Особлива частина, ред.колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін., К., Юрид. думка, 2005р., 624с.

Доморослий В.І.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва*

МАЛОРОСІЙСТВО ТА ЙОГО ПРОЯВИ У ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДЕПУТАТІВ І ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Поняття малоросійство не обмежується тільки українською дійсністю, воно притаманне кожній багатонаціональній імперії, яка в процесі свого функціонування творила своєрідний тип імперської людини. Малоросійство — стан душі, особливий ментальний комплекс, що є уособленням глибинної внутрішньої залежності від імперії, а також підсвідомого панічного страху перед нею. Носії цієї форми самосвідомості ставляться до колишньої імперії як до своєї вічної метрополії, з якою постійно зв'язують власні оцінки, настрої, уявлення. Вона

залишається для них орієнтиром на всі часи. Тому малорос — це завжди людина упосліджена, якась погіршена копія оригіналу, носій тавра меншовартості.

Малоросійство формувало й формує такі риси, як капітулянтство, пристосуванство та угодовство. Наслідком цього є невміння та небажання жорстко й послідовно захищати національні інтереси та нездатність розглядати їх як найвищу політичну й особистісну цінність. Воно було, і на жаль залишається невідємним супутником нашого життя ось уже декілька століть. Воно гальмувало і продовжує гальмувати наш подальший поступ.

Хай як неприємно це усвідомлювати, саму доктрину Малоросії й відповідно малоросійства в їхньому актуальному сенсі не було привнесено ззовні, вона народилася тут, у нас. Малоросійство — український винахід. Біля своїх джерел, у XVII ст., це лише недалекоглядна й безвідповідальна спроба частини місцевих постперечаславських еліт знайти опору у відстоюванні своєї ідентичності (зокрема, від полонізації) за рахунок чужої опіки замість наважитися реалізовувати власний український проект.

Якщо на початку XIX ст. малорос трактувався як «поєднаний із великоросом спільним сувереном та релігією, але в жодному разі не етнічно чи історично», то через сто років його етнокультурній специфіці вже не залишалося місця, «російськість малороса сприймалася (чи її представляли) як природній стан».

На початок XX ст. у російській «тюрмі народів» українці залишалися народом, який загалом ще не виробив чіткої національної свідомості. Тому не маючи підтримки серед міського населення, український національно-визвольний рух шукав своїх однодумців у селянському середовищі. Через це синонімом його було селянський. За переписом 1897 р., (90,94% усіх українців, зараховувалися до селянського стану і ще 2,21% – до козацького. Лише 56,8 тис. спадкових дворян Наддніпрянщини визнали тоді рідною мовою українську, практично не існувало промислової й фінансової буржуазії, яка б розмовляла українською, чи хоча б надавала підтримку національній культурі [1, с.93].

Українські національний рух під час революції 1905 року був серед аутсайдерів. Не надіючись на власний успіх, лідери українських партій під час виборів до I Державної Думи імперії вступили до виборчих списків найбільших російських опозиційних партій.

Протягом передвиборчої кампанії і проявилось малоросійство в повному обсязі, адже з 30% селян, які мали виборче право, значна частина йшла на вибори з ентузіазмом і вірою в те, що цар буде прислухатися до голосу народних обранців. Прикладом цього може бути випадок, який мав місце у Волинській губернії, де селянин Ф. Загуменюк вирішив випустити 10 тис. листівок на підтримку Думи під назвою «Листи до родичів» і звернувся в Акцизну управу за допомогою.

У своєму листі автор закликав людей скористатися правами, що милостиво дарував цар, «які мають люди заморські». Він закликав селян не боротися за землю і різні свободи, а зачекати поки збереться Дума і вирішить це питання. У «Листі» гостро засуджувалися революціонери різного типу, давалися їм імена пройдисвітів, що сіють «людське горе, непорядки, пожежі, грабунки і розбій».

Закінчує Ф. Загуменюк свого листа закликом: «Допоможемо нашому батькові-цареві в його тяжкій праці! Цар хоче зробити нам велике добро. Але для цього треба, щоб народ вгамувався, щоб народ вибрав з своєї громадических, розумних і розуміючих свою справу людей в Державну Думу. Вони повинні знати не тільки потреби свого повіту і своєї губернії, а також потреби всього царства». Волинський генерал-губернатор П. Сухомлинов дав розпорядження щедро фінансувати цей задум.

Таким чином національно свідомі українці під впливом малоросійських настроїв населення зазнали поразки у вибоах до I Державноїдуми Російської імперії.

Незважаючи на це у першій Державній Думі Російської імперії була створена Українська парламентська громада, що складалася з 44депутатів. Головою її був адвокат і громадський діяч з Чернігова І. Шраг.

Правда, під час обговорення організаційних питань депутат Ф. Іваницький піддав сумніву необхідність окремої фракції і автономного устрою для України. На його думку, між Україною та Росією немає такої різниці, щоб доходити аж до автономного поділу, та й чи потрібна, за його словами, взагалі українська мова в школі та в суді [2, с.723].

Політичною платформою цієї парламентської групи, виходячи з тогочасних умов, була боротьба за автономію України. Передчасний розпуск Думи 9 липня 1906 р. не дав можливості реалізувати цю платформу.

Список використаних джерел:

1. Сірополко, С. Історія освіти в Україні. Львів: Афіша, 2001. 226 с.
2. Обозреватель. Депутаты из территории Украины и их деятельность в Государственной думе. *Украинский вестник*, 1906, 31 травня. С 719-730.

Журавко Т. В.

*викладач-стажист кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Проблеми розвитку духовного потенціалу особистості дошкільника – ціннісно пріоритетні на тлі загального занепаду духовної культури суспільства. Вони актуалізовані нагальними потребами часу та браком уваги до освітньої роботи з цього напрямку в усіх ланках освіти й зокрема у дошкільній. Саме поняття *духовність* має складні, багатокомпонентні трактування філософського, психологічного, педагогічного спрямування.

Оскільки духовний потенціал особистості проявляється через її духовні потреби та цінності (інтелектуальні, моральні, естетичні), емоційну культуру, моральні та естетичні ідеали, світогляд, здатність до творчості, основні шляхи його формування у дошкільному дитинстві лежать у площині соціально-морального, емоційно-ціннісного, пізнавального, художньо-естетичного і креативного розвитку дитини. Реалізація духовного потенціалу і дорослої

людини, і дитини можлива на основі сформованої (у дошкільника – закладених основ) духовної культури, компонентами якої (за П. Щербанем) є інтелектуальна, моральна, комунікативна, художньо–естетична, національна, родинно–побутова, екологічна, правова, християнська, морально–етична культури тощо.

Проблема розвитку духовності в дошкільній педагогіці не нова. Першим над нею глибоко замислився німецький педагог Фрідріх Фребель ще в ХІХ столітті. Потім цьому питанню приділяли увагу такі педагоги як В. Котирло, В. Нечаєва, В. Сухомлинський, Д. Менджерицька, І. Бех, К. Ушинський, Л. Артемова, Н. Виноградова, О. Кононко, Р. Буре, Р. Жуковська, С. Козлова, С. Русова, Т. Маркова, Т. Поніманська, Ш. Амонашвілі та ін.

К. Ушинський писав, що виховання народу існує стільки віків, скільки існує сам народ. Найважливішими моральними рисами він вважав любов до своєї вітчизни, до свого народу, чуйне та тепле відношення до оточуючих; скромність, працьовитість, прагнення до корисної діяльності. Найголовніші шляхи та методи морального виховання – це виховне навчання, переконання та роз'яснення, особистий приклад учителя і старших, заохочення і покарання, розумна організація праці, відпочинку і розваг, обмін думками між дитиною і вихователем з питань моральних та інше [5].

Моральна вихованість дошкільника є основою його духовно–душевного розвитку. Але поряд з цим варто визнати, що саме духовно–душевний розвиток дитини, порівняно з моральним вихованням, залишається й понині однією з найменш освоєних сфер педагогічної роботи. Тобто, важливо навчати маля аналізувати свої думки, почуття, вчинки і прагнути до вищого, чистішого, доброго. Форми і методи цієї роботи можуть бути різними. Головне, щоб вони формували в дитини доброту, готовність завжди прийти на допомогу, здатність до жертвності, бажання більше віддавати, ніж брати, вміння розуміти почуття інших людей і визнавати за ними право на власну індивідуальність. Саме ці риси поєднують високодуховних людей [3].

З урахуванням можливостей і потреб розвитку особистості в період дошкільного дитинства процес цілеспрямованого формування духовного потенціалу малюка має орієнтуватися передусім на такі головні прояви.

Прояви духовного потенціалу дитини

- Прагнення пізнавати навколишній світ і себе у ньому, глибше ознайомлюватися з творами різних видів мистецтва.
- Бажання сприймати й творити прекрасне, самостійно займатися мистецькою діяльністю.
- Розуміння основних морально–етичних норм і здатність дотримуватися їх у власній поведінці.
- Шанобливе та бережне ставлення до всього живого, неживої природи і предметів рукотворного світу, відповідальність та інші базові якості особистості.

У Базовому компоненті дошкільної освіти змістове наповнення освітньої лінії «Люди» сприяє формуванню навичок соціально прийнятної поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських відносин. Результатом освітньо–виховної роботи є те, що старший дошкільник помічає емоційний стан близького дорослого чи однолітка (радість, захоплення, смуток, сум, страх, тривожність, гнів, злість), здатний зрозуміти причину зміни настрою, побачити зв'язок між поведінкою дорослого чи дитини та їхнім емоційним станом, настроєм, передбачувати зв'язок емоційного стану дорослого чи дитини з певними подіями, ситуаціями. Виявляє готовність поспівчувати, пожаліти, втішити, коли хтось з її оточення чимось схвилюваний, засмучений, помічає, що йому потрібна емоційна підтримка, допомога. Прагне допомогти з власної ініціативи, або у відповідь на прохання [2].

У складному процесі формування всебічно розвиненої особистості чільне місце належить морально–духовному вихованню.

Духовне виховання дітей лежить в основі будь–яких вчинків людини, формує образ її особистості, визначає систему цінностей і характер.

У даний час перед суспільством надзвичайно гостро стоїть проблема

морального виховання дітей різного віку, педагоги заново намагається зрозуміти, яким чином прищепити сучасним дітям морально–духовні цінності.

Дитина, яка здатна правильно оцінити і зрозуміти почуття і емоції іншої людини, для якої поняття дружба, справедливість, співчуття, доброта, любов не є порожнім звуком, має набагато вищий рівень емоційного розвитку, не має проблем у спілкуванні з оточуючими, набагато стійкіше переносить стресові ситуації і не піддається негативному впливу ззовні [4].

Моральне виховання дошкільників особливо важливе, тому що саме в дошкільному віці дитина особливо сприйнятлива до засвоєння моральних норм і вимог. Це одна з дуже важливих сторін процесу формування її особистості. Іншими словами, духовно–моральне виховання дітей дошкільного віку можна розглядати як безперервний процес засвоєння ними встановлених у суспільстві зразків поведінки, які надалі будуть регулювати її вчинки.

Ефективне моральне виховання неможливе без обговорення з дитиною моральної сторони вчинків інших людей, персонажів художніх творів, вираження свого схвалення його моральних вчинків найбільш зрозумілим для малюка чином. Діти в спілкуванні формують здатність виражати свої почуття, оцінювати їх, розвивають здатність до співпереживання і співчуття, дуже важливу в моральному вихованні дитини. Велике значення у досягненні цієї мети відіграє використання художньої літератури, зокрема авторських казок. Казка дає поштовх в розвиток дитини, таких моральних цінностей, як повага до старших, ввічливість і слухняність. Безліч авторських казок є підручником морального виховання дитини і сприяють розвитку естетичних почуттів, без яких неможливо уявити і співпереживання до людського горя, а також велич душі. Розвиток дитини за допомогою казки сприяє вмінню думати, виділяти головне від другорядного, творчо засвоювати знання і активізувати мовну і пізнавальну діяльність [1].

Список використаних джерел:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. К.: Світич, 2009. С. 230.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М.

Богуш, К.: Видавництво, 2012. С. 14–15.

3. Бех І. Д. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини. *Педагогіка толерантності*. 2001. №2(16). С. 16–21.

4. Лаврентьєва Г. Моральне виховання. Формування етичних уявлень і гуманних почуттів. *Дошкільне виховання*. 1985. №12. С.10–11.

5. Поніманська Т. І. Виховання людяності: програмні вимоги. *Дошкільне виховання*. 2008. №5. С. 7–9.

Каричковська С. П.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
української та іноземних мов*

Уманського національного університету садівництва

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку агропромислового комплексу України перебуває у центрі суспільної уваги. Пріоритетами державної аграрної політики стали удосконалення інституційного середовища ведення аграрного бізнесу, гармонізація вітчизняного законодавства відповідно до європейських та світових стандартів, що передбачено Угодою про асоціацію між Україною та країнами ЄС. Першочерговими завданнями, що стоять перед галузями АПК, є зростання сільськогосподарського виробництва, забезпечення країни якісними екологічно чистими продуктами харчування та сільськогосподарською сировиною, вирішення соціально важливих проблем села, у першу чергу підвищення рівня працевлаштування та розвиток соціальної інфраструктури, забезпечення виходу продукції АПК України на світовий ринок.

У такому контексті важливого значення набуває підготовка висококваліфікованих фахівців для аграрної галузі. Проте, сучасна система вищої аграрної освіти України, маючи численні незаперечні здобутки й досягнення, все ще зберігає чимало рис застарілої моделі і подеколи не відповідає реаліям сьогодення, незважаючи на реорганізацію роботи аграрних закладів вищої освіти: поглиблена науково-освітня та фінансово-господарська автономія, вступ до ЗВО тільки за результатами ЗНО, посилення ролі

студентського самоврядування, вільне обрання спеціальності бакалаврами при вступі до магістратури, пошук нових сфер застосування свого потенціалу тощо.

За даними соціологічного опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва [1], проблеми вдосконалення вищої освіти розцінюються у суспільстві як першочергові. При цьому якість вищої освіти оцінюється більшістю населення на середньому рівні. До найбільш серйозних проблем вітчизняної вищої освіти більшість респондентів віднесли невизнання дипломів ЗВО у багатьох країнах світу, невідповідність викладання вимогам ринку праці та слабку матеріально-технічну базу вишів.

Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [2] визначено основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти, серед яких важливе місце посідає опанування іноземною мовою.

Враховуючи основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики у галузі вищої освіти, викладання іноземної мови на кафедрі української та іноземних мов Уманського національного університету садівництва здійснюється на засадах компетентнісного підходу, що передбачає зміну акценту з накопичування знань, умінь і навичок на формування та розвиток ключових і фахових компетентностей та їх практичне застосовування. При цьому підготовка повинна здійснюватися через призму подальшої професійної діяльності майбутніх фахівців.

У ході навчальної діяльності студент має сам формулювати поняття, що необхідні для вирішення певних завдань і таким чином самостійна дослідницька діяльність студента стає предметом засвоєння. Компетентнісний підхід до вивчення іноземних мов слід розглядати як спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності студента, що забезпечує засвоєння ним змісту навчання і тим самим досягнення цілей навчання при вирішенні певних проблемних завдань. Адже головною метою навчання іноземних мов є формування комунікативної компетенції [3, С. 73].

Комунікативна спрямованість навчання у немовному ЗВО передбачає побудову процесу навчання відповідно реальному процесу мовленнєвого спілкування. Сюди можна віднести ділові ігри, навчальні дискусії, проектні завдання тощо, що імітують реальні ситуації, притаманні професійній діяльності.

Нові програми з іноземних мов мають будуватися з урахуванням таких компонентів іншомовної комунікативної компетенції, як лінгвосоціокультурна, дискурсивна, стратегічна та лінгвістична.

Отже, сьогодні важливою складовою підготовки майбутнього фахівця аграрного профілю є навчання іноземній мові, що повинно здійснюватися на основі комунікативної компетенції, де підґрунтям є комунікативна спрямованість та використання новітніх підходів і методів.

Список використаних джерел:

1. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва[Електронний ресурс]. URL: <https://dif.org.ua>
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf
3. Ванівська О. М. Реалізація компетентнісного підходу в процесі викладання іноземної мови у вищій школі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. соціальна робота»*. 2016. Випуск 1 (38). С. 71-75.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. К.: Ленвіт. 2003. 273с.

Карнаух Л. П.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології
та педагогіки розвитку дитини УДПУ імені Павла Тичини*

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Базовий компонент дошкільної освіти України виокремлює важливість

патріотичної спрямованості виховання підростаючої особистості, що ґрунтується на засадах національної історії та традицій, збереженні й збагаченні культури українського народу.

У Концепції дошкільного виховання в Україні зазначено, що провідними засадами діяльності сучасного національного закладу дошкільної освіти мають бути національна культура та історія, а також загальнолюдські духовні надбання.

Важливим завданням педагогічної науки і практики є забезпечення природного входження дітей у духовний світ свого народу, нації як елементу загальнолюдської культури. Моральна спрямованість цієї педагогічної діяльності вимагає єдності національного і загальнолюдського у формуванні самосвідомості, патріотичних почуттів дошкільників.

Головним завданням патріотичного виховання дітей дошкільного віку є формування основ національної самосвідомості – відчуття належності до певної нації, яка виявляється в етнічному самовизначенні та віднесенні себе до певної етнічної групи [1].

Основою національної самосвідомості є національні почуття – комплекс емоцій, які фіксують суб'єктивне ставлення дітей до своєї нації, її потреб і норм життя, а також до інших народів. Отож одним із найсуттєвіших показників моральності людини є патріотизм як емоційно-моральне ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства.

Сучасними вченими В.Г.Кузем, Ю.Д. Руденко, З.О.Сергійчук визначені концептуальні положення та теоретичні засади українського патріотичного виховання та розкрито зміст його структурних компонентів [3].

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку базуються на інтересі до найближчого оточення, яке вони вважають рідним, нерозривно пов'язаним з ними. [2].

Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. Відповідно в педагогічній роботі має поєднуватись ознайомлення дітей з явищами

суспільного життя, народознавством, засобами мистецтва, практичною діяльністю дітей (працею, спостереженням, іграми, творчою діяльністю), проведенням національних та державних свят.

Основними напрямками патріотичного виховання є: формування уявлень про сім'ю, родину, рід та родовід, історію держави, державні символи; ознайомлення з явищами суспільного життя, традиціями і культурою свого народу, розширення уявлень про людство.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Старші дошкільники мають шанувати прапор, гімн, герб України, знати назву столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова тощо). Цій меті мають бути підпорядковані заняття: «Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її», «Пам'ятні місця України», «Рідне місто (село)», «Вулиці нашого міста (села)», «Наш герб» та ін.

Доцільним у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку є використання творів художньої літератури, в яких ідеться про історію і сьогодення України, життя дітей і дорослих [3].

Важливим напрямом патріотичного виховання є вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Дошкільників ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснюють зв'язок людини з минулими і майбутніми поколіннями, розвивають інтерес до родинних і народних традицій. Пізнаючи традиції, народну мудрість та творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо), розширюючи уявлення про народні промисли, діти поступово отримуватимуть цілісне уявлення про своєрідність українського народу, що втілена в художній і предметній творчості.

До ефективних методів і форм організації патріотичного виховання старших дошкільників належать: екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць; розповіді вихователя, бесіди з цікавими

людьми, узагальнюючі бесіди; розгляд ілюстративних матеріалів, читання та інсценування творів художньої літератури; запрошення членів родин у дитячий садок, спільні родинні виховні заходи («День сім'ї», «Свято бабусь»), зустрічі з батьками за межами дошкільного закладу, за місцем роботи.

Отже сучасна система дошкільної освіти в Україні спрямована на патріотичне виховання підростаючої особистості. Виховати таку особистість можна лише за умови розвитку національної системи виховання, яка ґрунтується на ідеалах патріотизму, народної філософії, на засадах родинного виховання, української етнопедагогіки, наукової педагогічної думки.

Список використаних джерел:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. К.: Оберіг, 1991. 457 с.
2. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. К.: Либідь, 2006. 256 с.
3. Кузь В.Г., Руденко Ю.Д., Сергійчук З.О. Основи національного виховання: Концептуальні положення. Умань, 1993. 108с.

Коваленко-Чукіна І. Г.

*кандидат історичних наук, доцент, старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва*

ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В УКРАЇНІ

Екологічна експертиза в Україні - вид науково-практичної діяльності уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань та об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища, і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища,

раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки[3].

Мета екологічної експертизи - запобігання негативному впливові антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, а також оцінка ступеня екологічної безпеки господарської діяльності й екологічної ситуації на окремих територіях та об'єктах. Перелік об'єктів екологічної експертизи нині значно розширено. До них належать проекти законодавчих, нормативно-правових актів; передпроектні та проектні матеріали; документація з впровадження нової техніки, технологій, матеріалів, речовин, продукції; діючі народногосподарські об'єкти, особливо — екологічно небезпечні. У цілому в поле уваги екологічної експертизи потрапляють усі ті об'єкти, функціонування яких може призвести до порушення екологічних нормативів, негативного впливу на здоров'я населення та стан навколишнього природного середовища. Екологічній експертизі можуть також підлягати екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, військові, оборонні та інші об'єкти, інформація про які становить державну таємницю[3].

Проведення державних екологічних експертиз регулюється законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» і іншими актами законодавства України. Зокрема, галузевий Закон України «Про екологічну експертизу» був введений в дію 09.02.1995 року[4].

Завданням екологічної експертизи є регулювання суспільних відносин в галузі екологічної експертизи для забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, захисту екологічних прав та інтересів громадян і держави.

Основними завданнями екологічної експертизи є:

- визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;

- організація комплексної, науковообґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи;
- встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства;
- оцінка впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища, і якість природних ресурсів
- оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків екологічної експертизи.

В Україні здійснюється державна, громадська та інші екологічні експертизи.

Державна екологічна експертиза організується і проводиться еколого-експертними підрозділами, спеціалізованими установами, організаціями або спеціально створюваними комісіями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, його органів на місцях із залученням інших органів державної виконавчої влади. Державна екологічна експертиза інвестиційних програм і проектів будівництва здійснюється згідно зі статтями 8 та 15 Закону України «Про інвестиційну діяльність». До проведення державної екологічної експертизи можуть у встановленому порядку залучатися фахівці інших установ, організацій і підприємств, а також експерти міжнародних організацій. Здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим для видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів і спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони здоров'я. Проведення додаткових державних екологічних експертиз здійснюється за ініціативою заінтересованих осіб на підставі договору про

надання еколого-експертних послуг або за рішенням Кабінету Міністрів України, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих Рад чи їх виконавчих комітетів.

Громадська екологічна експертиза може здійснюватися в будь-якій сфері діяльності, що потребує екологічного обґрунтування, за ініціативою громадських організацій чи інших громадських формувань. Громадська екологічна експертиза може здійснюватись одночасно з державною екологічною експертизою.

Інші екологічні експертизи можуть здійснюватись за ініціативою заінтересованих юридичних і фізичних осіб на договірній основі із спеціалізованими еколого-експертними організаціями і формуваннями [1].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Відомості Верховної Ради. 1991. № 41.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Київ: Відомості Верховної Ради України. 1996. 141с.
3. Постанова Верховної Ради України №188, від 5.03.1998р. «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». Відомості Верховної Ради. 1998. №38-39.
4. Про екологічну експертизу. Закон України від 9.02.1995 р. № 45/95-ВР. Відомості Верховної Ради. 1995. № 8.

Кожушко Т.В.

*викладач кафедри філософії та суспільних дисциплін
Уманського державного університету імені Павла Тичини*

АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ: ДУШПАСТИР ТА УНІКАЛЬНИЙ САДІВНИЧИЙ

Сьогодні науковий світ одностайно визнає постать Андрея Шептицького знаковою для українського суспільства. Митрополит мав найбільший вплив у Східній частині Католицької Церкви впродовж першої половини ХХ століття. Його діяльність та наміри виходили далеко поза межі його Митрополії, яка

охоплювала Західну частину України. Був він не тільки людиною незвичайних якостей, але й надзвичайних чеснот. Зважаючи на неоднозначність тлумачення подій минушини та враховуючи антиномії інтерпретацій спадщини митрополита, в очах сучасників Шептицький все ж постає мудрою, розсудливою людиною, вірним християнином та своєрідним садівничим пасти. Свій «сад» він заклав на засадах християнської любові, оповив безкорисливістю та відданим служінням. Наприклад, соціальні питання, яким він присвячує чимало сторінок своїх послань, мають досить оригінальний характер. Дослідники підкреслюють довершеність та значимість вмінь турботливого душпастиря гармонійно вплітати в канву католицької соціальної доктрини унікальні риси української ментальності, а саме: персоналізм, суб'єктивізм та буттєву інтровертність. Митрополит прагнув довести, що принципи християнства є природними корелятами, здатними творити здорову гармонійну людину, родину, окремі згромадження, суспільство й державу загалом.

Знаковим є й те, що сьогодні в Україні соціальні проекти є предметом уваги як державних так і церковних інститутів. Яскравим прикладом соціальної активності в Україні є діяльність католицької церкви. Якщо звернутися до генези ініціювання соціальних концепцій саме українського католицизму, то оригінальність мислення митрополита Андрея Шептицького змушує гортати сторінки історії з особливою увагою. У пастирському посланні «Нехай Божа мудрість поведе нас!» нинішній глава УГКЦ Святослав Шевчук зауважив: «Митрополит Андрей промовляє до людей усім своїм життям. Для нас він – пастир, богослов, вихователь, проповідник, святитель, будівничий, меценат, дипломат та святий учитель віри. Перелік зробленого ним ніколи не буде вичерпним. Він – приклад для всього духовенства, як можна вірно і жертвовно служити Божому народові. Бо митрополит Андрей не лише кермував Церквою – розбудовував цілу християнську цивілізацію, привносячи християнські цінності в такі суспільні сфери, як освіта, наука, мистецтво, охорона здоров'я, законодавство тощо. І всюди він діяв справді як слуга Божий» [1, 1].

Зауважимо, що нарешті пастирські послання Андрея Шептицького стали доступні як для дослідників та широкого загалу. Безпосереднє знайомство зі словом митрополита розкарбовує стереотипи, нав'язані тоталітарним режимом радянської епохи, про постать Шептицького, його думки та настанови, взаємини з паствою, державою, німецькими окупантами та українськими націоналістами. У публікаціях вітчизняного релігієзнавця М. Мариновича А.Шептицький постає певною біфуркаційною фігурою для української історії, культури, церкви, держави. Вчений зазначає: «Усі ці десятиліття над іменем Шептицького лежало нездоланне тавро, й сьогодні можна майже впевнено говорити, що головною причиною цього був геополітичний статус-кво – повоєнна система колективної безпеки. Рештки того давнього статус-кво, який колись оберігав Європу, сьогодні щораз більше оберігають лише самі себе. Постать Шептицького і тут є знаковою, бо вона якраз сигналізує про можливість формування такої світоглядної площини, в якій двоголовість тоталітарного зла знайде своє не суперечливе концептуальне пояснення» [2, с. 8].

Намагання А.Шептицького адаптувати настанови католицької соціальної доктрини до українських реалій яскраво виражає його послання «О квестії соціальной» (1904 р.). А.Шептицький акцентує, що будь-які суспільні події слід вплітати в християнський контекст, у соціальних зрушеннях мають домінувати закони Божої любові, тільки тоді зміни не зруйнують, а наповнять зовнішній світ справедливістю та гармонією. Тому для митрополита так важлива Церква, яка, за його міркуванням, здатна мудро консолідувати прагнення та врахувати можливості різних соціальних верст: «...Церква є, з Божої волі, самотнім сторожем і товмачем моральності, і тому вона судить про моральну вартість інституцій, актів, прав і обов'язків соціального життя <...> Причиною часто повторюваних поучень є те, що усяка праця, яка має на меті поліпшення положення робітників і убогих, повинна спиратися на християнську релігію, без чого жодна суспільна акція буде безхосенна» [3, с. 534].

Досить популярні на той час тенденції соціалістів А.Шептицький вслід за папою Левом XIII (енцикліка «*Quod apostolicum munus*», 1878) [4, 1] жорстко

критикує. Митрополит апелює не до знищення та повалення чогось існуючого, мудрий пастир пропонує встановлювати соціальну рівновагу, поринаючи в екзистенцію гуманного буття. Митрополит розвиває ідею про недосконалість будь-якого порядку, встановленого людиною. Через гріх людина схильна до зла і несправедливості, тому навіть найдосконаліший в очах людини суспільний устрій абсолютно не гарантує справедливості відсутності соціальних конфліктів і протиріч між людьми.

Суперечку про приватну власність, її роль та значення в суспільстві А.Шептицький вирішує на користь домінанти трансцендентного над людським. Благотворити неможливо з огляду на матеріальний статус, благо еманує завдяки любові й відвертій вірі. А.Шептицький змальовує індивіда як особливу персону, оригінальну одиницю в суспільстві, яка здатна випромінювати Божу любов, і саме можливість долучатись до подібної любові дає підстави існуванню соціальної справедливості. Тому для владики Андрея очевидно, що приватна власність – природне право людини, для нього людина стоїть вище держави. Подібні думки знаходимо і у Лева XIII (енцикліка «*Quod apostolicum munus*», 1878). Папа вважає, що історично людина старша від держави. Коли ще не було жодних державних утворень, людина мала долати труднощі, дбати про своє майбутнє, щоб вижити[4, 1].

Враховуючи зміст, пастирський стиль та настановчий настрій послань варто наголосити, що сьогоденні реалії не вичерпали тих завдань, на яких наголошував А.Шептицький більше півстоліття тому. Адже актуальності не втратили ні ідеї громадянського суспільства та відповідальності індивіда перед ним, ні ідея розбудови держави на засадах солідарності, ні ідея верховенства любові в її християнському прочитанні, ні ідея милосердя, котра сьогодні стимулює благодійництво, яскравим проявом якого є тисячі волонтерських громадських організацій. Отже, відзначимо, що завдання, які ставив митрополит перед своєю паствою, актуальні й сьогодні та репрезентуються в нових втіленнях. Відтак, вивчаючи документи Української греко-католицької церкви,

написані митрополитом Андреем Шептицьким – теологом та філософом, знайдемо ключ у спробі розв'язання сучасних соціальних проблем.

Список використаних джерел:

1. Шевчук С. Пастирське послання Глави УГКЦ з нагоди Року митрополита Андрея Шептицького «Нехай Божа мудрість поведе нас!» [Електронний ресурс]– Режим доступу :
http://news.ugcc.ua/documents/nehay_bozha_mudr%D1%96st_povede_naspastirskie_poslannya_blazhenn%D1%96shogo_svyatoslavaz_nagodi_roku_pamyat%D1%96_mitropolita_andreya_sheptitskogo_72534
2. Маринович М. Митрополит Андрей Шептицький: тест для Європи (Передмова до польського видання) / М. Маринович // Юліян Бусанг. Митрополит Шептицький. Ще один погляд на життєву діяльність / перекл. з англ. Роман Скаун. – Львів: “Друкарські куншти”, 2009. - 52 с.
3. Папа Пій XII. Енцикліка «Orientalesomnes» («Всьому Сходові») / папа Пій XII. – Ватикан, 1945.
4. Шеремета О. Християнський солідаризм Андрея Шептицького / О.Шеремета, Ю.Чорноморець [Електронний ресурс]– Режим доступу :
http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/35426/

Костюк М. В.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва*

ІЗ ІСТОРІЇ САДІВНИЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:УМАНСЬКЕ ГОЛОВНЕ УЧИЛИЩЕ САДІВНИЦТВА (1844 – 1868 рр.)

Зсереди 50-х рр. XIX ст. значну роль у розвитку аграрної освіти та науки на теренах України починають відігравати спеціалізовані сільськогосподарські училища. Середній рівень сільськогосподарської освіти був представлений трьома професійними сільськогосподарськими навчальними закладами, серед яких виділялося Уманське училище, що стало не лише центром освіти, а й базою для проведення практичних і теоретичних досліджень.

Історіографічний аналіз дослідження показав, що наявні праці недостатньо повно розкривають основні аспекти проблеми, що досліджується.

Їй приділена незначна увага в окремих дослідженнях науковців у контексті інших важливих проблем сільськогосподарської освіти.

В історії розвитку сільсько господарської освіти сучасної України особливий інтерес істориків-аграрників викликає друга половина XIX – початок XX ст. У цей період починають свою діяльність професійні сільськогосподарські навчальні заклади. Середній рівень сільськогосподарської освіти був представлений Харківським (1855), Уманським (1859) та Херсонським (1874) училищами Міністерства Державного Майна.

Уманський національний університет садівництва бере свій початок від Головного училища садівництва – першого та єдиного в Російській імперії середнього навчального закладу із садівництва. В діяльності Головного училища садівництва виділяється два періоди розвитку: Одеський (1844 – 1859 рр.) та Уманський (1859 – 1868 рр.).

9 серпня 1844 р. в м. Одесі при Імператорському Ботанічному саду на основі «Положення про садові заклади», затвердженого царським указом від 9 лютого 1842 р., розпочало свою діяльність Головне училище садівництва з метою розповсюдження в Росії «правильного садівництва» [8, с. 27]. На його утримання держава щорічно виділяла 10 000 крб. сріблом. Першими учнями училища стали десять вихованців Одеського сирітського будинку (6 дітей обер-офіцерських та 4 дітей міщан), які навчалися за казенний кошт [1, с. 517]. Училище було відкрите в орендованому на два роки будинку пана Десме, суміжного з ботанічним садом. Першим директором Головного училища садівництва був професор Рішельєвського ліцею О.Д. Нордман, який викладав ботаніку, фізику, зоологію, ентомологію, мінералогію та геологію. В училищі працювало 8 викладачів, які вели 16 предметів.

У різний час в Одеському училищі було від 18 до 29 учнів. В 1857 р. кількість учнів зменшилась до 12, а в 1858 р. їх було всього 8 [4, с. 44]. При училищі було відділення для робітників, які навчались садівництву практично (до 9 учнів). Головне училище садівництва, призначене «для підготовки освічених садівників з повними теоретичними та практичними знаннями

(Kunst-gärtner)», повинно було стати «справжнім зразком» як у навчальному, так і в практичному відношенні; на нього покладался обов'язок слідкувати за всіма удосконаленнями в галузі садівництва, проводити дослід з акліматизації корисних рослин і виробляти покращені прийоми культури садівництва.

В училище могли вступати за власний рахунок особи всіх станів, а за казенний (для нього засновувалось 10 вакансій) – лише особи «вільних станів»; вступний вік – від 14 до 17 років. Вступники повинні вміти читати й писати. До складу навчального курсу входили: загальноосвітні предмети в об'ємі елементарного курсу, а саме: Закон Божий, російська мова та арифметика; допоміжні предмети: геометрія, латинська мова, ботаніка, креслення та малювання, загальні поняття з фізики, хімії, геології, мінералогії, зоології, ентомології в обсязі знань необхідних для садівника. В основі навчальної системи було поставлене практичне та теоретичне вивчення садівництва, що доповнювалось відомостями про лісівництво, шовківництво, бджільництво та виноградарство. Трьохрічний курс навчання закінчувався іспитами. Кращі вихованці відряджались в Крим на річну практику в Нікітський ботанічний сад, а слабші учні залишалися на той же термін для практичних занять при Головному училищі [10, с. 9 – 10].

Випускники Головного училища користувалися наступними правами: казенні вихованці по закінченню чотирьохрічного курсу навчання залишалися протягом 10 років в розпорядженні Міністерства Державного Майна; вихованці цього училища по закінченню навчання з повним успіхом отримували звання вчених садівників і поступали переважно садівниками та їх помічниками, шовководами в казенні заклади; якщо ж казенні сади не мали вакантних місць, то вихованцям міг бути наданий дозвіл поступати в приватну службу; вихованці, які випускалися по закінченню курсу зі званням вчених-садівників, користувалися перевагами, дарованими вихованцям технологічного інституту [2, с. 519].

У 1848 р. Головне училище садівництва зробило свій перший випуск учених-садівників. З 1844 до 1853 р. на діяльність училища казною було

витрачено 68185 крб. 35 коп., проте воно випустило лише 13 учнів, які закінчили повний курс. Всього ж протягом Одеського періоду діяльності Головного училища (1844 –1859 рр.) було зроблено 6 випусків кількістю 29 учнів [9, с. 4].

З початку своєї діяльності Головне училище садівництва розвивалося в несприятливих умовах, які полягали в: обмеженості оборотних коштів для успішного розвитку навчальної та науково-практичної роботи, недостатності відповідних наукових кадрів садівництва та робочої сили і, врешті, природних умовах – засушливому кліматі Одеси без можливості правильного зрошування різноманітних насаджень ботанічного саду.

Згідно Височайшого повеління від 30 березня 1859 р. після п'ятнадцятирічного існування в Одесі, Головне училище садівництва було переведено в Уманський Царицин Сад [3, с. 76 – 80]. Відповідно нового «Положення про Головне училище садівництва у м. Умані» в навчальні плани училища вводилися суттєві зміни. Мета училища – розповсюдження та покращення садівництва та лісівництва. Таким чином, училище садівництва перетворилося, по суті, в училище садівництва та лісівництва. Курс училища розділявся на два самостійних відділення: 1) вище – для «навчання вчених-садівників і лісівників, які б з'єднували теорію з практикою та вміли не лише вибирати місце для саду, парку, або городу, але й облаштувати їх зі смаком, влаштувати оранжерею, або теплицю, керувати садовими і лісовими роботами та вести лісове господарство»; 2) нижче – для підготовки «практичних садівників, що повинні не тільки доглядати за деревами та оранжерейними рослинами, а й виконувати різні садові, лісові та городні роботи з метою розведення та керівництва садами, лісовими плантаціями та городами» (§3) [3, с. 76 – 80].

Навчання на вищому відділенні тривало 4 роки. Учні вивчали ті ж самі предмети, що і в Одеському училищі, а в позаурочний час – займалися практичним садівництвом і лісівництвом (§9). Вихованці, що закінчили з повним успіхом курс наук, отримували звання вчених-садівників (§21). По закінченню

училища казеннокоштні випускники повинні були прослужити в розпорядженні Міністерства Державного Майна не менше 3 років (§22). Учні нижчого відділення навчалися виключно практичному садівництву та лісівництву. Вивчали: російську та латинську мови, Закон Божий, арифметику, креслення та малювання (§24). Вихованці нижчого розряду отримували звання садівників (§28) [6, с. 136 – 144].

З переїздом в Умань (2 вересня 1859 р.) училище отримало новий статут, згідно з яким було відкрите нижче відділення для садівників – практиків з дворічним терміном навчання. В 1863 р. було придбано лісову дачу «Греків ліс», розпочато будівництво водогону (1863 – 1873 рр.) для забезпечення потреб училища у поливній воді. В 1865 р. було створено практичне поле. Загальна площа земель училища становила близько 238 десятин, включаючи колишній Царицин Сад. Директором був призначений статський радник М.І. Анненков. Всього в училищі було 6 викладачів, інших посадових осіб – 14, учнів в 4 класах – 43. Протягом вказаного часу з кваліфікацією вчений-садівник училище закінчило 66 випускників (29 – в Одесі, 37 – в Умані). Головне училище садівництвазробило 14 випусків.

З відміною кріпосного права в 1861 р. в Росії відбулися значні соціально-економічні реформи, що призвело до змін у системі аграрної освіти: Уманське Головне училище було реорганізоване в Уманське середнє училище землеробства і садівництва (1868–1903 рр.) зі значним розширенням програм, причому навчальна система училища зближувалась з навчальним планом інших землеробських училищ, але широким вивченням садівництва [7, с.169 – 171].

Протягом всього періоду училище готувало висококваліфікованих спеціалістів і досвідчених науковців у галузі садівництва та рільництва, проводило значну громадсько-агрономічну роботу серед населення, розповсюджувало наукові знання серед великого землеробського регіону, що мало велике просвітницьке значення для піднесення рівня сільськогосподарського виробництва у всьому Південно-Західному краї. Проте, визначальною його особливістю в системі інших фахових закладів такого типу,

була підготовка висококваліфікованих спеціалістів із садівництва. Не випадково у Всеросійському журналі «Плодівництво» зустрічається запит на роботу: «Потрібний садівник – завідувач великим торгівельним плодово-декоративним розсадником і практичною школою садівництва. Необхідна серйозна теоретична підготовка (бажано із випускників Уманського училища садівництва)» [5, с. 517].

Список використаних джерел:

1. *Записки Императорского общества сельского хозяйства Южной России*. 1844. №4. С. 517 – 518.
2. *Записки Императорского общества сельского хозяйства Южной России*. 1848. №8. С. 515 – 536.
3. Об утверждении положения о Главном училище садоводства в Умани. *Сборник сведений по сельскохозяйственному образованию. Постановления по сельскохозяйственным учебным заведениям за время 1836-1899 гг.* СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1900. Вып. III. С. 76 – 80.
4. Одесса за 100 лет. (Одесса и ее окрестности). 1894. Одесса, 1895. 190 с.
5. *Плодоводство. Орган Императорского Российского общества плодоводства*. 1913. №7. С. 517.
6. Положение о Главном училище садоводства в Умани. *Труды особого совещания по организации среднего сельскохозяйственного образования, созванного при Департаменте земледелия в сентябре 1895 г.* СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1896. С. 136 – 145.
7. Положение о преобразовании Главного училища садоводства в Умани и Императорского Никитского Сада с находящимися при нем Магарачским училищем виноделия от 8 мая 1868 г. *Сборник сведений по сельскохозяйственному образованию. Постановления по сельскохозяйственным учебным заведениям за время 1836-1899 гг.* СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1900. Вып. III. С. 169 – 171.
8. *Сборник сведений по сельскохозяйственному образованию. Вып. III. Постановления по сельскохозяйственным учебным заведениям за время 1836 – 1899 гг.* СПб., 1900. 415 с.
9. Уманское училище садоводства и земледелия составлено Директором училища М.Е. Софроновым при участии преподавателей и заведывающих отдельными отраслями. СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1910. 80 с.
10. Юбилей Уманского училища. Речь преподавателя Уманского училища земледелия и садоводства В.А. Долбина, прочтенная на юбилейном акте 27 декабря. К., 1895. 39 с.

Масельська Р.В.

*викладач обліково - фінансових дисциплін
ВСП Чигиринський економіко-правовий коледж
Уманського національного університету садівництва*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Однією з головних ознак сучасного суспільства є його розвиток на основі інновацій. Цей процес у повній мірі реалізовується й у освітній галузі, оскільки саме ця сфера у великій мірі визначає поступальний рух економіки кожної держави. Інноваційна спрямованість системи фахової передвищої освіти, що реалізується через підвищення рівня комп'ютеризації навчальних закладів, активізацію науково-дослідної діяльності є одним з стратегічних пріоритетів України. На сьогодні вже вичерпав себе традиційний підхід до професійної підготовки фахівців, де студент повинен засвоїти та відтворити методично опрацьовані викладачем знання.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів повинна здійснюватися із залученням новітніх досягнень комп'ютерних технологій. Визначальним має бути формування у студентів системного підходу до аналізу професійних завдань, стратегічного мислення, здатності до соціальної мобільності, прагнення до самонавчання, самовиховання та самовдосконалення впродовж усього активного трудового життя. А це можна досягнути, перш за все, за рахунок трансформації свідомості викладачів, переозброєння їх новими підходами до професійної діяльності.

Інтеграційні процеси у професійній освіті останніми роками посідають щораз важливіше місце, оскільки вони спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток їх творчих здібностей та потенційних можливостей.

Реалізувати реальні міждисциплінарні зв'язки викладачам обліково-фінансових та економічних дисциплін допомагають такі інтерактивні методи навчання:

- *випереджувальні завдання*, коли студенти готують усні повідомлення, виступи, таблиці, схеми, довідковий матеріал;

- *лекція-співробітництво* - підготовка і проведення лекції декількома студентами. Розповідаючи, навчаючи своїх товаришів, вони самі детально вивчають матеріал, готують фахові ситуації.

- *бінарні заняття* – досить успішно проходили при проведенні виробничої практики з фінансового обліку та ІСТО, з економіки та інформатики і комп'ютерної техніки, інше.

- *метод проблемного викладання*, який максимально активізує професійну діяльність майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку, їх зацікавленість у творчому пошуку,

- *метод проектів*,

- *вирішення інтегрованих завдань*,

Актуальним для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах інтегрованого підходу, є надання студентам можливості консультування у дистанційному режимі, виконання практичних завдань у малих групах, впровадження рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень студентів для більш об'єктивного й всебічного відображення рівня результативності виконаної ними роботи.

- *групові обговорення, дискусії*,

- *«мозковий штурм»*,

- *рольові* , які часто застосовуються при проведенні практичних занять.,

- *баскет-метод* (метод навчання на основі імітації ситуації),

- *курсова робота*,

- *тренінг-навчання*,

- *оформлення та читання бухгалтерських документів*

- *комп'ютерні презентації*,

- *Інтернет –ресурси*. Телекомунікаційні можливості Інтернету можна використовувати для організації дистанційного навчання і для організації спілкування за допомогою форумів, чатів та відео конференцій.

Ефективними є заняття-консультації, на які запрошуються спеціалісти облікового профілю, екскурсії до фінансово-кредитних органів району.

З метою поліпшення практичної підготовки майбутніх спеціалістів викладачі обліково-фінансових та економічних дисциплін практикують широке використання комплексу професійних завдань навчальної практики. Завдання сформовані у вигляді професійних ситуацій, які імітують роботу бухгалтера за посадами апарату бухгалтерії реального підприємства. Така форма організації роботи дає змогу наблизити навчальний процес до виконання посадових обов'язків бухгалтера у майбутньому.

Уже стало традицією проведення в коледжі науково-теоретичних конференцій за наслідками проходження виробничої практики, на яких студенти дають виробничо-фінансову характеристику підприємства-бази практики, розкривають порядок ведення обліку конкретних об'єктів, діляться враженнями від проходження практики, вносять пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності підприємства та вдосконалення обліку на ньому.

Велика увага приділяється науково-дослідній роботі студентів, яка поглиблює їхні знання з навчальних дисциплін, дає можливість використовувати отримані результати при написанні курсової роботи, презентувати їх на наукових конференціях та конкурсах.

Реалізації інтеграційних зв'язків дисциплін обліково-фінансового і економічного циклу допомагає і використання контролюючих програм-тестів.

Отже, інноваційні технології, інтегрованість навчання дають змогу навчити студента вчитися, прищепити смак до самостійного пошуку і отримання нових знань, формування практичних умінь і навичок. Будуються рівноправні, партнерські стосунки між викладачем і студентом, закладається культура ділового спілкування, вміння знаходити нестандартні рішення, формується особистісний творчий потенціал майбутнього спеціаліста.

Список використаних джерел:

1. Карпенко О.В. Управлінський облік: організація, методологія, методика викладання. Монографія. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 341 с.

2. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів / За ред. Ю.К.Бабанського. – М.: Просвещение, 1983. – 608 с.
3. Дидактические технологии в высшей школе : [Учеб. пособие для вузов по пед. спец.] / Д. В. Чернилевский. – М. : Юнити, 2002. – 437 с.
4. Артюшина М.В. Сутність та особливості інноваційно-зорієнтованого підходу у сучасній вищій освіті: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2009. – Ч. 3. – 229 с.
5. Смержанюк Т.П. Шляхи вдосконалення методики викладання економічних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах // . – Херсон, 2009. – № 1. – С. 190-197.
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальн. посіб. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
7. Аксьонова О.В. Методика викладання економічних дисциплін. Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2006. – 708 с.
8. Кравченко О.В. Концепція підготовки фахівців з обліку та аудиту в контексті інтеграційних і глобалізаційних процесів /. – 2012. – № 1К. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mino.esrae.ru/158-1167>.
9. Гладких Т.В. Шляхи покращення підготовки конкурентоспроможних фахівців з обліку і аудиту / Т.В. Гладких, В.О. Подольська // Проблеми управління навчальним процесом при підготовці фахівців напряму «Облік і аудит»: збірник тез доповідей Міжнародної навчально-методичної конференції(10-11 грудня 2009 р.) / ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – С.18-22.

Маслак І.В.

викладач вищої категорії

ВСП Чигиринський економіко-правовий коледж
Уманського національного університету садівництва

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ ТА ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРАВІ

Впродовж останніх десятиліть спостерігається значне посилення антропогенного впливу на стан навколишнього природного середовища. Як свідчить міжнародний досвід, еколого-економічна криза є однією з найпомітніших і найскладніших проблем ХХІ століття. Мова йде про поєднання соціально-економічного розвитку суспільства з одночасним

збереженням безпечних для здоров'я людини природно-екологічних умов. Зазначена проблема викликала необхідність пошуку принципово нових шляхів розвитку людства. За найбільш відповідний спосіб забезпечення збереження належної якості навколишнього природного середовища в поєднанні зі зростаючим соціально-економічним розвитком суспільства прийнято концепцію сталого соціально-економічного розвитку. Перехід України до сталого розвитку можливий за умови запровадження в усіх галузях виробництва, і в першу чергу в аграрній галузі, засад так званої «зеленої економіки», заснованої на принципах природо відповідності, ресурсо-, енерго- і водозберігаючих технологій. Іншими словами, підставою виробництва має стати запровадження екологічних інновацій, або інноваційна природоохоронна діяльність.

Питання розробки та впровадження екологічних інновацій до аграрної сфери виробництва України надалі залишаються недостатньо вивченими, що представляє актуальний напрямок дослідження.

Принципи сталого розвитку мають бути притаманні для аграрної сфери уже за своїм визначенням. Природні ресурси є, по суті, основним виробничим ресурсом сільськогосподарської галузі. Відтак концепція сталого економічно, соціально і екологічно зрівноваженого розвитку є основною парадигмою розвитку галузі. Крім того аграрний сектор є однією з провідних складових народногосподарського комплексу України, а тому сталість його розвитку спричинює процес функціонування соціально-економічної системи держави в цілому. Для виробничої діяльності підприємств сільськогосподарської галузі характерним є значний негативний вплив на показники родючості ґрунту, забруднення водних ресурсів, пресинг на біотичну складову екосистем.

У таких умовах важливою прерогативою держави є забезпечення стійкого і збалансованого інноваційного розвитку. Саме широкомасштабна інноваційна діяльність є фундаментом стабільного і ефективного економічного зростання як окремо узятій галузі, так і країни в цілому.

Економічні негаразди багатьох держав світу на тлі посилення глобальної екологічної кризи активізували зусилля міжнародного співтовариства із пошуку альтернативних шляхів розвитку світової економіки та формування засад нового «зеленого» економічного напрямку. На думку Т. В. Захарової, планетарний перехід до «зеленої» економіки повинен ґрунтуватися на забезпеченні синергізму між трьома основними рівнями розвитку – економічним зростанням, соціальним добробутом, охороною довкілля і здоров'ям людей.

Згідно наукових джерел поняття екологічних інновацій є результатом творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення і впровадження нововведень у вигляді нової продукції, технології, методу, форми організації виробництва тощо, які мають прямий або опосередкований вплив на зниження екодеструктивного впливу виробництва і споживання на навколишнє середовище і сприяють вирішенню екологічних проблем» [3].

Формування нової парадигми «зеленої» економіки базується на розвитку й використанні таких базових екологічних концепцій: 1) концепції ліквідування наслідків екодеструктивного впливу процесів виробництва та споживання; 2) концепції екологічного удосконалення технологій виробництва; 3) концепції зниження матеріаломісткості та енергоємності виробництва й споживання; 4) концепції екологізації усіх етапів еколого- економічного циклу інновацій. [4].

Україна через високий рівень концентрації промислового виробництва і сільського господарства, внаслідок використання природних ресурсів протягом десятиріч перетворилася в одну з найнебезпечніших в екологічному відношенні країн. Подолання цієї ситуації вимагає вироблення відповідної екологічної політики, з домінантою відтворення природного потенціалу, екологічного оздоровлення водних басейнів і законодавчого підпорядкування господарської, комерційної та інвестиційної діяльності.

В Україні в нинішній системі економічного регулювання фактично не функціонує механізм кредитування природоохоронних заходів, пільгового оподаткування та цінового заохочення еколого-конструктивної діяльності. Не

набули необхідного розвитку механізми впливу субсидування на формування екологічної інфраструктури, «зеленої» індустрії, національного ринку екологічних послуг тощо.

Таким чином, екологізація сільського господарства стає першочерговою проблемою, яку можливо вирішити шляхом переходу від традиційного агровиробництва до органічного. Ґрунтуючись на принципах природовідповідності, органічне сільське господарство сприятиме збільшенню ринку екологічно безпечних продуктів харчування для населення та сировини для харчової промисловості; зростанню експорту сільськогосподарської продукції держави; збереженню родючості сільськогосподарських земель і створенню сприятливих умов для екологобезпечного розвитку сільських територій і соціальної сфери села.

Екологічні інновації у аграрній сфері повинні стосуватися передусім процесу виробництва, що передбачає використання нового, або помітно покращеного способу виробництва і постачання; застосування нових методів у практиці бізнесу; організації робочого простору; навчання та перепідготовку персоналу. Важливе значення належить також маркетингу інновацій (дизайну, пакуванню, розміщенню і просуванню продукції), зокрема екологічне маркування виробів і процесів. Релевантними підходами тут є чисте виробництво, безвідходні технології, ефективність використання ресурсів. Прикладами екологічних інновацій в процесі аграрного виробництва є ресурсозберігаючі технології, концепція управління «зелений офіс», концепція «еко-ефективності», модель «чисте виробництво», міжнародні стандарти екоменеджменту й аудиту (ISO 14000, EMAS), методи підвищення ресурсної продуктивності на основі концепції MIPS, новий системний екологічний дизайн і спеціальне маркування продукції тощо.

Ще одним видом екологічних інновацій для аграрної сфери є охоплення ними виробів і послуг, що передбачає мінімальний вплив на довкілля впродовж усього життєвого циклу продукту. Запровадження цього виду інновацій може потребувати розвитку інфраструктури, зміни звичок, відповідного

інформування. При цьому може використовуватися еко-дизайн, екотехнології, технологічні інновації для стійкості, дематеріалізації виробів. Прикладами таких екоінновацій є органічні продукти харчування, органічне насіння сільськогосподарських культур, біодобрива, біологічні засоби захисту рослин, екотуризм тощо.

Системні екоінновації, тобто принципово нові технологічні системи, які змінюють умови ринку, спричиняють різні види системних змін у виробництві, суспільстві та поведінці. До них можна віднести розробку концепції аналізу життєвого циклу, стратегії «від колиски до колиски», аналіз потоку сировини і матеріалів, інтегровану оцінку довкілля, інтегровану оцінку сталості, закриті матеріальні цикли, фактор 4 і фактор 10, дікаплінг, стале виробництво і споживання, еко-достаток, іматеріалізація, системи, орієнтовані на споживача і сталий спосіб життя. [1].

Доцільно відзначити, що впровадження екоінновацій на сільськогосподарських підприємствах здійснюється одночасно з традиційним виробництвом, оскільки вони направлені на вдосконалення, або створення нових продуктів, суттєве оновлення технологій виробництва. При цьому перехід до оновленого виробництва потребує додаткових витрат (фінансів, часу, енергії тощо), які можливо знайти лише при ефективному управлінні сільськогосподарським виробництвом.

Отже, студенти повинні володіти знаннями щодо сучасних підходів до розробки політики та впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії та запровадження екологічно безпечних виробництв.

Список використаних джерел:

1. Загвойська Л.Д. *Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу* : збірник тез доповідей Четвертої міжнародної науково-практичної конференції, 29 вересня-1 жовтня 2010 року.
2. Захарова Т.В. «Зеленая экономика» как новый курс развития: глобальный и региональный аспекты. *Вестник Томского государственного университета*. 2011. № 4 (16). С. 31. (Серия «Экономика»).
3. Карпіщенко Т.О. Науково-методичні основи удосконалення

економічного механізму розвитку еколого-інноваційної діяльності.

4. Прокопенко, О.В. Екологізація інноваційної діяльності: мотиваційний підхід: монографія, 2008. 392 с.

Машковська Л.В.

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри
соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва

ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ТА ЇХ ВИКОНАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ІНСТИТУТІВ

Виконання зобов'язання є одним із важливих інститутів господарських правовідносин, який регламентується Главою 22 Господарського кодексу України.

Важливість цього інституту ґрунтується на загальних принципах господарського права та господарських правовідносин, оскільки тільки належне виконання умов договору сторонами забезпечує досягнення цілей кожної із сторін правовідносин.

Дослідженням цієї теми приділяли свою увагу І. Новицький, О. Дзера, М. Брагинський, Н. Краснова, О. Вінник та інші.

Відповідно до ч.1 ст. 173 Господарського кодексу України господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку [1].

Керуючись Господарським кодексом України (далі – ГК України), а саме ч.1 ст.193 ГК України, суб'єкти господарювання та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання належним чином відповідно до закону, інших правових актів, договору, а за відсутності конкретних вимог щодо виконання зобов'язання – відповідно до вимог, що у певних умовах звичайно ставляться [1].

Виконати зобов'язання означає зробити ту дію, що зазначена в зобов'язанні.

Доки зобов'язання не порушено жодною із сторін, воно має виконуватися в точній відповідності з усіма елементами, що становлять його зміст (за предметом, строком, способом, тощо). У цьому разі реальне виконання означає належне виконання, і не лише боржник має належно його виконати, але і кредитор не має права ухилятися від прийняття такого виконання. Але, коли зобов'язання порушено, можливість належного виконання у повному обсязі виключається, проте зберігається можливість фактично здійснити ті дії, що є основною метою зобов'язання, тобто виконання його в натурі [2, с. 218].

Згідно ч. 2 ст. 193 ГК України, кожна сторона повинна вжити усіх заходів, необхідних для належного виконання нею зобов'язання, враховуючи інтереси другої сторони та забезпечення загальногосподарського інтересу. Порушення зобов'язань є підставою для застосування господарських санкцій, передбачених цим Кодексом, іншими законами або договором.[1].

Не вдаючись до аналізу усіх видів господарських санкцій, фрагментарно можна зазначити проблеми у застосуванні деяких з них.

Однією з форм відповідальності, що застосовується за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, є відшкодування збитків. Універсальний характер цієї санкції полягає в тому, що вона застосовується незалежно від того, встановлена вона чи ні договором або Законом, який регулює відповідні відносини.

Але існує певний момент, який є важливим для розуміння цього виду санкцій. Розмір збитків має, перш за все, визначитися не сукупною вартістю

складових збитків, перелічених у ч. 1 ст. 225 ГК України, а залежати від впливу запланованого результату, якого обидві сторони прагнули досягти, укладаючи договір, який має бути не абстрактним, а реальним. Очікувані результати є реальними, якщо сторони зобов'язання мають необхідні організаційні засоби чи виробничі фонди для належного виконання зобов'язання.

Застосування такої санкції, як відшкодування збитків, має враховувати обсяг невиконання встановлених договором обов'язків, ступінь обізнаності управленої сторони щодо обставин, які перешкоджають або унеможливають виконання зобов'язання, заходи вжиті для попередження правопорушення, погодження дій з недопущення протиправних наслідків [3, с. 173-174].

Щодо питання врахування розміру збитків та упущеної вигоди, то слід зазначити, що питання наразі неврегульоване.

Іншою формою відповідальності є штрафні санкції. Штрафними визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у випадку невиконання або неналежного виконання ним господарського зобов'язання.

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) та ГК України стосовно трактування поняття «неустойка» мають деякі розбіжності. Так, в ГК України зазначено, що штрафними санкціями є неустойка, пеня, штраф, а в ЦК України передбачається, що неустойка є поняттям, яке охоплює штраф і пеню. Більше того, ст. 230 ГК України містить визначення штрафних санкцій, які можуть бути лише у вигляді грошової суми, натомість ЦК України чітко формулює, що неустойкою є грошова сума або інше майно [4, с. 23].

Хоча деякі вчені і зазначають, що ці неточності у формулюванні термінів можна пояснити, як вжиття терміну «неустойка» в ЦК України як узагальнюючого поняття, а в ГК України як вузьке розуміння цього поняття, як різновид штрафних санкцій, але все ж таки законодавчі розбіжності наявні.

Виконання кожною із сторін своїх зобов'язань є досить важливим аспектом у забезпеченні стабільності господарських відносин. Розуміння сторонами необхідності належно виконувати свої обов'язки, знаходячи в цьому

позитивні сторони такої діяльності є необхідним для іншого суб'єкта господарських відносин. Адже від цього залежить, не тільки господарська діяльність підприємства чи іншого суб'єкта, отримані прибутки, якісне надання послуг чи здійснення робіт, але й ділова репутація суб'єкта господарювання.

Можливо, на даному етапі розвитку господарських відносин, одним з головних чинників забезпечення виконання зобов'язання суб'єктами господарювання є встановлення на законодавчому рівні неvigідних наслідків для тієї сторони, яка не виконує або виконує неналежним чином свої зобов'язання. І якщо вже і йти шляхом для забезпечення стабільності господарських відносин, то законодавець повинен більш чітко та детально врегулювати наявні неточності.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : Закон України, поточна редакція від 13.02.2020, № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22. 144 с.
2. Шмат Г.М. Принципи виконання господарських зобов'язань. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 217-219.
3. Заярний О.А. Деякі особливості господарсько-правової відповідальності за порушення організаційно-господарських зобов'язань, що виникають з договорів. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 3. С. 171-178.
4. Філоненко Р.В. Відповідальність за порушення господарського зобов'язання. *Юридична газета*. 2011. № 1. С. 23.

Мельник О.О.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного*

«ІСТОРІЯ НАУКИ І ТЕХНІКИ» В КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

Знайомство з історією вважається необхідним і введено в коло навчальних дисциплін вищої аграрної освіти. За сівоїм змістом вона була, багато в чому залишається і сьогодні, історією особистостей, завоювань,

боротьбі народів за національну незалежність. У цій історії суспільств для науки і техніки майже немає місця. Ще не так давно вона взагалі була усунена з навчальних дисциплін вищої технічної школи. Проте науку і техніку не можна відділяти від системи світової та національної культури в цілому. Прогрес суспільства просувають не лише державні та політичні особистості, але науковці, винахідники, які заклали підвалини наукового знання і, згодом перетворили науку на окрему, продуктивну сферу суспільного буття. Сьогодні увесь світ з надією чекає від науковців реальних засобів захисту від жакхливої пандемії COVID-2019.

Історія науки і техніки помічена не тільки відкриттями, але і іменами їх творців. Часто доля не тільки їх творінь, а і винахідників трагічна. У становленні сучасної соціальної структури є складові попередніх науково-технічних надбань. І які б відкриття сьогодні не робились, вони спираються на фундамент, зведений багатьма поколіннями від глибокої давнини і до початку ХХІ століття. Історія науки і техніки є самостійною галуззю історичної науки, і становлення її почалося лише наприкінці ХІХ століття, коли у 1892 р. вперше у Франції з'явилась самостійна кафедра історії науки.[1, с. 8].

Набуття у 1991 р. Україною незалежності зумовило нагальну потребу побудови нової, незаідеологізованої громадянської історії України, в тому числі об'єктивної національної історії науки України, на тлі розвитку світової науки, з широким використанням джерельної та архівної бази, відшукуванням і введенням у науковий обіг нових і напівзабутих імен та фактів. Визначення наукових досягнень, які є пріоритетними для України, набуло не тільки теоретичного значення, а й важливої цінності для формування національної науки.

Запровадження дисципліни «Історія науки і техніки» у Таврійському державному агротехнологічному університететі пов'язано з низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. До об'єктивних причин ми можемо віднести: скорочення набору студентів; відміну ступеня вищої освіти «Спеціаліст»; запровадження екзамену з іноземної мови для «Магістрів» та

ЗНО для випускників коледжів, які мали намір вступати до ВНЗ (відповідно до наказу МОН №1103) [2].

До суб'єктивних причин - зміна навчальних планів на користь фахових дисциплін за рахунок гуманітарних. Фактично переважна більшість суспільно-гуманітарних дисциплін перейшли до категорії вибіркових. Викладачами кафедри СГН було запропоновано введення до навчального плану інженерних спеціальностей дисципліни «Історія науки і техніки», проведено презентації цієї дисципліни, розроблено програму і у 2018 р. підготовлено і видано навчальний посібник «Історія науки і техніки» [3].

«Історія науки і техніки» не є переказом результатів, що досягнуті ними у певний період історії. Це є аналіз шляхів розвитку науки і техніки, закономірностей руху наукових знань у їх зв'язку з історією людства. Мета курсу «Історія науки і техніки» як міждисциплінарної науки полягає в тому, щоб висвітлити історію формування, розвитку і трансформації наукового світогляду, рушійні сили і механізми докорінних зрушень в уяві про навколишній світ. Простежити конкретні обставини, в яких здійснювались ці зрушення, злами, перебудови наукової картини світу.

Завданнями дисципліни є: розкриття закономірностей розвитку науки і техніки в діяхронно-синхронному вимірі з найдавніших часів до сьогодення, встановити етапи розвитку науки і техніки та надати визначальні ознаки кожного з них; визначення місця науки і техніки в суспільному житті та окреслення їх ролі в історичному поступі людської цивілізації, показати органічний взаємозв'язок природничих, технічних та соціогуманітарних наук для усвідомлення цілісності науки як соціокультурного феномену; використання новітніх здобутків історії науки і техніки у викладанні курсу «Історія науки і техніки» та ознайомлення студентів із доробками провідних наукових центрів у галузі історії науки і техніки в Україні; донесення до студентів розуміння специфіки інтелектуальної наукової та інженерної діяльності, визначення ролі особистості вченого в науково-технічному прогресі людства; прищеплення майбутнім спеціалістам навичок самостійного аналізу

історичних джерел і наукової літератури, уміння самостійного осмислення закономірностей розвитку історії науки і техніки, сприяння виробленню у студентів умінь застосовувати набуті знання у повсякденній діяльності, насамперед у власній науково-дослідній роботі[4, с.4].

«Історія науки і техніки» долає роз'єднання окремих галузей науки, об'єднує їх і сферу матеріального виробництва практичною перевіркою протягом усієї історії людства. Вона показує: усе те, що створювалось людиною – і матеріальне, і духовне, вироблялось нею, спираючись на науково-технічний прогрес. Саме спираючись на винахідників самоуків, інженерів, науковців, вона у тисячі разів збільшила свій виробничий потенціал, створила шедеври мистецтва, сформувала сучасну цивілізацію.

У липні 1986 р. на базі Сектору історії природознавства і техніки Інституту історії АН УРСР та наукознавчих підрозділів Ради з вивчення продуктивних сил України АН УРСР було створено Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г.М.Доброва.З 2015 р. постановою Президії НАН України від 10.07.2015 р. №188 Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України був перейменований у Державну установу «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»[5].

Історія науки і техніки як невід'ємна складова всесвітньої історії, сприяє формуванню широкого наукового світогляду фахівців, яких готують вищі аграрні навчальні заклади України. Світовий та вітчизняний досвід свідчить, що ефективним для вирішення цього завдання є включення у навчальний процес історико-наукових курсів. На основі опанування цієї дисципліни стає можливим розв'язати ряд завдань, які виникають при формуванні світогляду особистості, підняти рівень вищої освіти, сприяти інтеграції науки та освіти, яка має втілитись у фундаменталізацію освіти як подальшу основу інноваційного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Бесов Л.М. Історія науки і техніки / 3-є вид., переробл. і доп. Х. : НТУ «ХП», 2007. 376 с.
2. Наказ від 31.07.2017 № 1103 "Деякі питання проведення в 2018 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти". *Офіційний вісник України* від 08.09.2017. № 70, стор. 565, стаття 2147, код акта 87098/2017. Електрон, текст, дані. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ukrajini-mon/nakaz-vid-31072017-1103-deyaki-pitannya-2017-50558.html>
3. Мельник О.О., Лобода О.І. Історія науки і техніки: навчальний посібник. Мелітополь: ФОО-Однорог Т.В., 2018. 306 с.
4. Державна установа Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва. Електрон, текст, дані. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000045> Назва з екрану.

Некопаненко М.Г.

викладач циклової комісії загальноосвітніх, суспільних дисциплін та фізичного виховання Чигиринського економіко-правового коледжу Уманського національного університету садівництва

ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ЗРОСТАННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ: ВІД ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ВИЩОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Проблема розвитку та виховання особистості належить до найактуальніших соціальних аспектів суспільного життя і завжди потребує глибокого наукового обґрунтування психологічної сутності чинників цього процесу. У формуванні особистості дуже важливу роль відіграє наступність у навчанні та вихованні. Базуючись на досягнутому дитиною у своєму розвитку на попередньому етапі, дитячі ясла, садки та школа готують дитину до засвоєння нею суспільного досвіду та знань на наступному етапі навчання і виховання. Дитячий садок готує дитину до навчання у школі, а середня школа — до навчання у вищій школі, до роботи. Розвиток особистості - це складний процес, в якому рівні розвитку постійно змінюються. Вищі рівні зароджуються на попередніх етапах, але й особливості попередніх вікових станів виявляються на наступних етапах. Щоб сприяти своєчасному зародженню та успішному

розвитку прогресивного, нового у дитини на всіх етапах формування її як особистості, треба знати вікові особливості фізичного та духовного розвитку дитини[6, 58]. Бачимо, що початкове середовище духовно-інтелектуального розвитку дитини є у наслідуванні дитиною дорослих. Діти наслідують як позитивне, так і негативне, оскільки у них ще не вистачає досвіду й немає критичного ставлення до дій, вчинків дорослих. Наслідування особливо яскраво виявляється у дітей дошкільного віку. Діти цього віку не виявляють самостійності у ставленні до вчинків, поведінки, думок, висловлювань дорослих і механічно повторюють їх[6, 59]. Особливу роль у становленні особистості школярів відіграє емоційна атмосфера сім'ї, оскільки саме тут у них формуються високі моральні якості. Приклад батьків є тим першим соціальним досвідом, який засвоюють діти протягом свого життя. Це спілкування специфічне, неповторне, бо воно будується на почутті любові, прихильності батьків до дітей і навпаки. Батьки впливають при цьому на них усіма гранями своєї особистості: зовнішністю, поглядами, інтересами, ставленням до праці та до навколишніх. Слід зазначити, що вплив батьківського прикладу посилюється, як правило, загальною атмосферою сім'ї, яка будується на основі групової свідомості і загального стилю поведінки батьків.

Із розвитком особистості у підлітковому та юнацькому віці, зі зростанням її інтелекту і самостійності діти критично оцінюють вчинки та поведінку дорослих, запозичують краще, а гірше заперечують і відкидають. Проте і в старшому віці вони можуть переймати від дорослих негативне, якщо позитивний досвід навколишньої дійсності не стане домінуючим в їхньому житті[6, 59]. У вищих навчальних закладах продовжується процес духовно-інтелектуального вдосконалення всебічно розвиненої особистості.

Виховна робота закладу полягає в наступному: формування професійних якостей сучасного спеціаліста як людини, особистості; проведення професійно-орієнтаційної, інформаційно-просвітницької, культурно-виховної роботи серед студентів, розвиток їх творчих та інтелектуальних здібностей, залучення до різноманітної діяльності за інтересами та ін.

Діяльність куратора академічної групи студентів ВНЗ спрямовується на: формування культури і професійних якостей сучасного спеціаліста; набуття студентами групи сучасного досвіду успадкування духовних надбань українського народу; залучення студентів до наукової роботи, проведення національно-культурної, просвітницької та організаційно-педагогічної роботи серед молоді та ін. [4, 1].

Для здійснення ефективного процесу підготовки фахівця у вищому навчальному закладі необхідно застосовувати системність, що охоплює всі аспекти навчання і виховання [1, с.78]. Об'єктом педагогічної науки виступає процес виховання людини в цілому.

Він здійснюється, за висловлюванням А. Макаренка, на кожному квадратному метрі землі [5, с.158].

Отже, здійснений аналіз підтвердив актуальність проблеми, тобто наявність причинно-наслідкових зв'язків духовно-інтелектуального розвитку у дітей дошкільного віку, школярів та студентів вищих навчальних закладів.

Дошкільний вік — це період підготовки дитини до навчання у школі та елементарного самообслуговування. У цей період життя настають значні зміни в анатомо-фізіологічному та духовному розвитку дитини, завдяки яким вона стає здатною навчатися у школі, засвоювати знання, норми моральної поведінки й виконувати посильні суспільно корисні трудові доручення [6, 59].

На всіх етапах розвитку дитини в дитячому садочку на неї справляють постійний вплив різні фактори середовища: чисельність групи, ідейно-моральний та емоційно-психологічний клімат, рівень розвитку педагогічного колективу, характер взаємин між його членами, трудову атмосферу виховного закладу, життєвий досвід і культурно-освітній рівень дорослих членів, рівень педагогічної культури дорослих членів закладу (в першу чергу матері та батька, що привели дитину) [2, с.11-12].

Учні молодшого шкільного віку глибше осмислюють і здатні аналізувати мову та мовлення: слово усвідомлюється як частина мови, висловлювані

судження — як речення, в реченні усвідомлюються його члени. Це сприяє поглибленню суджень і міркувань, формуванню логічних висновків, засвоєнню абстрактного математичного та граматичного матеріалу, формуванню культури мовлення.

Молодші школярі оволодівають правилами поведінки в колективі, розглядають свої вчинки та поведінку не тільки з власної позиції, а й з позиції колективу, критично оцінюють поведінку приятелів, стають вимогливими до них. У молодших школярів розвиваються такі якості, як самовладання, наполегливість, цілеспрямованість, витриманість, дисциплінованість. На цих засадах формується здатність керувативласною поведінкою, підпорядковувати її шкільним завданням. Молодші школярі успішно включаються у трудову діяльність, усвідомлюють її соціальний зміст і значення.

Середній шкільний, або підлітковий, вік привертає до себе увагу своїми анатомо-фізіологічними змінами в організмі дитини, особливо пов'язаними зі статевим дозріванням. Ці зміни істотно позначаються на психічному розвитку особистості підлітка, на його пізнавальній діяльності та поведінці, на стосунках у колективі [6, 60].

Підлітковий вік, - зауважує Харламенкова Н.Є., - передбачає пошук шляхів уникнення батьківської опіки. Іноді помилково думають, що підліток відмовляється від батьківських порад, оскільки не має в них потреби. Насправді це не так [8, с.116].

Актуальною і сьогодні залишається думка Сухомлинського В.О.: «Підлітковий вік – це надзвичайно важливий період становлення громадянина, період, коли світ турбот, тривоги, хвилювань і сподівань Батьківщини входить у людське серце особливо бурхливо і яскраво. І від того, що саме увійде в серце дітей у цей період, залежить, якими людьми стануть вони» [7, с.29].

Старший шкільний, або молодший юнацький, вік є періодом поглиблення розумового і духовного розвитку особистості, у центрі уваги молодшого юнака стають самопізнання та самокритичність, у цьому віці чітко окреслюються

пізнавальні інтереси, схильність займатися певною науковою діяльністю, видом спорту, визначаються професійні нахили [6, 61].

Так, Кон І.С. зазначає: «Юність – завершальний етап первинної соціалізації. Це ставить перед школою три взаємопов'язаних завдання. Школа має підготувати старшокласника, по-перше, до праці, по-друге, до сімейного життя, і, по-третє, до суспільно-політичної діяльності, до виконання громадянських обов'язків. Жодне з цих завдань не може бути розв'язане окремо від інших. Комплексний підхід до виховання означає нерозривну єдність ідейно-політичного, трудового і морального виховання, до того ж з усіма цими питаннями школа працює не одна, а у співдружності з іншими громадськими інститутами» [3, с. 359].

Отже, формування духовно-інтелектуального росту особистості вимагає від неї значних зусиль, і найважливішим критерієм його розвитку має стати міра погодженості між способом життя сім'ї та нормативно-ціннісною моделлю суспільства. Взаємодія з батьками набуває вирішального значення починаючи з дитячого садочку та продовжується в підлітковому і юнацькому віці. Цінності сім'ї залежать від характеру включення її членів у життєдіяльність суспільства, від повноти спілкування, яке складає зміст діяльності школярів та їх батьків, від тієї системи суспільних і міжособистісних взаємин, у яких існує людина.

Список використаних джерел:

1. Болонський процес в Україні: Наук.-метод. збірник. К. : «Знання», 2005. Ч.1. 192 с.
2. Гребенников И.В. Воспитательный климат семьи. М.: Знания, 1970. 40 с.
3. Кон И.С. Открытие «Я». М.: Политиздат, 1978. 367 с.
4. Кошельник В.В. Організація виховної роботи зі студентами у вищому навчальному закладі. Матеріали ІХ МНПК «Гуманізм та освіта» - 2008. Вінницький національний технічний університет (м. Вінниця) С.1-2.
5. Макаренко А.С. Избранные произведения в 3-х т. / Ред. кол. Н.Д. Ярмаченко и др. К.: Рад. школа, 1985. 360 с.
6. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. К.: «Центр навчальної літератури», 2004. 272 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. Т. 3, К., 1977. 669 с.
8. Харламенкова Н.Е. Самоутверждение подростка. М., 2007. 384 с.

Осадча Л.А.

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри
фізичного виховання та психолого-педагогічних дисциплін
Уманського національного університету садівництва*

ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА ЯК ЗАПОРУКА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Педагогічна майстерність – це показник рівня професіоналізму викладача, це невід’ємний компонент педагогічної діяльності, без якого стає неможливим реалізація всіх цілей даної діяльності. Проблема дослідження впливу педагогічної майстерності на розвиток творчої особистості є актуальною і до тепер. Розкриттям її займалися такі видатні дослідники як І. А. Зязюн, Г. Ф. Грінченко, С. О. Сисоєва, О. В. Козлова та ін., підготовкою вчителя до творчої діяльності – М. В. Загвязинський, В. А. Кан-Калика, В. А. Крутецький, М. Д. Нікандрова, М. М. Поташник, Р. Х. Сакурова та ін. Проблему становлення вчителя досліджували такі вчені, як В. І. Бондар, Н. В. Кузьміна, О. В. Киричук, В. О. Сластьонін, Н. І. Клокар та ін.. Отже можемо стверджувати, що за останні роки педагогічна діяльність викладача змінювалась, вдосконалювалась та набула якісно нових відмінностей, але потреби сьогодення визначають необхідність безперервного розвитку та вдосконалення педагогічної майстерності [2].

Мета даної статті полягає у розкритті значення та важливості педагогічної майстерності в діяльності педагога, її впливу на формування творчої особистості студента.

Завдання - висвітлення необхідності володіння викладачем високим рівнем педагогічної майстерності задля розвитку творчих якостей студентів.

Сенс педагогічної професії виявляється в діяльності, яку здійснюють її представники і яка називається педагогічною. Вона представляє особливий вид соціальної діяльності, спрямованої на передачу від старших поколінь молодшим накопичених людством культури і досвіду, створення умов для їх

особистісного розвитку та підготовку до виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

Педагог- не лише професія, суть якої транслювати знання, а висока місія створення особистості, ствердження людини в людині, тому не достатньо володіти лише певними теоретичними поняттями, потрібно розвивати в собі якісно нові риси, які б стали ефективними в ході педагогічної діяльності.

Викладач – це лікар, психолог, екстрасенс, дослідник, громадянин, патріот своєї країни, філософ, актор, режисер, генераторідей, інтелігент. Він володіє широкими знаннями не тільки у галузі свого предмету, має свої слабкості, страждання, є мамою і татом. Він – майстер. Майстер слова, звуку, думки, емоцій, настрою. Гете устами Фауста сказав так: «Учнів туди-сюди я за ніс водив завжди. І не дано нам знання в мистецтві у вихованні».

Розглянувши сутність слова «майстерність» можна знайти не одне його тлумачення, так наприклад С. У. Гончаренко стверджує, що: «Майстерність – властивість особистості набута з досвідом, як вищий рівень професійних умінь у певній галузі, досягнутих на основі гнучких навичок і творчого підходу» [1], а М. Д. Ярмаченко дає своє бачення цього поняття: «Майстерність – високе мистецтво в якійсь галузі, вправність у виконанні певного виду діяльності, передбачає наявність професійних знань, вмінь та навичок» [2], то ж можна зробити висновок, що майстерність – це насамперед сукупність певних якостей особистості, які є необхідними для здійснення професійної діяльності на найвищому рівні. Майстерність педагога полягає насамперед в здатності до творчої діяльності, в умінні зацікавити та мотивувати учнів до пізнавальної активності, в здатності організувати навчальний процес з використанням новітніх тенденцій та технологій.

Основу педагогічної майстерності складають духовність та професійно-педагогічні знання та уміння, передовий педагогічний досвід та його використання, особисті професійні якості викладача та вміння використовувати свій зовнішній та внутрішній потенціал. Складовими творчості є креативність та новаторство, артистизм та імпровізація, ерудиція та творче натхнення. Таким

чином, паралелі між цими двома поняттями стають очевидними, адже майстерним називається той педагог, який володіє не лише певними знаннями та професійними властивостями, це водночас різносторонньо розвинена особистість, яка здатна організовувати творчу діяльність в ході заняття та передавати набутті знання, вміння та навички молодшому поколінню. Викладач – це актор, який має безкінечне терпіння та фантазію, що робить навчання цікавим та захоплюючим, він має знайти оригінальні приклади та способи передачі навчальної інформації. Головними чинниками педагогічної майстерності є вміння поєднувати навчання і виховання, формувати в студента високу моральність, працелюбність, почуття патріотизму.

Педагогічна майстерність формується і розвивається через посередництво активної педагогічної творчої діяльності. За окремими діями педагога не можна говорити про його майстерність. Це проявляється в системі його діяльності як професіонала і має подвійну природу, що охоплює, по-перше, високий рівень володіння викладанням навчального предмету; по-друге, сама майстерність – вміння вчити і виховувати «на відмінно». Справжній викладач-майстер завжди знайде нестандартні відповіді на будь-які запитання, вміє по-особливому підійти до студента, змотивувати його на допитливість, тощо.

Тож, як казав І. А. Зазюн: «Педагог - головна продуктивна сила суспільства». Є дві головні складові педагога - майстерність та особистість. Якщо викладач не буде ними володіти, нам не вдасться зробити освіту потужним чинником соціального, економічного і духовного розвитку суспільства, чинником його інтелектуального відродження.[3]

Таким чином, не можливо не погодитися з тим, що від педагогічної майстерності педагога залежить вся його професійна діяльність, а сама майстерність є результатом довготривалої, наполегливої праці над собою. Однією із головних рис педагогічної майстерності є мистецтво вміння збуджувати студентів, а не спонукати, адже своєчасна похвала породжує ланцюгову реакцію добрих вчинків.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, допов. й перероб. Рівне : Волинські береги. 2011. 552 с.
2. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. К.: Педагогічна думка. 2001. 516 с.
3. Основи педагогічної майстерності: Навчальний посібник для пед. спец. вищ. навч. закладів / І. Я. Зязюн, І. Ф. Кривонос та ін; під ред. І. Я. Зязюна. М.: 1989.

Очеретенко Л.Ю.,

*кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Уманського національного університету садівництва*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧОНАУКОВИХ ОСНОВ СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ

Професійна підготовка майбутніх спеціалістів потребує виховання у студентів широти бачення світу - світоглядної перспективи, визнання рівноправними і рівноцінними будь-яких поглядів на світ, будь-яких картин світу тощо. Але науковий підхід потребує формування у студентів наукових, у тому числі – природничо-наукових засад світоглядів. Необхідне бачення світу крізь призму вивчаємих дисциплін.

В сучасній філософії та методології науки поширились концепції, в яких наука на сучасному етапі її розвитку уявляється не як цілісність, а як сукупність різноманітних парадигм, епістем, дослідницьких програм, в яких беруть участь фахівці різних галузей знань. Поряд з дисциплінарними дослідженнями на передній план все більше виходять міждисциплінарні і проблемно-орієнтовані форми досліджень. Поступово затверджується новий стиль та режим пізнавальної діяльності – полінійність, поліваріантність, комунікативна артикуляція.

Незважаючи на дедалі більшу диференціацію всього фронту науки, спеціалізацію пізнавальних засобів, дисциплін, визначальними тенденціями розвитку науки є інтегративно-консолідувальні процеси. Посилюються

інтегративні тенденції, які знімають відомчі перепони між різними науковими дисциплінами. До цього спонукають нові відкриття в природознавстві, розвиток нанотехнологій, біотехнологій. Міждисциплінарний напрям наукових досліджень, особливий стиль мислення можна характеризувати як нову парадигму, тобто нову сукупність ідей і методів наукових досліджень.

Ці ідеї і методи мають могутній методологічний та евристичний потенціал, оскільки сприяють розвитку нестандартних підходів до вирішення актуальних проблем людства: екологічної, енергетичної, продовольчої, проблеми довголіття, війни і миру та інших. У майбутньому ці ідеї допоможуть більш гармонійно будувати відносини між людиною й природою. З'явиться можливість знайти оптимальні для людини шляхи розвитку подій, у глобальному масштабі Всесвіту здійснювати прогнозування процесів, розвитку та керування ними.

Ми не в змозі дати студентам сьогодні знання майбутнього. Але ми можемо озброїти їх новими підходами до багатьох професійних проблем, формуючи у них наукові засади професійного світогляду. Професіоналізм майбутніх фахівців розглядається як інтегральне поняття і виявляється не тільки у досягненні високих виробничих результатів, а й в особливостях професійної мотивації, у системі устремлінь, ціннісних орієнтацій, у змісті праці для самої людини. Сучасний спеціаліст повинен бути ерудованим, мати широке професійне мислення, орієнтоване на загальнолюдські цінності, розвинене почуття професійної та моральної відповідальності.

В нашій країні навчаються студенти і працюють педагоги різних світоглядних позицій. Процеси гуманізації та демократизації, що відбуваються в освіті, відкривають можливості для вирішення суперечностей між різними типами світоглядів, їх діалогового спілкування як в освітньому просторі в цілому, так і в межах вивчення конкретних учбових дисциплін. Відомо, що кожна природничонаукова дисципліна (фізика, хімія, біологія та інші) має певний світоглядний потенціал. Гуманітаризація створює надзвичайно сприятливі умови для його реалізації на принципово нових засадах.

Одна з провідних ідей сучасної освіти – ідея зближення природничих і гуманітарних знань – не нова. Вона витікає з учень давніх мислителів про єдність та цілісність світу. У наш час ця ідея піднесена до нового рівня і стала надзвичайно актуальною, оскільки у перспективі веде до радикального нового єдиного системного світогляду.

Провідні вчені вважають, що створення загальноєвропейського простору освіти має відбуватись через інтеграцію в глобальну перспективу розвитку освіти в усьому світі. Важливим орієнтиром у цьому процесі є сучасні ідеї глобальної освіти, що виходять із цілісного сприйняття світу.

В цьому контексті формування природничонаукових засад світогляду є важливим і актуальним. Як відомо, світоглядний потенціал учбової дисципліни, у тому числі природничо-наукової, має такі складові, як інтелектуальну, емоційно-вольову та дієво-практичну. Вони тісно пов'язані між собою. Адже світ людини можна умовно поділити на світ почуттів, волі і думки. Їх координація – найважливіша проблема гармонійного розвитку особистості молодшої людини. В той же час почуття та емоції є первинним джерелом знань [1, 2].

Велике значення має перегляд змісту і структури конкретних природничонаукових дисциплін (як базових, так і спеціальних), створення міждисциплінарних курсів і програм відповідно новим тенденціям професійної підготовки фахівців.

В наш час проходять глибинні процеси взаємопроникнення та інтеграції наук. В той же час в діалектичному зв'язку з ними проходять і процеси диференціації наук. Як стверджують філософи, диференціація наукового знання стає в діалектичному сенсі формою прояву інтеграції, оскільки нові напрямки досліджень «стирають» традиційні межі між різними науками. Деякі науки, наприклад, біохімія, біофізика, геохімія, геофізика, екологія вважаються зв'язуючими, синтезуючими, проблемними.

Важливість і продуктивність створення міждисциплінарних курсів не викликає сумнівів. Разом з тим, вчені застерігають, що інтенсивні процеси

взаємопроникнення та інтеграції наук не повинні приводити до стирання або послаблення специфіки окремих наук, оскільки в кожній з них залишається свій предмет дослідження. Концепції та методи однієї науки повинні використовуватись в іншій обережно, критично і потребують переосмислення та видозмінення у відповідності з завданням та специфікою іншої науки. В цій справі недопустимі формалізм та еклектичне стикування.

Такі підходи сприятимуть формуванню професійного світогляду студентів, розвитку їх здібностей до вирішення проблем, що виникають на межі різних галузей знань. Це допоможе майбутнім професіоналам побачити взаємозв'язок фундаментальних досліджень, технології і потреб виробництва, оцінити ефективність нововведень. Таке ставлення передбачає вміння не тільки розв'язувати, а й формувати проблеми, моделювати, аналізувати ситуацію всебічно, прогнозувати наслідки нововведень.

Список використаних джерел:

1. Кузнецова І.В. Гуманізація і гуманітаризація вищої технічної освіти. К., 2003. 170 с.

2. Федченко В.М., Попович Е.М., Хаїт Г.В. Використання можливостей емоційно – почуттєвого сприйняття при викладенні хімії. Харків, 2006. 310 с.

Пахольчук І. С.

*викладач суспільних дисциплін комунального вищого навчального закладу
«Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка»*

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В КОМУНАЛЬНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «УМАНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНО- ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ імені Т. Г. ШЕВЧЕНКА»

Відновлення у 1991 році державної незалежності України обумовило в нових умовах української дійсності потребу унаочнення історії навчального закладу, як ефективного інструменту виховання фахівців нового покоління. Важливе місце у вирішенні цих проблем займає музейна педагогіка, покликана

до реалізації таких завдань, як залучення учнівської молоді до дослідницької діяльності, розвиток їхніх дослідницьких умінь і творчих здібностей, вироблення здатності до самостійних суджень і оцінок, навичок критичного мислення. Відтак історія навчального закладу, яка є цінним джерелом необхідних для студентів знань про те, що передувало, було підґрунтям і основою його сьогоднішніх успіхів і досягнень, набуває нового звучання. Отриманню цих знань та їх трансформації в почуття причетності й поваги до минулого і сьогодення alma-mater значною мірою сприяють музеї історії навчальних закладів. Усвідомлення цього й зумовлює уважне та відповідальне ставлення до музею історії КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка», що своїм корінням сягає 1908 року і на сьогоднішній день підготував близько 40 тисяч педагогічних працівників[1].

Заснований у 1958 році, музей історії Уманського педколеджу сьогодні є його візитівкою. Він – складова частина інфраструктури навчального закладу. Музей щоденно гостинно відчиняє двері для десятків відвідувачів, які бажають ближче познайомитися з історією та сучасними здобутками навчального закладу. Музей наочно демонструє все те краще, що досягнуто навчальним закладом у підготовці кваліфікованих спеціалістів для освітянської галузі та у культурно-мистецькому і спортивному житті коледжу, міста, області, України.

За понад шістдесят років існування музей коледжу став тим центром, де зосереджено відомості про педагогічну діяльність викладацького складу та досягнення випускників за всю історію навчального закладу. Роки минають, змінюються покоління, а музей залишається невичерпною скарбницею людської пам'яті, зберігаючи документи, матеріали, фотографії та особисті речі, пам'ятні знаки, кубки, нагороди, подарунки – усе те, що дозволяє студентам та абітурієнтам доторкнутися душою до живої історії, показати різні аспекти діяльності навчального закладу з підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Сьогодні в музеї нараховується понад тисяча одиниць зберігання основного фонду і - кілька сотень допоміжного. Важливо зауважити, що музей не обмежується стінами приміщення, у якому розміщені його основні

експозиції. Своєрідним його продовженням стали коридори другого поверху навчального корпусу, в оформленні яких домінує шевченківська тематика.

Із року в рік у музеї фіксуються всі найбільш важливі події у житті коледжу, його кращих викладачів та випускників. Накопичується друкований матеріал та численні фотографії. Гордістю музею є колекція випускних альбомів та планшетів, які збираються від часу перших випусків у 1921 і до 2019 року включно. Відновлення державності, що стало поворотним моментом в історії України, поставило нові завдання перед музейними закладами. Сьогодні музей історії Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу не обмежується лише традиційними функціями збирання та зберігання артефактів, а є ще й науковим, духовним й виховним центром. Використання елементів музейної педагогіки у навчально-виховному процесі обумовлено великим освітнім потенціалом феномену музею, в розпорядженні якого резерви пізнавального, естетичного, розумового й креативного розвитку студентів. Музей формує почуття причетності й поваги до минулого, викликає емоційно-оціночні судження й ціннісні ставлення до обраної спеціальності.

Тісна партнерська співпраця із цикловою комісією суспільних дисциплін сприяє ефективному використанню потенційних можливостей музею для проведення занять з «Історії та культури України», факультативу «Історія рідного краю», науково-практичних семінарів тощо. В стінах музею проводяться майстер-класи з писанкарства, виготовлення ляльок-мотанок, витинанок тощо. У музейній роботі важливу роль відіграє Рада музею та актив, що склався навколо неї. Їх зусилля забезпечують розв'язання таких завдань, як збирання матеріалів про минуле, ведення літопису сучасного коледжу, популяризація історії закладу, його досягнень у місті та за його межами. Активісти музею встановлювали зв'язки з ветеранами коледжу, з членами сімей викладачів, збирали спогади, книги, рукописи та інші експонати. Злагоджений комплексний характер роботи музею, як і всього педагогічного колективу коледжу спрямовані на те, щоб нинішні студенти і ті, хто прийде їм на зміну не шукали ідеалів і зразків десь далеко за межами країни, а починали з

того, щоб пам'ятати про свої витоки, про спадкоємність поколінь, нерозривний зв'язок часів, щоб не покидала гордість за свій край, за навчальний заклад.

Маючи у своїх фондах колекцію творів народного декоративного мистецтва, музей систематично, кілька разів на рік, проводить виставки, залучаючи до цього кращі роботи викладачів та студентів коледжу. Зазвичай проведення таких заходів припадає на День посвяти у студенти першокурсників, дні відкритих дверей та до Дня народження патрона навчального закладу Тараса Шевченка. Ці та подібні заходи неабияк сприяють успіхам професійно-орієнтаційної роботи колективу навчального закладу. Багато хто стали студентами коледжу саме після екскурсії до його музею, участі у Днях відкритих дверей, зустрічей з видатними випускниками та викладачами - ветеранами праці.

Щорічною усталеною традицією КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка» стало проведення червневих зустрічей випускників, участь у яких беруть також абітурієнти і їх батьки, які в рамках проведення заходу стають і відвідувачами музею, залишають свої записи в книзі почесних гостей, дарують пам'ятні подарунки і сувеніри. Деякими із них поповнюється колекція музею. Студенти, що реєструють цього дня гостей, проводять роботу, спрямовану на встановлення прізвищ та адрес випускників, які після закінчення коледжу досягли значних успіхів у професійній, творчій та громадській діяльності. І нам є ким пишатися. Це підготовлені навчальним закладом Герой Радянського Союзу - Олексій Радзієвський; відомі вчені й організатори освітнього та наукового процесу – Л. В. Артемова, Ф. А. Редько, П. М. Шморгун; майстри художнього слова, письменники, діячі культури - П. Є. Зелінський, І. Ю Кулик, М. Познанська, Г. Полянкер, Ф. Півторак та інші[1]. Їх наочний приклад спонукає студентів своїм навчанням і вчинками зміцнювати й примножувати славу своєї alma-mater, прагнути стати гідними продовжувачами традицій знаменитих попередників. Щороку, у вересні усі першокурсники разом зі своїми кураторами перші виховні години проводять в музеї, де детально знайомляться

з історичним шляхом навчального закладу, прославленими викладачами й вихованцями, які вписали славні сторінки в його літопис.

Мета музею історії коледжу – вчити, розвивати, виховувати, – реалізується у процесі безпосередньої участі студентів у багатогранній музейній діяльності. Наразі студенти – активісти музею успішно проводять екскурсії не лише в його стінах, а й перлиною садово-паркового мистецтва – всесвітньо відомим парком «Софіївка».

Отже, сьогодні музей історії КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка» - це ефективний засіб навчання та виховання студентів, цінні експонати якого дають можливість безпосередньо доторкнутися до навчального змісту, а емоційні враження після побаченого й почутого сприяють виконанню освітніх та виховних завдань. Це унікальний простір, покликаний слугувати міжкультурній взаємодії, інформаційному і ціннісному обміну. Музей КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка» використовує всю сукупність форм і методів своєї діяльності для роботи із молоддю комплексно і систематично. Нове в експозиціях з'являється в результаті дослідження маловідомих сторінок з історії навчального закладу, в результаті чого музей поповнюється новими матеріалами, зміцнюються зв'язки з навчальними та культурними установами міста, району й області.

На сьогодні музей вже не лише місце для збереження артефактів пов'язаних з історією коледжу, а й культурно-освітній центр з утілення у життя прогресивних ідей освіти, виховання і навчання, тобто осередок приведення у дію такої перспективної педагогічної галузі знань, як музейна педагогіка.

Список використаних джерел:

1. Давидюк В. До історії Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Т. Г. Шевченка [Електронний ресурс]. URL <https://04744.info/istoriya-umani/item/10435-do-istoriyi-umanskogo-gumanitarno-pedagogichnogo-koledzhu-imeni-tg-shevchenka>

Поліщук В. В.

*доктор сільськогосподарських наук, професор, декан факультету
лісового і садово-паркового господарства*

Балабак А. Ф.

*доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри
садово-паркового господарства*

Пиж'янов В. В.

*аспірант кафедри садово-паркового господарства
Уманського національного університету садівництва*

ЗНАЧЕННЯ РОСЛИН АКТИНІДІЇ (*ACTINIDIA* LINDL.) В УРБАНІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ З УРАХУВАННЯМ АНТРОПОАДАПТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Особливе місце серед нетрадиційних культур в урбанізованому середовищі займають види роду *Actinidia* Lindl. – *Actinidia kolomikta* (Rupr. et Maxim.) Maxim., *Actinidia arguta* (Siebold et Zucc.) Planch. ex Miq., *Actinidia purpurea* Rehd., *Actinidia polygama* (Siebold et Zucc.), *Actinidia chinensis* Planch., які цікаві не тільки своєю біологією, екологією, географією та історією, а й великою практичною цінністю. У садівництві вони займають чільне місце завдяки високому вмісту біологічно-активних речовин і макро- та мікроелементів. Рослини відзначаються декоративними властивостями, щорічним рясним плодоношенням, невибагливістю до умов зростання, стійкістю до хвороб і шкідників, що дає можливість використовувати їх в озелененні. Ягоди актинідії мають високі смакові якості значної харчової та лікувальної цінності. Достиглі плоди актинідії характеризуються гармонійним кисло-солодким смаком із приємним ароматом.

Важливим показником інтродукції видів, форм і сортів актинідії роду *Actinidia* Lindl. є їх здатність до адаптації в нових умовах культивування, яка проявляється у проходженні сезонного циклу розвитку і визначається ступенем відповідності ритму рослин до кліматичних умов району інтродукції. Обмежувальними чинниками розповсюдження видів, форм і сортів актинідії є

тривалість періоду вегетації, сума ефективних температур, а також низькі температури у весняний, осінній та зимовий періоди, які впливають на підмерзання кореневої системи і надземної частини [1, 2]. Тому дослідження фенологічних фаз росту та розвитку є однією з основних умов вивчення інтродуцентів, а також фаз розвитку рослин у період вегетації, що дає змогу встановити особливості сортів, пристосування до факторів навколишнього природного середовища на різних етапах онтогенезу [3–5, 6–10, 11, 12].

Природно-кліматичні умови Правобережного Лісостепу України сприяють культивуванню сортів досліджуваних видів актинідії, які характеризуються високою вегетативною продуктивністю і привабливістю. За час періоду вегетації рослини повністю встигають пройти усі властиві їм фази розвитку і росту та підготуватися до переходу в стан спокою [13].

Проведені фенологічні спостереження за досліджуваними сортами актинідії свідчать про наявність залежності строків проходження окремих фенофаз розвитку рослин від суми ефективних температур (вище $+5^{\circ}\text{C}$). Початок вегетації у більшості досліджуваних сортів актинідії відмічається в умовах Умані у третій декаді березня за середньодобової температури $4\text{--}5^{\circ}\text{C}$. У першій декаді квітня, коли сума ефективних температур складає $40\text{--}45^{\circ}\text{C}$, спостерігається набрякання і початок розтріскування бруньок у всіх сортів. Тривалість від розтріскування бруньок до початку досягання плодів становить: для сортів рослин актинідії видів *A.kolomikta* — 123 доби, *A.purpurea* — 167, *A.arguta* — 125 діб, плоди повністю досягають, утворюють схоже насіння, що свідчить про успішну інтродукцію сортів цих видів в регіоні досліджень.

Характерною особливістю сортів актинідії є розтріскування лише частини бруньок пагона, решта залишається в стані спокою, що є одним із захисних пристосувань рослин до несприятливих погодних умов. Зокрема, пошкоджені

інколи пізньовесняними заморозками пагони призупиняють свій ріст або зовсім гинуть, а вже через 8–16 діб розтріскуються бруньки, які залишались в стані спокою або пробуджуються сплячі, з яких розвиваються нові пагони.

Лінійний ріст пагонів у досліджуваних сортів актинідії розпочинається в другій декаді квітня відразу після відособлення перших листків. Тривалість його залежить від типу пагона та сорту рослин. Генеративні пагони розвиваються на прирості минулого року і призупиняють ріст зі вступом рослин у фазу цвітіння. Абсолютний їх приріст становить $14,8 \pm 2,9$ см. Вегетативним пагонам властивий ріст упродовж всього вегетаційного періоду, довжина пагонів у кінці вегетації становить $3,2 \pm 0,5$ м.

Вегетативно-генеративні пагони також розвиваються на прирості минулого року. Ріст цих пагонів спостерігається впродовж усього періоду вегетації з найвищою активністю в червні-липні і їх абсолютний приріст у кінці вегетації складає $2,7 \pm 0,6$ м. Для пагонів чоловічих рослин актинідії властивий більш інтенсивний приріст порівняно з пагонами жіночих рослин у період цвітіння та формування плодів, виявлена закономірність характерна для всіх досліджуваних сортів.

Дослідженнями доведено, що інтенсивність процесів росту пагонів залежить, в основному, від температури повітря і кількості опадів. На початку літа при достатній вологості ґрунту енергія росту пагонів визначається температурним режимом повітря: з підвищенням температури спостерігається активізація росту пагонів. У другій половині літа приріст пагонів уповільнюється і активізується лише після випадання опадів. Максимальний приріст пагонів у сортів Ласунка, Помаранчева, Дон Жуан відмічається в червні, а в інших досліджуваних сортів — Київська крупноплідна, Сентябрьська, Пурпурова садова, Київська гібридна, Фігурна, Сентябрьська в червні–липні становить $40,8 \pm 2,9$ см за декаду.

Співставлення зимостійкості сортів актинідії з тривалістю росту їх пагонів виявило пряму залежність між цими характеристиками. Ранній строк початку та завершення росту пагонів у більшості досліджуваних сортів забезпечує своєчасну підготовку рослин до зими. Проведені дослідження свідчать про те, що всі сорти актинідії характеризуються досить високою зимостійкістю в умовах Правобережного Лісостепу України. Це властиво

цілком зимостійким у зоні дослідження видам актинідії *A.kolomikta* і *A.arguta*. Тривалість росту вегетативних і вегетативно-генеративних пагонів у досліджуваних сортів цих видів складає 129 ± 8 діб. Тривалість росту вегетативних і вегетативно-генеративних пагонів є видовою особливістю актинідії, спочатку призупиняють свій ріст пагони у сортів рослин *A. kolomikta* (серпень), а в першій половині вересня — пагони у селекційних сортів рослин *A. arguta*. Саме ці види є більш зимостійкими, пагони яких закінчують свій ріст лише при зниженні температури до 5°C .

Отже, на основі вивчення біоморфологічних особливостей росту та розвитку маточних рослин сортів актинідії в Правобережному Лісостепу України вивчено біологічні особливості їх культивування як декоративної, лісової і плодової культури. Створено колекцію маточних рослин, що нараховує вісім сортів (Ласунка, Київська гібридна, Київська крупноплідна, Пурпурна садова, Сентябрьська, Самоплідна, Фігурна, Дон Жуан (чоловіча форма), і є базою для подальшої наукової роботи і впровадження в практику зонального садівництва та лісівництва.

Виявлено, що кліматичні умови Правобережного Лісостепу України забезпечують проходження повного циклу сезонного розвитку досліджуваним сортам актинідії, плоди повністю досягають, дають схоже насіння, що свідчить про можливу інтродукцію їх в регіон досліджень. Лінійний ріст пагонів нерівномірний впродовж періоду вегетації. Інтенсивність та тривалість ростових процесів залежить від типу пагонів (вегетативні, вегетативно-генеративні), температури повітря і кількості опадів. Період найактивнішого росту пагонів припадає на червень — середину липня.

Досліджено, що всі сорти характеризуються досить високою зимостійкістю в умовах Правобережного Лісостепу України. Визначено оптимальний період для розмноження досліджуваних сортів актинідії напівздерев'янілими живцями, який збігається з періодом найбільш інтенсивного росту пагонів (червень—середина липня), а для заготівлі здерев'янілих пагонів з періодом глибокого спокою рослин (жовтень—

листопад).

Географічне розташування і природно-кліматичні умови Правобережного Лісостепу України дають змогу культивувати більшість інтродукованих сортів актинідії. Рослини досліджуваних сортів чітко реагують на зміни температури повітря, а тривалість вегетаційного періоду значно залежить від ґрунтово-кліматичних умов регіону проведення досліджень. Досліджено, що вищезгадані сорти Ласунка, Помаранчева, Київська гібридна, Київська крупноплідна, Пурпурна садова, Сентябрьська, Самоплідна, Фігурна та Дон Жуан (чоловіча форма) характеризуються високою вегетативною продуктивністю, кількістю щорічно утворених пагонів галуження, які обумовлені параметрами розвитку кожної рослини і сортовою специфікою. Проведені дослідження сприяють впровадженню сортів актинідії коломікта (*A. kolomikta*) та аргу́та (*A. arguta*) в ґрунтово-кліматичні умови Правобережного Лісостепу України.

Список використаних джерел:

1. Бублик М.О. Основні завдання щодо координації та методики наукових досліджень у садівництві. *Садівництво* : Міжвід. тематич. наук. збірн. Київ: Нора-прінт, 2000. С. 5–17.
2. Бейдеман И.Н. Методика фенологических наблюдений при геоботанических исследованиях. Москва: Изд-во АН СССР, 1954. 128 с.
3. Бейдеман И.Н. Методика изучения фенологии растений и растительных сообществ. Методические указания. Новосибирск, Сибирское отделение изд-во «Наука», 1974. 155 с.
4. Геоботаничне районування Української РСР. Київ: Наукова думка, 1977. 306 с.
5. Жученко А. А. Адаптивный потенциал культурных растений. Кишинев: Штиинца, 1988. 767 с.
6. Зайцев Г.Н. Фенология древесных растений. Москва: Изд-во «Наука», 1981. 118 с.
7. Колісніченко О.М. Сезонні біоритми та зимостійкість деревних рослин. Київ: Фітосоціоцентр, 2004. 176 с.
8. Программа и методика сортоизучения плодовых, ягодных и орехоплодных культур / под общ. ред. Е. Н. Седова и Т. Л. Огольцовой. Орел : ВНИИСПК. 1999. 605 с.
9. Скрипченко Н.В. Інтродукція видів роду *Actinidia* Lindl. В Лісостепу України. (ріст, розвиток, особливості розмноження): автореф. дис.. ... канд.. біол.. наук. 03.00.05. Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України. Київ 2002. 20 с.
10. Скрипченко Н.В. Особливості росту і розвитку видів актинідії

Інтродукція рослин. 2000. № 1. С. 170–172.

11. Фенология древесных растений [Электронный ресурс] / *Агроархив. Сельскохозяйственные материалы*. 2015. Режим доступа: <http://agro-archive.ru/dendrologiya/262-fenologiya-drevesnyh-rasteniy.html>.

12. Шнелле Ф. Фенология растений. Перевод с немецкого. Ленинград: Гидрометеиздат, 1961. 260 с.

13. Шульц Т.Э. Общая фенология. Ленинград: Наука, 1981. 188 с.

Поліщук О.А.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
соціально – гуманітарних і правових дисциплін,*

Поліщук В.В.

*доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри садово-паркового
господарства Уманського національного університету садівництва*

ПРАВОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОСТУ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА

Розвиток сучасного суспільства свідчить, що майбутня професійна діяльність менеджерів вищих аграрних закладів буде проходити в оновлених соціальних і професійних умовах. Правова компетентність стає однією з провідних складових професійної компетентності майбутніх фахівців, що дозволяє характеризувати його діяльність, як менеджера правових послуг. Нині необхідний соціально активний, творчий, юридично грамотний фахівець, який розуміє соціальну цінність права та позитивно ставиться до прав людини. В сучасних умовах менеджер повинен мати правові знання, користуватися ними, грамотно захищати інтереси клієнтів[1-3].

Ці проблеми значною мірою зумовлені тим, що в процесі професійної підготовки недостатньо враховується характер і обсяг правових знань, професійно-правових умінь, не розроблено вимоги до оптимального відбору змісту правових дисциплін для менеджерів аграрних навчальних закладів, не враховуються особливості правової підготовки загалом[4, 5].

З метою діагностики рівня правової компетентності менеджерів було проведено дослідження на базі кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва. До дослідження було залучено 16 осіб. Для них було спеціально розроблено тестові завдання, які складаються з 3-х рівнів складності. Проведення такого дослідження мало на меті з'ясувати вхідний рівень сформованості правової компетентності менеджерів. У результаті діагностичного дослідження було виявлено, що значна кількість, а саме – 43 відсотки характеризувались низьким рівнем сформованості правової компетентності. Для них були складними завдання першого рівня, вони відмовлялися вести діалог, брати участь у дискусії, виступати перед аудиторією, вирізнялись пасивністю. Для багатьох з них характерним був низький рівень правових знань: студенти не могли чітко й грамотно визначити власну правову позицію, своє ставлення до права і закону, у них недостатньо розвинені рефлексивні здатності. Менеджери, які мають низький рівень сформованості правової компетентності, висловлювали переконаність у тому, що головними якостями майбутнього фахівця є володіння тільки професійними знаннями, уміннями, навичками. У них була відсутня потреба в спілкуванні, прагненні до імпровізації, творчості, відзначався низький рівень правової культури. Середній рівень сформованості правової компетентності виявили 41 відсоток менеджерів, високий рівень – 16 відсотків.

Результати тестування підтвердили, що наявні правові знання, уміння й навички їх практичного застосування не відповідають сучасним вимогам.

У процесі роботи над формуванням правової компетентності менеджерів було окреслено етапи й критерії її оцінювання; обґрунтовано необхідність формування правової компетентності майбутніх фахівців, визначено педагогічні умови її формування [4].

Після закінчення вивчення правових навчальних курсів було проведено дослідження правової компетенції менеджерів у вигляді тестування. Воно мало на меті з'ясувати вже вихідний рівень сформованості правової компетентності

майбутніх фахівців. У результаті діагностичного дослідження було виявлено, що кількість менеджерів, яка характеризувалась низьким рівнем сформованості правової компетентності, знизилась на 11%, і становить 32 відсотки. Більше половини з них добре справились із завданням першого рівня. А в процесі роботи менеджери, які характеризувалися низьким рівнем, і відмовлялися вести діалог, стали брати участь у дискусіях, виступати перед аудиторією, брати участь в ділових іграх, виконувати самостійну роботу.

Менеджери, які мають низький рівень сформованості правової компетентності, і висловлювали переконаність у тому, що головними якостями майбутнього фахівця є володіння тільки професійними знаннями, уміннями, навичками, зрозуміли, що цього замало для подальшого професійного росту. Середній рівень сформованості правової компетентності виявили 51 відсоток менеджерів, високий рівень – 17 відсотків. Результати тестування підтвердили, що наявні правові знання, уміння й навички їх практичного застосування у менеджерів можуть забезпечити майбутнім фахівцям ріст їхньої правової компетентності.

Правова компетентність менеджера – якість, необхідна в його професійній діяльності. Успішне формування правової компетентності сприяє формуванню світогляду і громадянській позиції особистості майбутнього фахівця, змінює його ціннісні орієнтації. Правова компетентність дає менеджеру чіткі і зрозумілі критерії того, як юридично правильно діяти в кожному конкретному випадку, націлює на превалювання одних норм поведінки над іншими [5].

Тільки викладач зі сформованою правовою компетентністю може створити виховне середовища, яке буде відповідати нормам моралі і належному рівню розвитку суспільства, здійснювати процес синхронізації постійного розвитку суспільства і рівня сформованості правової свідомості молодого покоління.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М. Принципи модернізації вищої освіти у ХХІ столітті. 1999. № 4. С. 13-19.
2. Бондар В.В. Управління формування професійної компетенції студента. *Освіта і управління*. Науково-практичний журнал. 2006. Т.9. №2.С.21-27.
3. Васильєва М.П. Теорія педагогічної деонтології. Х.: Нове слово, 2003. 216 с.
4. Моргун І.В. Формування соціальної компетентності учнів через вивчення історії. *Історія України*. 2006. №2. С.17-20.
5. Степко М. П. Компетентнісний підхід: його сутність. Що є прийнятним, а що проблемним для вищої освіти України? *Вища освіта України*. 2009. №1. С. 43-52.

Супрун С.О.,

*викладач правових дисциплін ВСП Чигиринський економіко - правовий
коледж Уманського національного університету садівництва*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ»

У євроінтеграційному поступі України роль юридичної освіти є надзвичайно важливою, оскільки від її рівня розвитку залежить реалізація таких важливих завдань, як здійснення правової реформи, адаптація законодавства України до законодавства ЄС, створення ефективної правової системи і громадянського суспільства, підвищення якості законотворчої та правозастосовчої діяльності, що, у свою чергу, сприятиме утвердженню України як високорозвиненої, соціальної, демократичної, правової держави, в якій визнається і діє принцип верховенства права.

Зміни життя в сучасному світі вимагають і змін мети та призначення сучасної освіти. Знижується функціональна значущість і привабливість традиційної організації навчання, передача «готових» знань від викладача до слухача перестає бути основним завданням навчального процесу [4].

Вимоги прагматичної спрямованості вітчизняної освіти висуваються у Національній стратегії розвитку освіти в Україні, де зазначено, що «мають

постійно оновлюватися зміст освіти та організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень» [3]. Стратегічна мета реформування й модернізації вищої освіти в Україні — створення ефективного інноваційного освітнього середовища через сприяння прогресивним нововведенням, упровадження найсучасніших технологій і моделей навчання.

Впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес допомагає готувати висококваліфікованих, конкурентоспроможних правників, здатних виконувати складні науково-дослідницькі, фахово-прикладні й творчі завдання.

Інтерактивне навчання — це діалогове навчання, яке заперечує домінування як одного виступаючого, так і однієї думки над іншою [6].

Головне полягає в тому, щоб навчити студента-правника постійно вчитися, здобувати нові знання, сформувати навички самостійного дослідницького пошуку, виявляти творчість у вирішенні професійних проблем і ситуацій. Адже випускники-правники мають бути готові діяти в умовах значної конкуренції та серйозного професійного ризику. Окрім того, має бути готовність до здобуття нової кваліфікації, перепрофілювання, до постійного оновлення й удосконалення свого фахового рівня протягом усього життя.

Підвищити якість та інтенсивність викладання права допомагає органічне поєднання інтерактивних методик із класичними, продумане і гармонійне комбінування різних методів щодо дисципліни та кожного заняття залежно мети і специфіки. Високопродуктивними і перспективними є також форми роботи, що ґрунтуються на синтезі аудиторної та позааудиторної роботи. Вони не тільки сприяють формуванню професійних умінь і навичок, але й водночас плекають активну громадську позицію майбутнього правника (наприклад, новаторські форми об'єднань молодих правників, правничі клініки, бюро правової допомоги). Заохочувальний характер мають також різноманітні професійні конкурси і змагання (наприклад: конкурс на кращого знавця правових дисциплін; юридичний брейн-ринг) [7].

Особливої актуальності нині набули концепції проблемного та інтерактивного навчання. Під час такого навчання студент вступає у діалог з викладачем, виконує творчі, проблемні завдання, відповідає на запитання, що розвивають аналітичне і критичне мислення, ставить запитання викладачу та іншим учасникам, тобто активізується творча співпраця викладача зі студентами.

Високу ефективність навчального процесу при викладанні дисципліни «Конституційне право України» забезпечує застосування таких методів, форм і прийомів навчальної роботи, як: брейнстормінг («мозковий штурм»); ділова (рольова) гра; аудіовізуальний метод; робота в малих групах; аналіз помилок, колізій, казусів; дискусія із запрошенням фахівців.

Одним із найбільш популярних серед студентів видів навчальної роботи є ділова (рольова) гра. Ефективність цього методу визначається якістю попередньої підготовки викладача і студентів. Основна мета полягає у створенні ситуації, максимально наближеної до реальної, в якій студент повинен виконати необхідні професійні дії, правильно застосувати набуті знання, виявити навички роботи з товаришами, а також вміння працювати з нормативними документами. Наприклад, обговорення законопроекту. Основні компоненти гри: створення фабули (конкретна життєва або наближена до такої ситуація); опрацювання фабули; робота з нормативними документами; розподіл ролей; складання документів; перевірка виконання; дії учасників гри; аналіз та підведення підсумків. Рольова гра посилює мотивацію студентів до навчання, оскільки дозволяє наочно побачити, або відчувати прогалини у знаннях. Бажано призначати спеціальних аналітиків-експертів, які спостерігають за перебігом гри та надають їй всебічну оцінку.

Аудіовізуальний метод навчання. Концепція методу реалізується у формі електронних підручників, комп'ютерних тестових завдань, тренінгів і практичних посібників, відеозапису різних форм навчання з метою аналізу та обговорення дій учасників навчального процесу. Впровадження технічних засобів навчання у професійну підготовку правників, використання

можливостей Інтернет, робота з електронними законодавчими базами, застосування відео-, фото-, аудіо- та інших матеріалів у навчальному процесі підсилює пізнавальну активність студентів, дозволяє досягти економії часу для засвоєння навчального матеріалу в значних обсягах. За умови презентації матеріалів навчальних дисциплін у вигляді навчальних фільмів, мультимедійних пакетів до кожної теми курсу, здійснення контролю знань за допомогою комп'ютерної техніки процес навчання значно виграє як у кількісних, так і якісних показниках.

«Мозковий штурм» (брейнстормінг). Це метод організації спільної групової роботи в аудиторії з метою підвищити розумову активність учасників і знайти конструктивні рішення, розв'язання складних проблем або нестандартних ситуацій. Проблема формулюється у формі запитання. На першому етапі учасники генерують свої ідеї та пропозиції. Наприклад: Коли даний закон вступить в дію? На другому етапі відбувається активне обговорення, здійснюється класифікація та відбір найбільш перспективних пропозицій.

Метод роботи в малих групах (від 2-3 до 5-7 осіб) покликаний формувати навички командної співпраці, конструктивної взаємодії з колегами, адекватного сприйняття дій інших та власної поведінки. Завдання для груп можуть бути однаковими (наприкінці заняття учасники груп під керівництвом викладача порівнюють результати виконання завдання в різних групах, аналізують, оцінюють, визначають найкращий варіант), а можуть бути вибірковыми (кожна група обирає завдання за своїми інтересами). У межах групи розподіляються ролі. Пізніше ролі змінюють. Наприклад, одна група має встановити обставини, що полегшують прийняття до громадянства України, а друга - обставини, що перешкоджають прийняттю до громадянства України.

Розроблення й впровадження інтерактивних форм та методів викладання є надзвичайно важливою складовою науково-методичної та навчально-методичної роботи викладача закладу вищої освіти, оскільки допомагає підтримувати його професіоналізм і педагогічну компетентність на рівні

сучасних вимог. Застосування інтерактивних методик у навчальному процесі спонукає викладача опановувати нові допоміжні засоби у навчанні, зокрема наочні, технічні, комп'ютерну техніку, апробувати нові форми і види робіт, залучати інших фахівців і студентів до розроблення оптимальних засобів та інструментів навчання.

Створення інтерактивного науково-освітнього середовища передбачає якісне оновлення змісту і форм навчання через поєднання навчальної і науково - дослідницької роботи, теорії з практикою, класичних методів викладання з інноваційними, широкої та фундаментальної підготовки фахівців із вузькопрофільною спеціалізацією, що дозволить забезпечити універсальність, багатоплановість, гнучкість та ефективність сучасного навчального процесу.

Отже інтерактивні методи навчання є актуальним способом роботи викладача в аудиторії, тренера в групі та педагога в будь-якому освітньому закладі. Інтерактивні методи навчання, на відміну від традиційних, базуються на активній взаємодії учасників навчального процесу, при цьому основна увага приділяється взаємодії слухачів між собою. Такий підхід дозволяє активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим та менш втомлюваним для учасників [6].

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р., №2175-VIII., із змінами доповненнями від 16.01.2020 р.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р., №1556- VII., із змінами доповненнями від 16.01.2020 р.
3. Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25.06.2013 р. №344/2013.
4. Інтерактивні методи навчання: Навч.посібник / (П.Шевчук, П.Фенрих). Щецін:WSAP, 2005. с.7-23.
5. Юридична дидактика. Посібник із викладання права та юридичних дисциплін. К.: Вид. Дім. «Слово», 2010. 400 с.
6. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник / О.І.Пометун. А.В.Пироженко; ред.. О.І.Пометун. К.: А.С.К., 2004. с.8-24.
7. Інтерактивні методи викладання. Практичні поради для суддів-викладачів. К.: ФОП Демчинський О.В., 2017. 64 с.

Ухто Галіна

*професор, помічник Ректора Академії імені Якуба з Парадижу в Гожуві
Великопольському (Польща)*

Рибчак В.І.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, Уманський
національний університету садівництва*

Ямчук П.М.

*доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних і
правових дисциплін Уманського національного університету садівництва*

**СВІТОГЛЯДНО-ЕТИЧНІ УНІВЕРСАЛІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ
ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ СЕМІОСФЕРІ
(декілька розмислів)**

Тема, що її заявлено нами у заголовку, звісно, потребує масштабно-узагальнених, на близьку та далеку перспективу спрямованих концептуальних студій. Але в даних, обмежених обсягом жанру, тезах спробуємо, як стверджували мислителі Старого Риму – «non multa sed multum», окреслити провідні константи наших світоглядних візій означеного проблемно-тематичного поля. Напевне, зайве нагадувати очевидну істину. Польський та український семіотичні коди є не лише близько спорідненими, а й такими, що становлять багато в чому спільну духовно-інтелектуальну універсалію. Як прийнято в точних науках, наведемо «доведення від противного». Якби це було не так, то в історіографії східносусідньої нам країни повсякчас не повторювалась би ідеологема про те, що українська мова та українці загалом – «польська вигадка». Звісно, жоден народ і жодна самобутня ідентичність та породжена нею унікальна культура нічиєю вигадкою не є. Вони даровані Богом. І так само – Богом дарована взаємоповага культурних ідентичностей, що існує між поляками й українцями.

Нагадаймо хрестоматійні факти. Єдиний україномовний лист Миколи Гоголя, що дійшов до нас був адресованим Броніславу Залеському й був

врятований від знищення переслідуваною тоді польською елітою. Цей лист зберігається в Ягелонському університеті, в Кракові. Напевне ж були й інші листи Гоголя, рідною мовою написані, але вони зникли у мороці імперії. Про неможливу для Гоголя на теренах імперії щирість у спілкуванні з велетом польського духовно-інтелектуального відродження – Адамом Міцкевичем, явлену в Парижі, сказано й написано багато. Тільки-от, на берегах зазначимо. Гоголь, звісно, чудово знав про, м'яко кажучи, негативні конотації шанованого ним Пушкіна щодо визвольного повстання 1831 року та постаті польського генія. Пушкінська поезія «Клеветникам Росії», так само як і пушкінські докори про те, що геній «серед них жив» були відомими йому. Гоголь про них достеменно знав. Але *не міг не схилитись* перед генієм автора «Пана Твардовського» й «Кримських сонетів». Певне, справжній митець завжди відчуває *особисту* відповідальність перед Вічністю. А отже – перед вічними, трансцендентальними цінностями. Саме вони є тим, орієнтиром, який не дає схибити й потрапити в трясовину минулості.

Під час становлення нової української літератури в першій половині XIX віку потужною силою, що формувала аксіологічні, морально-етичні та естетичні пріоритети вітчизняної художньої словесності, твореної рідною мовою була польська школа українських поетів-романтиків. На превеликий жаль, про неї й досі мало знають. А - ще менше – повноосяжно осмислюють її здобутки, сучасні українці. Але її вплив, об'єктивно кажучи, був аж ніяк не меншим, ніж засвоєні зі шкільного курсу «Народні оповідання» Марії Вілінської чи Миколи Костомарова. Слід просто осмислити очевидний факт. Серед сімнадцяти беззаперечно авторитетних класиків (окрім раннього романтичного Тараса Шевченка) українського поетичного романтизму, принаймні вісім мали польський родовід, а ще більше – питомий зв'язок з польською культурою. Що спонукало їх творити не в культурі тогочасної метрополії, яка щедро обдаровувала власних служителів всіма матеріальними вигодами, а – натомість – віддати Богом дарований хист в прямому й переносному смислі закріпаченому, уярмленому імперією народів, ясно

усвідомлюючи, що перспектива зникнення українців була, більш, ніж ясною, а перспектива звільнення – більш, ніж примарною? Раціональними чинниками це не пояснити. Так само, як не пояснити раціонально-матеріальними чинниками й те, чому польські поети – католики за конфесійною приналежністю, жертвно стали на захист православних у своїй переважній більшості українців, подарувавши українській культурі свій непересічний таланти.

Відповідь лише одна. Справді вірний Христові завжди обирає Його шлях. Не з кривдниками, а зі скривдженими. Не з катами, а разом із катованими. Саме цим пояснюється присутність у Миколи Гоголя щиро-відвертих діалогів з Адамом Міцкевичем та Броніславом Залеським. Цим пояснюються геніальні поезії-прозріння Тараса Шевченка. Зосібна, поезія «Як ще були ми козаками...» сприймається нині як світоглядний маніфест. А далі були філософські й морально-етичні точки взаємодії. Від Лесі і Франка, до сина польського й українського родоводів – одного із фундаторів української поетичної школи неокласиків – академіка Максима Рильського.

Полемізуючи з відомим булгаковським висловом, великий український митець-мислитель XX-XXI віків Євген Сверстюк мовив: «Рукописи горять, але любов триває». Й справді: багато україномовних листів і праць Миколи Гоголя, так само як і незліченна кількість епістолярію й геніальних праць інших діячів культури¹ була знищена служками минущої імперії безвісті. Але, на щастя, були та є ті, хто відчуваючи себе слугами Господа – рятували тих, кому нізвідки, як здавалося, було чекати порятунку. Створена польсько-українським генієм – Тимошем Падурою пісня «Гей, соколи» лунає в XXI столітті нині. Але, а це надзвичайно вагомо для усвідомлення минулого й сучасності майбутніми поколіннями – поляки часто співають її українською, а українці – польською мовою ясно та символічно виявляючи цим не лише діалогічну єдність свідомості й традицій, а й іманентне розуміння сутності та перспектив нашого спільного христоцентричного європейського поступу. Поступу, що ґрунтується на спільній історії, спільних аксіологічних пріоритетах.

¹ Серед них – принагідно й гірко зазначимо – досі не знайдений Стусовий «Птах душі»

Филипович Л.О.

*доктор філософських наук, професор, завідувач відділу філософії та історії
релігії Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України*

САДИ ПРАВЕДНИКІВ СВІТУ: ВІД ІДЕЇ ДО ВТІЛЕННЯ

В історії людства відомі різні сади: ботанічні, фруктові, зимові, монастирські, зокрема православні, єзуїтські, ватиканські і бахайські, райські, міфічні, історичні, античні, англійські та індійські, японські та українські, традиційні і новітні. У всіх на слуху сад едемський, гетсиманський, висячі сади Семіраміди. Ми чули про білий (монохромний) і місячний сад. І всі вони пов'язані із чимось прекрасним, величним, досконалим.

Сади класифікуються за регіонами земної кулі, за історичними періодами, за типами, формами, композицією, призначенням. Всі вони відображають не тільки особливості кліматично-географічні, часові, стильові, але й культурні, ментальні, мовні. Вони втілюють характерні риси місцевості, специфіку часу, ознаки етносу чи раси, унікальність історичної, зокрема релігійної традиції. Але завжди сад в його матеріальному вимірі - це територія, організована, можливо,

огорожена, яку обробляє людина, культивуючи ті чи інші породи дерев, кущів, квітів, загалом рослин. Сад - це земля, на якій ростуть різні зелені насадження, переважно дерева, які створюють комфорт, естетику, візуальну приємність.

Ментально ідея саду близька українцеві. А образ "садка вишневого біля хати", оспіваний Т.Шевченком, є генетичним кодом українців. І це завжди спрацьовувало. Вітчизняні садолюби не тільки висаджують, доглядають, удосконалюють сади, але й рефлексують на тему саду, зокрема на щорічних конференціях "Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації", які проводить Уманський національний університет садівництва. Матеріали конференцій друкуються, а останньої з них - III - можна знайти в інтернеті ². Завдяки Кафедрі соціально-гуманітарних і правових дисциплін цього вузу конференції перетворюються на свято. Щороку тематика розширюється, стає глибшою, доповіді вражають креативністю постановки проблем та пропозиціям їх вирішення. Матеріали конференцій можна безкінечно перечитувати, тому що ідеї, які там викладені, одухотворюють простір наукового і людського спілкування.

Тема надихає на пошук нових тем, нових імен, нових статей і книг. Прекрасно в історичному аспекті описана традиція саду Вікторією Тарас в її статті в журналі "Народознавчі зошити" ³. Авторка нагадала про старогрецькі міфічні сади Адоніса, про традицію грецьких філософських шкіл: Епікура, який так і називав свою школу - кепос (від грец. κήπο - сад), та Аристотеля, який заснував свою перипатетичну школу (від грец. περὶπατῆω — прогулюватись в саду), успадковану після смерті Аристотеля учень Платона, друг і послідовник Аристотеля Теофраст.

Нам пам'ятні описані античними авторами сади Гомера, сади Гесперід. З дитинства ми знаємо про Біблійний сад, «сад в Едемі» (gan bēcādān) — букв. "сад в блаженній країні" — житло Бога, в якому Він насадив "кожне дерево,

²<http://lib.udau.edu.ua/bitstream/123456789/7395/1/%d0%97%d0%91%d0%86%d0%a0%d0%9d%d0%98%d0%9a.%20%d0%a4%d1%96%d0%bb%d0%be%d1%81%d0%be%d1%84%d1%96%d1%8f%20%d1%81%d0%b0%d0%b4%d1%83%20-%202019.pdf>

³ Тарас В. Термін «САД» в історії ландшафтної архітектури // Народознавчі зошити. 2012, № 4 (106). - С. 676-683.

принадне на вигляд і на їжу смачне, і дерево життя посеред раю, і дерево Пізнання добра і зла" (Біблія. Буття 2.9); туди ж Він поселив і перших людей, для того, щоб вони обробляли і охороняли цей сад.

Тема саду відноситься не тільки до історичних. Вона оживає і в нашій реальності. Навіть середнє покоління пам'ятає такий популярний слоган в недавньому минулому, яким формували у киян особливе ставлення до своєї столиці - "Київ-сад". Зовсім свіжа новина: активісти зі Львова та Австрії почали готувати урбан-сад, який згодом встановлять у парку "Знесіння". Цим завершився дводенний українсько-австрійський воркшоп та лекторій з урбан-садівництва⁴.

Око мимоволі чіпляється за все, де є слово сад. Ось і ця інформація, яка з'явилась на сторінці новин УГКЦ від 10 березня 2020, власне, і наштовхнула на написання даної статті. "Комітет "Саду Праведників" Мілану присвоїть митрополиту Андрею Шептицькому звання Праведника"⁵. З ініціативи Блаженнішого Святослава, Отця і Глави УГКЦ Асоціація "Сад Праведників-Гаріво" Мілану прийняла кандидатуру митрополита Андрея Шептицького для присвоєння титулу Праведника та вирішила помістити його ім'я за заслуги перед людством у **Віртуальному Саду Праведників**.

Що це за сад? Коли він з'явився, де знаходиться? Відповіді на ці питання шукаємо в цій статті.

"Сад праведників" - це поняття, яке сягає біблійних коренів. Садам праведників вважалося місце, куди прагнуть всі люди, але попадають лише ті, хто суворо дотримується заповідей, моральних приписів релігії. І таким місцем міг бути тільки рай. В Біблії знайдеться сотні згадок про праведників⁶. З неї

⁴<https://zaxid.net/news/>

⁵http://news.ugcc.ua/announces/kom%D1%96tet_sadu_pravednik%D1%96v_m%D1%96lanu_prisvoit_mitropolitu_andreyu_sheptitskomu_zvannya_pravednika_88678.html

⁶Симфонія для Библии: <https://bible.by/symphony/word/15/4691/>

Іов 17: 9 ... І праведний буде держатись дороги своєї, ..

Пс 36:21 ... а праведник милує і дає, ..

Пс 63:11 ... А праведний Господі і буде вдаватись до Нього, ..

Пс 91:13 ... Праведник цвіте, як пальма, ..

Пс 140: 5 ... Як праведний вразить мене, то це милість; ..

Притч 10:30 ... Повік праведний не захитається, ..

впливає, що праведник - це людина, яка провадить праведне життя, справедливе, благе, правдиве, мудре, глибоко вірить і довіряє/служить Богу, виконує його заповіді⁷. Поняття "праведник" використовується перш за все в юдаїзмі. Єврейська історія знає багатьох праведників. Першим праведником вважається Ной, якого Бог врятував через його праведність. Як про праведників йдеться в Біблії про Мойсея, Давида, Естер і багато інших. Є праведники (цадики) серед єврейського народу і в наш час. Вони надзвичайно шануються іудеями.

Але відносно недавно, в середині ХХ ст., виникло нове поняття - **"праведники народів світу"**⁸, якимось чином існує не тільки в релігійному, але й в світському житті. Саме держава Ізраїль виступила з ініціативою створити **Сад праведників**, втілюючи в такий спосіб ідею національної пам'яті до тих неєвреїв, хто спас євреїв - жертв Голокосту. У 1953 році парламент Ізраїлю Кнесет прийняв рішення про заснування відомого нині **Національного Меморіалу Катастрофи та Героїзму "Яд ва-Шем"**⁹ (Єрусалим, Ізраїль) для вшанування "Праведників народів світу" - неєвреїв, що ризикували життям, рятуючи євреїв під час Голокосту. Ці люди, неєвреїв, які виконують Сім законів

Притч 12:13 ... але праведний з утиску вийде ...

Притч 12:26 ... Праведник вивідає свою путь, ..

Притч 13: 5 ... Ненавидить праведний слово брехливе, ..

Притч 20: 7 ... Праведник ходить у своїй непорочності: ..

Притч 21:26 ... а справедливий дає та не шкодує ...

Притч 28: 1 ... а справедливий безпечний, немов лев ...

Притч 29: 7 ... Праведний знає про право вбогих, ..

Екл 7:15 ... праведник гине в праведності своїй; ..

Сир 16: 3 ... Краще один праведник, ніж тисяча грішників

⁷Симфонія для Біблії: <https://bible.by/symphony/word/15/4696/>

Пс 36:29 ... праведні землю, і будуть жити на ній повік ...

Притч 11: 9 ... але визволяються праведні ...

Притч 29: 2 ... Коли множаться праведні, радіє народ, ..

Мф 13:43 ... Тоді праведники засяють, як сонце, ..

Мф 25:46 ... а праведники в життя вічне ...

Прем 5:15 ... А праведники живуть на віки;

⁸Тяглий М. І. Праведники народів світу // Енциклопедія історії України: у 10 т.- К.:Наук. думка, 2011.- Т.8: Па-Прик. - С.475.

⁹Є біблійна версія походження назви: «Я їм дам у Своїм домі та в мурах Своїх **місце і ймення (Яд ва-Шем)**, що краще воно за синів та дочок, Я дам йому вічне ім'я, яке не понищиться!» (Ісайя, розділ 56, вірш 5).

нащадків Ноя, таким чином заслуговують на царство небесне і вічну пам'ять вдячного єврейського народу.

Отримати звання та відзнаку "Праведника" непросто. Особа має відповідати певним вимогам¹⁰, що ретельно перевіряється спеціальною комісією. Нагородна іменна медаль, почесний сертифікат і право додати своє ім'я до написаних на Стіні Честі в Саду Праведників у Яд ва-Шемі в Єрусалимі, що практикується нині замість висадження дерев, від чого відмовились через брак місця - особлива честь. Рятівники або їхні найближчі родичі отримують нагороду під час спеціальної церемонії в Ізраїлі або в своїх країнах в приміщеннях Ізраїльських дипломатичних представництв. Ці церемонії проводяться в присутності місцевих урядових представників і широко висвітлюються в медіа.

Згідно із законом, Яд ва-Шем уповноважений "надавати **почесне громадянство** Праведникам народів світу на знак визнання їхніх дій, а якщо вони померли, пам'ятне громадянство держави Ізраїль". Кожний, визнаний Праведником народів світу, має право на сертифікат від Яд ва-Шему. У разі його смерті, його найближчому родичу надається право на визнання пам'ятного громадянства за померлим. Одержувачі, що вирішили жити в Ізраїлі, отримують пенсію у розмірі середньої заробітної платні, безкоштовне медичне обслуговування, а також допомогу у веденні господарства та медичному догляді.

Щороку кількість праведників світу оновлюється, а їх імена дописуються на Стіні Честі. На 2019 рік нараховується майже 27 тис. праведників у півсотні країн, серед яких "християни всіх конфесій і мусульмани, віруючі й атеїсти, чоловіки і жінки, люди всіх професій і віку, освічені, професіонали і неписьменні селяни, багаті і бідні. Єдине, що їх об'єднує, це людяність і мужність, прагнення в жорстоких умовах терору зберегти найкращі моральні якості". Якщо точно, то на 1 січня 2019 зафіксовано **26 513** особи¹¹. Найбільше

¹⁰ Див. докл.: Там само.

¹¹ <https://www.yadvashem.org/ru/righteous/statistics.html>

таких в Польщі - 6706, Нідерландах - 5595 Франції - 3995. На четвертому місці - Україна, де нараховується 2634 праведника. Всі вони поіменно згадуються на сторінці меморіалу, де можна прочитати і про інші країни, де є праведники світу: Бельгія 1731, Литва 891, Угорщина 844, Білорусь 641. Є країни, де нараховується поодинокі випадки, але це тільки ті, які підтверджені в результаті пошуків і доказів. Реально праведників, які спасали євреїв, може бути більше. В будь-якому разі, праведник є "синонімом честі, людської героїзму і означає перемогу добра над силами зла", - пишеться на сторінці меморіалу.

За прикладом Яд ва-Шема в Єрусалимі, європейці вирішили підтримати ідею вшанування Праведників, але які спасали не тільки євреїв, але й всіх, хто потерпів в переслідуваннях на національній, релігійній чи політичній ознаці, у всіх геноцидах. Ініціатива ізраїльтян поширилась в інших країнах. Так, у 2003 році був створений Міланський сад у парку Монте Стелла. Для координації руху за створення садів праведників світу була створена спеціальна громадська організація, GariwoNetwork, яка спрямувала свою діяльність на з'єднання зусиль всіх людей, що займаються поширенням послання Праведників. Вони закликають створювати свої власні національні, локальні сади для вшанування праведників миру. З часом визріла ідея єдиного спільного Європейського дня пам'яті про Праведників, присвяченого пам'яті осіб, котрі протистояли тоталітарним режимам та масовим злочинам у XX і XXI століттях. В цей день людство вшановує тих, хто завжди був готовий допомагати, рятувати людей, боротися за справедливість та діяти на захист правди. Ідея встановлення свята належить Комітету світового Саду Праведників (GARIWO - GardenoftheRighteousWorldwide) з Італії, який виступив з ініціативою встановлення такого Дня. 10 травня 2012 європейський парламент в Страсбурзі схвалив заклик Gariwoпро заснування Європейського дня праведників. Цей день відмічається щороку 6 березня - в пам'ять про смерть Моше Бейского, творця Алеї Праведників в Єрусалимі. 7 грудня 2017 року Італія стала першою країною, офіційно приєднавшись до відзначення на національному рівні Дня

пам'яті праведників людства. Італійці, зокрема Gariwo, базуючись на концепції меморіалу Яд ва-Шем», розширили значення терміну «праведний», «праведник», включаючи чоловіків і жінок, які врятували життя у всіх геноцидах і захистили людську гідність під час тоталітаризму в усіх країнах світу і щодо всіх людей, всіх національностей і рас. Вибір Праведників здійснює Комітет Саду Праведників, до складу якого входять відомі особи, представники освіти, політики, культури та державного управління. Цим званням вшановують тільки померлих осіб.

Тепер День Праведників Людства відзначається в багатьох країнах світу, а не тільки в Ізраїлі чи Італії, де в Садах Праведників збираються люди для вшанування жертв і героїв геноцидів, демонструючи людяність і співчуття. З 2014 року цей день відзначають і в Польщі, де відкрили Сад Праведників у варшавській ділянці Муранув. Щороку там, у Варшаві у Європейський день пам'яті про Праведників оголошують прізвища осіб, яким присуджено звання «Праведників». Церемонія вручення відбувається у Музеї історії польських євреїв «Полін». Весною у варшавському Саді Праведників висаджують дерева, присвячені ново оголошеним героям.

Цьогорічні події у зв'язку із пандемією коронавірусу відкладаються або переносяться. Урочиста церемонія, присвячена початку Дня пам'яті мучеників і героїв Голокосту в Ізраїлі, буде транслюватися в он-лайн 20 квітня 2020 року. Через карантинні обмеження церемонія була записана заздалегідь і включає в себе послання президента і Прем'єр-міністр Держави Ізраїль, розповіді про шість факелів, музичні перерви, молитви головних рабинів і кантора і послання від імені тих, хто вижив. Трансляція відбуватиметься за наданою адресою¹².

Європейська організація вшанування праведників запропонувала всім країнам створити в усьому світі Сади Праведників за зразком саду в Яд ва-Шем у Єрусалимі, де віддають шану тим, хто рятував євреїв під час Голокосту. Нині День пам'яті про Праведників має міжнародний характер. Настав час і Україні приєднатися до цієї світової ініціативи. І кому, як не Уманському

¹²<https://www.yadvashem.org/yv/en/remembrance/2020/broadcast.asp>

національному університету садівництва, створити такий сад Праведників світу в пам'ять про вшанування героїв і жертв Голокосту, тоталітаризму, людиноненависництва.

В Україні існує традиція вшанування праведників світу. Ще у 1989 р. з ініціативи Всеукраїнської єврейської ради та фонду "Пам'ять жертв фашизму в Україні" запроваджене почесне звання "Праведник України". Його отримують жителі України, які рятували євреїв в роки Другої світової війни на території України. Всеукраїнська єврейська рада направляє інформацію до меморіалу "Яд ва-Шем" для присвоєння звання Праведник народів світу. Проте не завжди людина зі званням «Праведник України» має звання "Праведник народів світу". На це впливає складність критеріїв та процедури присудження звання меморіалом "Яд ва-Шем". У тому ж 1989 р. запроваджене звання "Праведник Бабиного Яру" для вшанування людей, які рятували євреїв в окупованому Києві. Перше вручення відповідних дипломів відбулося у листопаді того ж року. У 2007 р. запроваджене звання "Діти Праведників" – для відзначення дітей, народжених не пізніше 1943 року, чиї батьки рятували євреїв, а отже їх дітям теж загрожувала смертельна небезпека. Їх нагороджують відповідними дипломами "Син Праведників" або "Донька Праведників". В Україні така церемонія вперше відбулась у вересні 1991 р.

Вже згадувалося, що звання Праведник народів світу отримали 2634 українців. Першою серед них була Марія Бабич, яка в окупованому Рівному врятувала єврейську дівчинку Іріт Осіпову. Після війни Бабич стала членом сім'ї Осіпових і разом з ними виїхала до Ізраїлю. Звання Праведниці народів світу було надано їй 1 травня 1962 р. Від того часу кількість тих, кому надається звання зростає щороку.

Діяльність з пошуку та надання звання Праведник народів світу почалась відкрито лише після проголошення в Україні незалежності, до чого, на жаль, багато зі свідків банально не дожили. Точна кількість Праведників України постійно уточнюється, але мова йде про понад 3000 осіб. При цьому 1625 із них паралельно отримали звання Праведників народів світу. Звичайно, з різних

причин далеко не всі, хто допомагав врятуватись євреям під час Голокосту, отримали бодай-якесь із цих звань.

Більше інформації про Праведників народів світу можна дізнатися тут:

офіційний сайт Меморіалу "Яд ва-Шем"¹³, проект "Польські Праведники – відновлення пам'яті" Музею історії польських євреїв "Полін"¹⁴, проект "Портрети.UA" Національного музею історії України у Другій світовій війні¹⁵, довідник "Праведники народів світу" Українського інституту вивчення Голокосту "Ткума"¹⁶.

З урахуванням того, що нам відомо про **Сад праведників світу**, Україні варто приєднатися до відзначення встановленого Європейським парламентом у 2012 році Дня праведників людства, сказавши світові, що Україна належить до цивілізованих країн, де завжди цінували людське життя, де жива пам'ять про тих, хто незважаючи на загрози, рятував інших людей, зберігаючи цінності гуманізму.

Ямчук П.М.

доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва

**ВІЧНИЙ САД ГАРМОНІЇ В ТВОРЧОСТІ
ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА ТА ДМИТРА ШОСТАКОВИЧА
(кіношедевр «Життя в цвіті» як неосмислений естетичний феномен)**

Вітчизняне мистецтво ще від часів, принаймні, Пізнього Середньовіччя та доби Барокового розквіту являло собою органічно-неповторне суцвіття й іманентну суголосність кольору, руху, музики і слова. Свого часу, на таку органічну єдність цих чинників у барокових творах та культурній спадщині вітчизняної минувшини загалом вказував академік Д.І.Чижевський. Він спостеріг, що навіть у тодішньому (кількома століттями від нас віддаленому) ораторському й проповідницькому мистецтві базисною була необхідність

¹³www.yadvashem.org/righteous.html

¹⁴<https://sprawiedliwi.org.pl/pl>

¹⁵<https://xn--e1agqdganc.com.ua/>

¹⁶http://www.tkuma.dp.ua/images/public_download/2016_dovidnik_pravedniki_for_inet.pdf

вразити почуттєвий стан реципієнта, змусити його, за допомогою естетичних впливів, до подальших розмислів та до глибинних рефлексій та саморефлексій. Єдність зі світовим – понад усе – європейським світоглядно-естетичним дискурсом була в започаткованій тоді українській художній традиції більш, ніж очевидною. Ця барокова традиція, попри численні прямі репресії й лукаві заборони ніколи не переривалася. Відтак – була оприявлена у творчості українців – світових велетів духа – філософа, поета, співака й музиканта Григорія Сковороди, геніального поета і маляра Тараса Шевченка. І не лише їх. Репрезентантом цієї трансцендентальної традиції у XX столітті став ще один український велет духу світового рівня – маляр, письменник та кіномитець Олександр Довженко.

Маючи, крім української барокової спадщини, присутню естетичну школу, отриману під час перебування з дипломатичною місією в Німеччині на початку 1920-х років О.Довженко органічно синтезував у своєму світобаченні ці два потужні начала. Цей синтез слід, на наше переконання, вважати однією із ключових констант його творчого феномену. В 1948 році О.Довженко, через 4 роки після брутально-нищівної «критики» влаштованої Сталіним на нічному засіданні Політбюро ЦК ВКП(б) в 1944 році, наважується знімати першу кольорову стрічку, що їй дає назву «Життя в цвіту». В попередньому виступі на III Міжнародній конференції «Філософія саду...» ми вже торкалися окремих аспектів появи задуму й, власне, самої стрічки.

Нині ж, дозволимо собі зосередити увагу на філософському осмисленні обставин садотворчого єднання у творенні цього кіношедевру двох геніїв – всесвітньовідомого кіномитця Олександра Довженка і всесвітньовідомого композитора Дмитра Шостаковича. В 1948 році, керована режимом «музикознавча» «критика» вже вкотре із 1936 року, піддала Д.Шостаковича нищівному цькуванню. Композитора звинувачували, так само як митців українського авангардного мислення на межі 1920-30-х років, у наслідуванні прикладам західних «майстрів гротеску». Як відомо, майже всі ці українські митці були фізично знищеними в 1930-х роках. Вітчизняний авангард 1920-х

дістав гірку назву «Розстріляне Відродження». Мистецький авангард в «країні рад» став небезпечним для подальшого життя митця. Звинувачення композитора у авангардному відриві від соціалістичної дійсності було кинуте Д.Шостаковичу головою Спілки композиторів СРСР Т.Хренніковим. В ньому мовилось, що автор геніальних музичних творів «приділяв мало сил ... у... балетах на радянські теми». [1, С.57]

В часи проголошеної Сталіним боротьби з космополітизмом та згубним для СРСР впливом Заходу таке звинувачення означало тільки одне. Відверту антирадянську спрямованість автора музичних творів, свідому скерованість власної творчої діяльності на догоду Заходу. А отже - на свідомий підрив основ радянської влади. В цьому контексті наведемо міркування друга родини Шостаковичів, а нині протоієрея М. Ардова: «Шостакович все розумів та реально оцінював злочинну більшовицьку владу...» [1, С. 46] Ця світоглядна конотація вкотре засвідчує незламність Д.Шостаковича у своїх морально-етичних та естетичних принципах. Така незламність, була втім, небезпечною і для нього самого і для тих, хто в 1948 році міг навіть не духовно-інтелектуально наблизитись до нього, а просто сісти поруч. Олександр Довженко не просто наважився сісти у залі поруч. Він запросив Шостаковича в умовно-меіафорично мовлячи, в президію. Такою ризикованою в усіх сенсах «президією» й був перший кольоровий фільм Довженка. 1948 рік.

Донька композитора Галина Шостакович стверджує, пригадуючи ці часи життя свого батька: «музику Шостаковича та інших «формалістів» лають на всі заставки... симфонічні оркестри припинили виконувати виконувати твори Шостаковича і щоби прогородувати родину, батько був змушений писати музику до кінофільмів, а він цього... не любив... Крім того, його вигнали з викладацького складу консерваторії... Атмосфера в ті часи була дуже тривожною». [1, С.56] Погодьмось - промовиста констатація. Але не менш промовистим фактом є те, що, з огляду на такий бекграунд, далеко не кожен кінорежисер, а тим більше – режисер опальний в очах Сталіна, наважився би запросити Шостаковича до написання музики для своєї кінострічки. Ця, *ще не*

знята, Олександром Довженком кінострічка мала надзвичайно багато шансів бути затаврованою й звинуваченою в усіх «гріхах» проти режиму. Парадоксально, але водночас – у пропаганді українського буржуазного націоналізму (так сталося з Довженковою «Україною в огні»), «низькопоклонстві перед Заходом», «формалізмі», «космополітизмі» саме через те, що музику до неї написав затаврований у постанові ЦК ВКП(б) цього ж – 1948 року – Д.Шостакович, а кінорежисером цієї кінострічки є «розрубаний» Сталіним за український буржуазний націоналізм на засіданні московського Політбюро у 1944 році Олександр Довженко. Єднання обох опально-вибухових імен ще й у сув'язі із іменем розстріляного в 1937 році російського поета Бориса Корнілова – автора поезії на музику Д.Шостаковича «Нас утро встречает прохладой», яка лунає в цій кінострічці О.Довженка, було більш, ніж вірогідним вироком і для кінорежисера і для фільму.

Але – всупереч всім цим ризикам – автор «Аерограду» і «Землі» - геній не лише української, а й *світової* кіноестетики – *не міг не запросити* до свого **першого** кольорового фільму «Життя в цвіті» *світового* генія музичної колористики. Як художник він *свідомо* зневажив тоталітарно-грізну минушість ще й тому, що мріяв, і це теж слід враховувати вивчаючи його феномен, досягнути в мистецтві особливої гармонії як Божественної, одухотвореної симфонії смислу, кольору, звуку. По суті, Олександр Довженко прагнув відродити на новому етапі розвитку світового мистецтва ХХ та прийдешніх віків те, чому навчали в українських семінаріях та академіях у середньовічно-барокові часи.

Такій одухотвореній гармонії навчали професори вітчизняних навчальних установ своїх учнів, створюючи особливу морально-етичну та пов'язану з нею естетичну семіосферу в часи Бароко. Не облудна «симфонія» влади й церкви, де підлеглість церкви світській владі створює *симулякр* гармонії, а велична *справжня* симфонія Божественних покликань, а суголосся, суцвіття христоцентричних наголосів і барв музики смислу, музики звуку, музики кольору, а усвідомлення христоцентричної гармонії – ось що керувало

Олександром Довженком, який, попри всі ясно усвідомлювані ним особисто ризики, загрози й небезпеки, не дозволив у створеній ним симфонічній кольорово-музичній образній кінематографічній картині зігнорувати присутність в своїй епосі світового генія музики – Дмитра Шостаковича. Вітчизняні середньовічно-барокові митці духовно-інтелектуальним нащадком і спадкоємцем він був не мали кінематографічних можливостей ХХ століття. Довженко їх мав. Тож і прагнув, як український бароковий митець, що переступив межі століть, втілити небачений предками гармонійний естетичний синтез у новітній для нього й сучасного йому світу, естетичній реальності. Одвічний, бароковий, Сковородинівський «Сад Божественних пісень» він у чужі христоцентричним й христонаслідувальним українцям тоталітарні часи саме так виявляється.

Список використаних джерел:

1. Шостаковичи М. и Г. Наш отец DSh / Шостаковичи М. и Г. // М.: «Захаров». 2003. 176 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Авраменко Оксана Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Арістова Алла Вадимівна,

доктор філософських наук, професор, завідувач відділу соціогуманітарних наук, Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво».

Балабак Анатолій Федорович,

доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри садово-паркового господарства, Уманський національний університет садівництва

Білошкурська Зінаїда Павлівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва.

Василик Оксана Борисівна,

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української та іноземних мов, Уманський національний університет садівництва

Вуйченко Марина Анатоліївна,

доктор економічних наук, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Уманський національний університет садівництва

Гарбар Ольга Петрівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва

Гейко Богдан Васильович,

провідний юрисконсульт юридичного відділу, Уманський національний університет садівництва

Доморослий Валентин Іванович,

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва

Журавко Тетяна Валеріївна,

викладач-стажист кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Каричковська Світлана Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов, Уманський національний університет садівництва

Карнаух Леся Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини УДПУ імені Павла Тичини

Коваленко-Чукіна Ірина Григорівна,

кандидат історичних наук, доцент, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва

Кожушко Тетяна Валеріївна,

викладач кафедри філософії та суспільних дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Костюк Майя Володимирівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва

Масельська Раїса Василівна,

викладач обліково - фінансових дисциплін, ВСП Чигиринський економіко-правовий коледж Уманського національного університету садівництва

Маслак Ігор Володимирович,

викладач вищої категорії ВСП Чигиринський економіко-правовий коледж Уманського національного університету садівництва

Машковська Людмила Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва

Мельник Олександр Олексійович,

кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Некопаненко Михайло Григорович,

викладач циклової комісії загальноосвітніх, суспільних дисциплін та фізичного виховання Чигиринського економіко-правового коледжу Уманського національного університету садівництва

Очеретенко Людмила Юхимівна,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології, Уманський національний університет садівництва

Пахольчук Іван Степанович,

кандидат історичних наук, доцент, викладач суспільних дисциплін комунального вищого навчального заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка»

Пиж'янов Вячеслав Володимирович,

аспірант кафедри садово-паркового господарства, Уманський національний університет садівництва

Поліщук Валентин Васильович,

доктор сільськогосподарських наук, професор, декан факультету лісового і садово-паркового господарства, Уманський національний університет садівництва

Поліщук Олена Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва

Рибчак Віталій Іванович,

кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, Уманський національний університету садівництва

Супрун С.О.,

викладач правових дисциплін ВСП Чигиринський економіко - правовий коледж Уманського національного університету садівництва

Ухто Галіна,

професор, помічник Ректора Академії імені Якуба з Парадижу в Гожуві Великопольському (Польща)

Филипович Людмила Олександрівна,

доктор філософських наук, професор, завідувач відділу філософії та історії релігії Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України

Шатохін Анатолій Миколайович,

доктор соціологічних наук, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва

Ямчук Павло Миколайович,

доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін, Уманський національний університет садівництва

Наукове видання

«Філософія саду і садівництва в світовій культурі : джерела та новітні інтерпретації»: збірник наукових статей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної інтернет конференції, Уманський НУС, 15 квітня 2020 р.

МАТЕРІАЛИ

**IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ФІЛОСОФІЯ САДУ І САДІВНИЦТВА В СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ :
ДЖЕРЕЛА ТА НОВІТНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»**

Видається в авторській редакції